

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**RENATA KOVALEVSKAJA
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS
NUOLATINĖS STUDIJOS**

VAIKŲ PABĖGĖLIŲ SOCIALINĖ INTEGRACIJA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas.....

(Doc. dr. Brigita Kairienė)

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VAIKŲ PABĖGĖLIŲ SAMPRATA IR MIGRACIJĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS	9
1.1. Vaikų pabėgėlių samprata	9
1.2. Vaikų migraciją lemiančios priežastys	11
2. VAIKŲ PABĖGĖLIŲ SOCIALINĖ INTEGRACIJA LIETUVOJE	17
2.1. Socialinės integracijos samprata	17
2.2. Vaikų pabėgėlių socialinė integracija	20
2.3. Socialinis darbas su vaikais pabėgėliais.....	26
3. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ LIETUVOJE STATUSAS IR APGYVENDINIMO PROCEDŪROS	30
3.1. Prieglobsčio procedūra.....	30
3.2. Pabėgėlio statusas ir papildoma apsauga	34
4. VILNIAUS ARKIVYSKUPIJOS „CARITO“ IR RUKLOS PABĖGĖLIŲ PRIĖMIMO CENTRO SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ DARBAS SU VAIKAIS PABĖGĖLIAIS SOCIALINĖS INTEGRACIJOS PROCESO METU	38
4.1. Tyrimo metodika.....	38
4.2. Tyrimo rezultatai	41
4.2.1. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimas.....	43
4.2.2. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sunkumai su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai	60
4.2.3. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis	68
IŠVADOS	72
REKOMENDACIJOS	74
LITERATŪROS SĄRAŠAS	75
SANTRAUKA	80
SUMMARY	82
PRIEDAI	83

IVADAS

„...Be jokių jūrlapių esame įmesti į beribius jūros vandenį, visi plūdurai nugrimzdę ir vos matyti – turime tik dvi galimybes: galime džiūgauti, kad atsivėrė kvapą gniaužiančios naujų atradimų perspektyvos, arba galime drebėti iš siaubo, kad nuskęsime. Vienas visai nerealus pasirinkimas būtų pretenduoti į prieglobstį saugiame uoste <...>.“ (Bauman, 2007, p. 130-131)

Problemos aktualumas. Pasaulyje vykstant politiniams ir ekonominiams konfliktams kyla karo grėsmė. Žmonės tampa diskriminuojami, persekiojami, dėlto būna priversti migruoti iš savo valstybės, kad išsaugotų gyvybę ir laisvę, neretai palikdami ir savo šeimas. Šis reiškinys atsiranda dėl labai įvairių priežasčių: žmogaus teisių pažeidimo, prievartos, etninio valymo, karinių konfliktų ar politinių nestabilumų (Bartkevičienė, Raudeliūnaitė, 2012). Esant tokiai situacijai „XX amžiaus pradžioje pasaulio visuomenei tapo aktuali pabėgėlių problema ir ji, humanistinių paskatų vedina, ėmėsi atsakomybės teikti pabėgėliams apsaugą ir paramą“ (Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro valdyba, 1996, p. 9) Priėmus svarbiausius žmogaus teises apsaugančius dokumentus, tokius kaip: Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (Žin., 2006, Nr. 68-2497), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987), tarptautiniu lygmeniu buvo pradėta kalbėti apie asmenis, kuriems reikalingas prieglobstis. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (Žin., 2006, Nr. 68-2497) 14 str. skelbiama, kad kiekvienas žmogaus turi teisę ieškoti prieglobsčio kitose šalyse ir tuo naudotis. Šia teise negali būti naudojama tik tuo atveju, kai persekiojama dėl nepolitinių nusikaltimų arba veiksmų, prieštaraujančių Jungtinių Tautų tikslams ir principams.

1997 m. Lietuva ratifikavo Ženevos Konvenciją (Žin., 1997, Nr. 12-227.), kuri buvo priimta 1951 m. liepos 28 d. Šioje Konvencijoje nurodoma ir paaiškinama, kas gali būti pabėgėliu, t. y. detalai reglamentuojamas pabėgėlio statusas, kokią teisinę paramą, apsaugą, socialines teises pabėgėliui turi suteikti konvenciją ratifikavusios valstybės. Šis dokumentas tapo bendru pagrindu susitariančioms valstybėms užtikrinti teisinę padėtį asmenims, kuriems teiktina pabėgėlio apsauga (Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro valdyba, 1996). Ratifikavusi šią konvenciją Lietuva taip pat tapo pabėgėlius priimančia šalimi ir įsipareigojo teikti prieglobstį užsieniečiams, kurie paliko savo šalį dėl šiurkščių žmogaus teisių pažeidimų, karo ar persekiojimo. Lietuva bei kitos šalys įsipareigojo ginti savo teritorijoje

esančius pabėgėlius ir sudaryti jiems tinkamas bei palankias sąlygas integruotis į šalies gyvenimą bei visuomenę. 2004 m. Lietuva priėmusi įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539), nepilnamečius išskyrė kaip atskirą migrantų kategoriją ir pradėjo reguliuoti nelydimų nepilnamečių klausimą.

Temos iširtumas. Pabėgėlių integracija tampa ne tik Lietuvos, bet ir visų pasaulio šalių nuolatinio diskurso problema. Nors iki šiol išsamaus ir visapusiško tyrimo apie vaikų pabėgėlių socialinę integraciją nepavyko rasti, atskiri vaikų pabėgėlių aspektai (priėmimo sąlygos, teisinė bazė ir kt.) buvo analizuojami. Užsienietis psichologas Kristal – Andersson B. (2000) analizavo pabėgėliams teikiamą paramą individualiu lygmeniu ir teikiant jiems psichoedukacinę pagalbą. S. Chen (2006) plačiau savo darbuose nagrinėjo multikultūrinį ugdymą integracijos kontekste.

Pabėgėlių integracijos klausimus nagrinėjo ir Lietuvos mokslininkai. I. Zaleckienė ir J. Banevičienė (2004) analizavo pabėgėlių socioedukacinių poreikių tenkinimo galimybes Lietuvoje, akcentavo užsieniečių registracijos centre bei Pabėgėlių priėmimo centre gyvenančių pabėgėlių socioedukacinius poreikius ir jų tenkinimo galimybes. A. Bartkevičienė ir R. Raudeliūnaitė (2012) tyrime išryškino prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos problemas Lietuvoje. Tyrime pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į tai, ar prieglobstį gavę užsieniečiai yra patenkinti tarpusavio santykiais su bendruomene, kaip dažnai su jais palaiko ryšius, bendrauja arba į ką kreipiasi pagalbos, esant reikalui. V. Žydžiūnaitė (2012) analizavo prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelį (įrankį), kuriame atskleidžiamos prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos problemos ir sunkumai. J. Zakaruskaitė (2011) rašė apie pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumą ir atskleidė integracijos gerąją praktiką, aptariant integracijos gerinimo galimybes. 2007 m. buvo atliktas pabėgėlių integracijos procesų tyrimas „Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas. Šiame tyrime atskleista pabėgėlių integracijos problematika, mėginta nustatyti prieglobstį gavusių pabėgėlių ir jų šeimų sėkmingos ir nesėkmingos integracijos patirtį. 2009 m. atliktas tyrimas pagal Europos migracijos tinklo metinę programą „Kelyje: nelydimi nepilnamečiai Lietuvoje“ (Sipavčienė, Kuleš, Jeršovas, 2009). Tyrime analizuojami nelydimų nepilnamečių užsieniečių iš trečiųjų šalių atvykimo į Lietuvą, buvimo joje ir grįžimo į savo kilmės šalis mastai, motyvai ir problemos, įvertinama jų priėmimo, grąžinimo bei integracijos politika ir praktika Lietuvoje.

Lietuva su pabėgėliais susiduria jau beveik 20 metų ir stebi juos nuo pat Lietuvos sienos kirtimo iki keliavimo į pabėgėlių priėmimo centrus. Su prieglobstį gavusiais asmenimis, tarp jų ir vaikais arba nelydimais nepilnamečiais, dirba keletas valstybinių,

nevyriausybinių tarptautinių organizacijų: Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos (toliau – MD), Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, „Caritas“, Užsieniečių registracijos centru (toliau – URC), Ruklos pabėgėlių priėmimo centru (toliau – PPC) ir kt. Nuo 1997 m. iki 2014 m. papildoma apsauga buvo suteikta apie 3787 užsieniečiams (Baškienė, 2015). Europos migracijos tinklo duomenimis 2014 metais 496 trečiųjų šalių piliečiai pateikė prieglobsčio prašymus, o tai yra 24,3 proc. daugiau nei 2013 m. Pabėgėlių klausimas tampa problemišku ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Vis daugiau atvyksta ne tik pavieniai trečiųjų šalių piliečiai, bet ir šeimos su vaikais, todėl tampa svarbu kalbėti ir apie vaikų pabėgėlių socialinę integraciją. Kiekvienas vaikas iš trečiųjų šalių atvažiuoja su savo kultūra, tikėjimu, todėl svarbu padėti tinkamai integruotis Lietuvoje. Jeigu vaikai nesiintegruoja, nesimoko kalbos, gyvena nesaugioje aplinkoje jie tampa ilgainiui jie tampa asocialiais ir prasideda socialinė atskirtis. Tokie vaikai kuria probleminę visuomenę, griaua tautos mentalitetą (Mickevičiūtė, 2012). E. Montgomery ir A. Foldspang teigia, kad vaikams pabėgėliams netinkama socialinė integracija sukelia diskriminacijos ir psichikos problemų ir tai gali kartotis iš kartos į kartą. Nepritapimas, nepriėmimas į visuomeninį gyvenimą gali gylyai paveikti vaikų pabėgėlių gyvenimo kokybę. Todėl kyla **probleminiai klausimai**: kaip Lietuvoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija, kokios jos ypatybės? Kokios paslaugos jiems suteikiamos integracijos proceso metu? Kaip sėkmingai vyksta vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas? Kokios gali būti veiksmingos integracijos priemonės, padedančios integruotis vaikams pabėgėliams Lietuvoje?

Darbo **objektas** – vaikų pabėgėlių socialinė integracija Lietuvoje.

Šio darbo **tikslas** – atskleisti vaikų pabėgėlių socialinės integracijos galimybes Lietuvoje.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Apibūdinti vaikų pabėgėlių sąvoką ir nustatyti migraciją lemiančias priežastis.
2. Nustatyti socialinio darbuotojo vaidmenį, įgyvendinant vaiko pabėgėlio socialinę integraciją.
3. Aptarti vaikų pabėgėlių prieglobsčio suteikimo procedūrą.
4. Išanalizuoti kaip praktikoje įgyvendinamas vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas Vilniaus arkivyskupijos „Carite“ ir Ruklos pabėgėlių priėmimo centre.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros, teisės aktų, dokumentų analizė.

- Kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo metodas – neformalizuotas interviu, socialinių darbuotoju apklausa, siekiant išsiaiškinti, kaip vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija.

- Duomenų analizės metodas – turinio (content) analizė.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Vaikas – juo laikomas kiekvienas asmuo nuo 0 iki 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (Žin., 1995, Nr. 60-1501).

Socialinis darbuotojas – specialistas, kurio darbo paskirtis – sustiprinti žmogaus prisitaikymo prie aplinkos sugebėjimus, padėti jam integruotis į visuomenę ir skatinti pilnavertiškesnį žmogaus socialinį funkcionavimą (Žin., 2006, Nr. 17-589).

Nelydimas nepilnametis – nepilnametis asmuo, kuris atvyko į LR be tėvų ar kitų teisėtų atstovų arba atvyko lydimas šių asmenų, tačiau buvo paliktas LR be priežiūros arba atvyko su savo tėvais, artimais giminaičiais (Žin., 2004, Nr. 73-2539).

Prieglobsčio prašytojas – asmuo, pateikęs prašymą gauti prieglobstį, dėl kurio dar nėra priimtas galutinis sprendimas (2004, Nr. 73-2539).

DARBE NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

LR	Lietuvos Respublika
ES	Europos Sąjunga
MD	Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos
PPC	Ruklos pabėgėlių priėmimo centras
TMO	Tarptautinė migracijos organizacija
URC	Užsieniečių registracijos centras
SADM	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
JTVPK	Jungtinių Tautų Vyriausias pabėgėlių komisaras
„Caritas“	Religinė bendruomenė Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“
Str.	Straipsnis

1. VAIKŲ PABĖGĖLIŲ SAMPRATA IR MIGRACIJĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS

1.1. Vaikų pabėgėlių samprata

Šioje dalyje bus aptariama vaikų pabėgėlių samprata. Svarbu pabrėžti, kad visi teisės aktai ir dokumentai, kuriuose kalbama apie pabėgėlių integracijos galimybes yra taikomi ir vaikams pabėgėliams, ir suaugusiems pabėgėliams. 1951 m. Ženevos Konvencijoje dėl pabėgėlio statuso (Žin., 1951, Nr. 12) sąvoka „*pabėgėlis*“ nusako „asmenį, kuris dėl įvykių arba dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba, arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti“. Tokį pabėgėlio statusą turintis nepilnametis vaikas negali būti verčiamas grįžti į savo kilmės šalį, kurioje jam gali grėsti persekiojimas (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, 2002). 1967 m. Protokole dėl pabėgėlių statuso, kaip ir Ženevos Konvencijoje (Žin., 1951, Nr. 12) pateiktas bendras ir visuotinai taikytinas „*pabėgėlio*“ sąvokos apibrėžimas ir išdėstytos minimalios elgesio su pabėgėliais normos. Taikant šį pabėgėlio sąvokos apibrėžimą kartais pasireiškia jo ribotumas, nes jis negali būti taikomas asmenims, kurie priversti bėgti iš šalies dėl bado ar maro (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, 2002).

Lietuvos Respublikos įstatyme „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, (Žin., 2004, Nr. 73-2539) *pabėgėlio* sąvoka apibrėžiama, kaip „asmuo užsienietis, kuriam šio Įstatymo nustatyta tvarka suteiktas pabėgėlio LR statusas“. Šiame Įstatyme taip pat kalbama apie vaikus pabėgėlius, tačiau jie vadinami *nelydimais nepilnamečiais užsieniečiais* – „18 metų nesukakęs užsienietis, kuris atvyko į LR be tėvų ar kitų teisėtų atstovų arba atvyko lydimas šių asmenų, tačiau buvo paliktas LR be priežiūros“. 2004 metais priėmus Įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymiškai pradėtas reguliuoti nelydimų nepilnamečių teisinis statusas. Šis įstatymas nelydimus nepilnamečius išskyrė kaip atskyrą kategoriją nuo užsieniečių pabėgėlių.

LR nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos apraše (Žin., 2014, Nr. 2014-4711) vartojama sąvoka „*nelydimas mažametis užsienietis*“ – „nesukakęs 14 metų užsienietis, kuris atvyko į LR be tėvų ar kitų teisėtų atstovų“. Sąvokos apibrėžimas panašus, kaip ir Įstatyme dėl užsieniečių teisinės padėties, tačiau sumažinamas vaiko amžiaus metai ir atsiranda nauja sąvoka „*mažametis*“.

Europos Tarybos direktyvoje (2001 m. liepos 20 d., 2001/55/EB) Dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą 2 str. f dalyje *nelydimi nepilnamečiai* apibrėžiami kaip trečiųjų šalių piliečiai arba asmenys be pilietybės, jaunesni nei aštuoniolika metų, atvykstantys į valstybių narių teritoriją nelydimi suaugusio asmens ar asmens atsakingo už juos pagal įstatymus ar papročių teisę, kol jie nėra veiksmingai perduoti tokio asmens globai, arba nepilnamečiai, palikti be lydimos asmens po to, kai jie įvažiavo į valstybių narių teritoriją (Europos Tarybos direktyva, 2001, Nr. 2001/55/EB). Šis apibrėžimas neįtraukia nelydimų nepilnamečių, kurie yra Europos Sąjungos piliečiai.

Tyrimė „Kelyje: nelydimi nepilnamečiai Lietuvoje“ išskiriamos dvi nelydimų nepilnamečių grupės: „*nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai* ir *nelydimi nepilnamečiai, kurie nesikreipia dėl prieglobsčio*“ (Sipavičienė, Kuleš, Jeršovas, 2009, p. 5). Šios dvi grupės išskirtos tyrimo metu nustatius, jog skiriasi tik savo teisiniu statusu: „nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų statusas, priėmimo, apgyvendinimo ir grąžinimo klausimai yra teisiškai sureguliuoti, o nelydimų nepilnamečių, kurie nesikreipia prieglobsčio, teisinis statusas bei jiems taikomos procedūros nėra aiškiai apibrėžtos“ (Sipavičienė, Kuleš, Jeršovas, 2009, p. 5).

Apžvelgus norminius dokumentus ir tyrimą pastebima, kad skirtinguose įstatymuose atsiranda kiek skirtingos sąvokos apibūdinančios vaikus pabėgėlius, kurios naudojamos sinonimiškai: nelydimi nepilnamečiai, migruojantys vaikai, vaikai pabėgėliai. Tačiau pabėgėlio sąvoka yra detalai reglamentuota ir visuotinai priimta 1951 m. Ženevos Konvencijoje. Šiame darbe vaiku pabėgėliu laikomas nepilnametis asmuo, kuris atvyko į LR be tėvų ar kitų teisėtų atstovų arba atvyko lydimas šių asmenų, tačiau buvo paliktas LR be priežiūros arba atvyko su savo tėvais, artimais giminaičiais. Tai apima vaikus, bėgančius nuo smurto, karo savo šalyje ar neteisėtos prekybos žmonėmis. Atkreiptinas dėmesys, kad anksčiau minėtoje 1951 m. Ženevos Konvencijoje nėra specialaus straipsnio, nuostatos, kurioje būtų kalbama apie nepilnamečių pabėgėlių arba apie nelydimų nepilnamečių pabėgėlių statusą. Todėl pabėgėlio sąvokos apibrėžimas tinka visiems asmenims, nepriklausomai nuo jų amžiaus.

Sąvokos pabėgėliai, nelydimi nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai, prieglobstį gavę pabėgėliai, migrantai, užsieniečiai – darbe vartojami sinonimiškai.

1.2. Vaikų migraciją lemiančios priežastys

„Tarpautinei bendruomenei akivaizdžios Lietuvos pastangos sukurti atvirą demokratišką ir humanišką valstybę. Atkūrus savo nepriklausomybę ji savo strateginiu tikslu iškėlė siekį įsijungti į Europos šalių šeimą, sukurti valstybę, paremtą tarptautinėje bendruomenėje priimtais tarpusavio santykių principais ir elgsenos standartais“ (Sipavičienė, Tureikytė, 2000, p. 5). Atsivėrus pasauliui Lietuva neišvengiamai, kaip ir kitos Europos Sąjungos šalys, susidūrė su migracijos problema dėl savo geografinės padėties ir silpnos sienų kontrolės tapo tarpine grandimi žmonių judėjimo iš Rytų į Vakarus sraute.

Migracija – sudėtingas ir labai sunkiai išmatuojamas procesas. Įvairūs mokslininkai migracijos sąvoką apibrėžia skirtingai. K. Valtonen (2008) migracijos procesą apibūdina kaip socialinio pasikeitimo proceso, kurio metu žmogus persikelia iš vienos kultūrinės aplinkos į kitą, turėdamas tikslą joje įsikurti ilgam laikui arba trumpam. Pasak A. Maslauskaitės, V. Stankūnienės (2007) migracija, tai asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui ir ganėtinai dideliu atstumu. Iš esmės pateikti šie du migracijos apibrėžimai yra panašūs, abiejuose vyrauja du kriterijai: pirmasis – laiko dimensijos (nurodo persikėlimą tam tikram laikui), antrasis – erdvės (šalies, gyvenamosios vietos keitimas). D. Bhugra ir P. Jones (2001) migracijos procesą skiria į 3 fazes:

1. *Premigracija* (sprendimo priėmimas išvykti iš savo šalies);
2. *Migracija* (asmens persikėlimas iš vienos vietos į kitą ilgesniam arba trumpesniam laikotarpiu);
3. *Postmigracija* (šis migracijos procesas atsiranda, kai asmenys atvykę susiduria su kultūrinėmis, socialinėmis problemomis naujoje aplinkoje).

G. Kasnauskienė (2006, p. 177) teigia, kad geriau atspindėti situaciją ir kontroliuoti migracijos procesą padeda išskirtos migrantų kategorijos:

1. *Laikinieji darbo migrantai*;
2. *Aukštos kvalifikacijos ir verslo migrantai*;
3. *Nelegalūs migrantai* – tai žmonės, kurie į kitą šalį atvyksta neturėdami reikiamų dokumentų ir leidimų.
4. *Pabėgėliai* – asmenys, kurie iš savo šalies pabėgo dėl pagrįstos baimės būti persekiojami dėl rasės, religijos ir pan.
5. *Prieglobsčio prašytojai* – tai asmenys, kurie kerta valstybės sieną ieškodami prieglobsčio šalyje, tačiau jie atitinka ne visus 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos kriterijus. Dažnai būna sunku atskirti ar asmuo pabėgo iš savo šalies dėl asmeninio persekiojimo, ar dėl to, kad pažeidė savo šalies tvarką.

6. *Priverstinė migracija*. Atkreiptinas dėmesys, kad į šią kategoriją patenka ne tik pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai, bet ir tie asmenys, kurie priversti palikti savo šalį dėl ekologinių katastrofų ir pan.

A. Maslauskienė, V. Stankūnienė (2007) migraciją skirsto pagal tokius tipus:

- *persikėlimo trukmę* (ilgalaikė, pastovi, trumpalaikė, laikina ir pan.);
- *pagal legalumą* (oficiali, legali, reguliari, nelegali);
- *pagal persikėlimo kryptį/ vietą* (vidinė, išorinė, lokali);
- *pagal migrantų kvalifikacijos išsaugojimą*;
- *pagal apsisprendimo savarankiškumą* (savanoriška, priverstinė);
- *pagal migracijos srautų kryptį konkrečios šalies atžvilgiu* (imigracija, emigracija);
- *pagal ekonomines migracijos priežastis*;
- *pagal organizacinį pobūdį* (organizuota, savarankiška);
- *pagal kriminogeninį pobūdį* (prekyba žmonėmis ir pan.).

Taigi kaip matyti iš G. Kasnauskienės (2006) pateiktų migrantų kategorijų ir A. Maslauskaitės, V. Stankūnienės (2007) išskirtų migracijos tipų šiame darbe aktualiausi tipai yra migracija pagal legalumą ir pagal apsisprendimo savarankiškumą, o kategorijos – nelegalūs migrantai, pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai ir priverstinė migracija. Atkreiptinas dėmesys, kad šios migrantų kategorijos ir tipai yra svarbūs kalbant apie pabėgėlius, nes turi įtakos priežastims, kurios lemia vaikų pabėgėlių atvykimą į mūsų šalį.

Pastaruoju metu šalia migracijos termino dažnai naudojamas kitas terminas – nelegali migracija, kuriai vyraujant į mūsų šalį taip pat atvyksta vaikai pabėgėliai. M. Badwin – Edwards'as (2008) nelegalią migraciją apibūdina, kaip neteisėtą, slaptą asmenų persikėlimą iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, neturint tam reikalingų dokumentų. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004 Nr. 73-2539) 10 straipsnį, užsieniečio atvykimas į LR laikomas neteisėtu, jeigu jis atvyko pažeisdamas Šengeno sienų kodekso nuostatas. Anot A. Sipavičienės, D. Tureikytės (2000), nelegali migracija yra sudėtinga socialinių, politinių, ekonominių santykių tarp valstybių komplekso dalis, kurią lemia geografiniai šalių ypatumai. Pirmosios nelegalių pabėgėlių grupės Lietuvoje oficialiai buvo užfiksuotos 1992 metais ir nuo tada šis skaičius nuolat didėjo. Tačiau vėliau dėl griežtesnių bausmių žmonių vedliams, sustiprintos sienų kontrolės bei technikos, Lietuva tapo mažiau patraukli pabėgėliams ir jų srautas pradėjo mažėti (Sipavičienė, 2006). Visais laikais (ir dabar) Lietuva buvo laikytina tranzito valstybe, kuri tampa tik atsitiktine nelegalios migracijos vieta, bandant pasiekti Vakarų Europos ar Skandinavijos šalis. Į kitą šalį pabėgėliai

mėgina patekti turėdami suklastotus dokumentus, pasus. Pabėgėliai dažnai atvyksta į mūsų šalį nieko nežinantys apie Lietuvą. Kartais jie žino tik pavadinimą arba faktą, kad Lietuva – viena iš Baltijos šalių. Tokiu atveju dažnai klesti tarp pabėgėlių prekyba žmonėmis į kurią įtraukiami ir vaikai. Lietuvoje taip pat pasitaiko atvejų, kuomet atkeliauja nepilnamečiai vaikai pabėgėliai nieko nežinodami apie mūsų šalį, o kaip vieną iš atvykimo motyvų įvardija, jog važiuo ten, kur juos vežė vedlys ir žadėjo geresnį gyvenimą. Prekyba vaikais yra viena iš prekybos žmonėmis formų, kuri sparčiai plinta ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. A. Sipavičienė (2006, p. 29) išskiria nelegalių migrantų keliavimo per Lietuvą tokias priežastis:

- nežinojo, kad tai Lietuva;
- maršrutą parinko vedliai;
- patarė draugai;
- per Lietuvą keliauti lengviau, greičiau, saugiau,
- Lietuva – jų tikslas;
- Norėjo gauti pabėgėlio statusą Lietuvoje;

Tačiau nereikia akiai tikėti vien tuo, kad visi be išimties į Lietuvą atkeliauja ne savo noru. Kai kurie tiesiog ieško geresnio gyvenimo, geresnių ekonominių sąlygų. Todėl pabėgimas iš savo šalies, net žemiausių sluoksnių atstovams, kartais tampa vienintele realia galimybe pakilti aukščiau socialinės gradacijos skalėje. Atkreiptinas dėmesys, kad net ir vieno asmens išsiuntimas į ekonomiškai stabilią ir geresnę šalį, tampa visos šeimos reikalu ir bendru interesu, kad ateityje ir kiti šeimos nariai galėtų prisidėti (Sipavičienė, 1996).

Augantis pabėgėlių srautas kelia iššūkius šalies politikams, socialinės apsaugos atstovams. Išsivysčiusios šalys nuolat jautė demografinį spaudimą iš ekonomiškai besivystančių šalių pusės. Pagrindinės spaudimo priežastys: skurdas, ekonominė krizė, aukšti natūralaus gyventojų prieaugio rodikliai, kuriuos papildė karai, religiniai ir etniniai konfliktai, politinio stabilumo stygius (Sipavičienė, 1996). Kai šalyse vyksta karas, tampa natūralu, kad žmonės baiminasi dėl savo ir savo šeimos saugumo, todėl emigracija tampa pagrindine išeitimi išsigelbėti ir pradėti naują gyvenimą ramesnėje ir ekonomiškai stabilesnėje šalyje, kurioje ramu.

Pabėgėlių visais laikais buvo daug, tačiau šiuo metu, kai pasaulis patiria krizę kur kas didesnę nei anksčiau, didėja pabėgėlių antplūdis. Amerikiečių p straipsnyje „Pabėgėlio krizė: 9 klausimai, kurių nedrįsote paklausti“ pateikiami 4 pabėgėlių žingsniai, kuriuos dažniausiai pereina visi į Europą besiveržiantys pabėgėliai (arba bent jau vieną). Šiuos žingsnius dažnai pereina ir vaikai pabėgėliai bėgdami su savo tėvais arba artimais giminaičiais:

1. *Pirmas žingsnis* yra susijęs su pabėgimu. Persekiojimas yra viena pagrindinių priežasčių, kuri verčia pabėgėlius pabėgti iš savo namų. Vieni bėga nuo karo, kiti nuo smurto, sprendimą priimdami pavojingose situacijose.

2. *Antras žingsnis*, tai kas nutinka po pabėgimo. Šiame žingsnyje pabėgėliai dažniausiai atsiduria specialiose stovyklose, kuriose apgyvendinami pabėgėliai. Tačiau ir čia pabėgėliai patiria savotišką krizę, nes tenka gyventi perpildytose stovyklose, turint minimalias gyvenimo ir higienos sąlygas, nesudaroma galimybė integruotis į visuomenę. VOX pastebi, kad šiame žingsnyje krizę išgyvena ne tik pabėgėliai, bet ir juos priimanti šalis, kuri turi įdėti dideles pastangas kuriant tokio tipo stovyklas, todėl dažnai jiems tai tampa didelė našta ir formuoja neigiamą požiūrį į pabėgėlius.

3. *Trečias žingsnis* įvardijamas kaip pasišalinimas, pabėgimas arba išvykimas iš stovyklos ieškant geresnių gyvenimo sąlygų. Taip atsitinka, nes pabėgėliai su savo šeimomis nemato vilties integruotis į visuomenę, nes stovyklą jiems to nesuteikia. Gyvendami stovyklose jie jaučiasi ribojami ir uždaryti. Pabėgėliai iš stovyklų pabėga nepaisydama jokių pavojų, nors VOX pastebi, kad pavojaus grėsmę jie suvokia, tačiau mano, kad tai yra vienintelis jų pasirinkimas, nes kitos išeities nebemato.

4. *Ketvirtas žingsnis* susijęs su dabartine Europos padėtimi, kuomet pabėgėliai pasiekia krantus stengiasi prasiveržti į Europos Sąjungos šalis, siekdami geresnio gyvenimo. VOX pažymi, kad labiausiai pabėgėliai veržiasi į Vokietiją ir Austriją.¹

Aplinkybės dėl kurių nelydimi nepilnamečiai vaikai atkeliauja į Lietuvą ar kitas šalis yra labai įvairios, tačiau dažnai nustatyti atvykimo priežastis būna ganėtinai sunku, nes priežastys būna įvairios, o kartais ir kompleksinės. Vieni į šalį atvyksta dėl persekiojimo baimės, žmogaus teisių pažeidinėjimo ar pilietinio nepasitenkinimo jų gimtosiose šalyse. Kiti galbūt vedini noro užsitikrinti geresnį gyvenimą ir ateitį geriau išsivysčiusiose šalyse.

Europos migracijos tinklo tikslinėje studijoje (2014) pateikiama tokios nelydimų nepilnamečių patekimo į ES priežastys ir aplinkybės:

- Bėgimas nuo persekiojimo ar smurto ir apsaugos (prieglobsčio) paieškos;
- Šeimos susijungimas (pvz., siekis susijungti su šeimos nariais, jau esančiais valstybėje narėje, prašyti prieglobsčio po šeimos susijungimo);
- Prisidėti prie migrantų / diasporos bendruomenės;
- Ekonominės priežastys, geresnio gyvenimo siekiamybė (įskaitant išsilavinimą);

---

¹ Informacija pateikta remiantis internetiniame tinklalapyje www.vox.com pateiktu straipsniu „The refugee crisis: 9 questions you were too embarrassed to ask“ <http://www.vox.com/2015/9/9/9290985/refugee-crisis-europe-syrian>
Žiūrėta 2015-10-01.

- Tranzitas į kitą valstybę narę;
- Prekybos žmonėmis aukos;
- Neteisėtas žmonių gabenimas;
- Atvykimas prie ES išorės sienų;
- Nepakankamos medicinos paslaugos kilmės šalyje / nepakankamos tėvų lėšos gydymui;
- Buvo palikti šeimos valstybėje narėje (pvz., nes tėvai buvo grąžinti / negali ar nesirūpina savo vaiku valstybėje narėje).

Panašias vaikų pabėgėlių išvykimo iš savo šalies priežastis (dažniausias) įvardija ir A. Sipavičienė, R. Kuleš, M. Jeršovas atliktame tyrime „Kelyje nelydimi nepilnamečiai“ (2009, p. 16):

- Karo veiksmai šalyje/ nesaugu;
- Neaiški politinė padėtis šalyje, persekiojimo, keršto pavojus;
- Asmeninis nesaugumas dėl šeimos tradicijų;
- Prievarta/sekso išnaudojimas;
- Blogos ekonominės sąlygos kilmės šalyje/ skurdas;
- Susijungimas su šeima;
- Tranzitas (vyko į „Europą“);
- Grąžinti iš kitos ES šalies pagal Dublino konvenciją.

A. Sipavičienė, D. Tureikytė (2000) išskiria pagrindines migracijos priežastis: ekonominės, šeimyninės, politinis nestabilumas (užima svarbią vietą), karas, ekologinės, religinės/etninės/ rasiškos, grėsmė gyvybei ir laisvei. Šios priežastys gali būti priskiriamos taip pat ir vaikams pabėgėliams. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad vyrauja vienas pagrindinis skirtumas tarp vaikų pabėgėlių ir suaugusiųjų – vaikai yra labiau pažeidžiama žmonių grupė. Jie pabėgėlių krizę išgyvena žymiai sudėtingiau nei suaugusieji.

Kaip matyti iš pateiktų vaikų migracijos priežasčių ir aplinkybių, jos sutampa ir su anksčiau minėtomis, ir su suaugusiųjų atvykimo priežastimis. Pagrindinės ir beveik visų autorių iškirstos – bėgimas nuo karo veiksnių, prekybos žmonėmis aukos, tranzitas. Pabėgėliai vaikai niekuo neišsiskiria nuo mūsų vaikų, todėl jiems taip pat reikalingas ypatingas dėmesys ir rūpestis. Jiems reikia palaikymo ne tik fiziniame, bet ir emociniame išlikimui. Dažnai nelydimi nepilnamečiai būna paaugliai, kuriems būdingos paauglystės amžiaus krizės ir problemos, todėl netinkamas pabėgėlių vaikų priėmimas gali sukelti rimtas problemas. Atsiskyrimas nuo šeimos, socialinė atskirtis, nerimas dėl ateities sunkina asmens

psichologinę būklę. Vaikams pabėgėliams išvykimas iš savo šalies kenkia fiziniam, intelektualiam, psichologiniam, kultūriniam ir socialiniam vystymuisi (UNICEF, 1988).

Taigi apibendrinant galima teigti, kad vaikų pabėgėlių migracijos priežastys dažniausiai sutampa ir su suaugusiųjų migracijos priežastis. Galima daryti prielaidą, kad tam įtakos turi visos šeimos migracija. Vaikams pabėgėliams migracija svarbi, kaip žingsnis geresnio gyvenimo link, tačiau neretai Lietuva tampa ne tikslo šalimi, o tarpine stotele, todėl išvykimo iš savo šalies motyvai būna skirtingi, o kartais kompleksiški. Esminis migranto ir pabėgėlio skirtumas – pabėgėlis iš šalies išvyksta ne savo noru. Dažniausiai nelydimi nepilnamečiai iš savo šalies bėga dėl karo baimės ir asmeninio nesaugumo jausmo.

2. VAIKŲ PABĖGĖLIŲ SOCIALINĖ INTEGRACIJA LIETUVOJE

2.1. Socialinės integracijos samprata

Pabėgėliai ir nelydimi nepilnamečiai vaikai yra labai specifinė ir viena pažeidžiamiausių žmonių grupių, turinti tam tikrų poreikių ir lūkesčių, kuriems būtina teikti paramą. Pagrindinė LR taikoma paramos priemonė vaikams pabėgėliams – prieglobstį gavusių užsieniečių Socialinė integracija. Prieglobstį gavę užsieniečiai, tarp jų ir vaikai, dažnai susiduria su didelėmis ir sunkiomis integracijos problemomis. Įvairių neigiamų socialinių reiškinių kyla ir priimančioje visuomenėje, kadangi neretai pati visuomenė neprisitaiko prie naujovių ir įvairovės (SADM, 2015). Remiantis tuo šiame darbe išryškinamos integracijos apibrėžtis.

Integracijos sąvoka gali būti suprantama įvairiapusiškai ir daugialypiškai. Literatūroje ir įstatymuose pateikiami skirtingi socialinės integracijos teoriniai aiškinimo būdai. Kartais sąvoka integracija sinonimiškai vartojama su adaptacijos sąvoka (Kasatkina, Leončikas, 2003). N. Kasatkina, T. Leončikas (2003) socialinę adaptaciją aiškina kaip individo lūkesčių ir siekių derinimą su tam tikromis jo galimybėmis ir visuomenės keliamais reikalavimais. A. Augutienė, A. Bartkevičienė (2010) adaptaciją apibūdina kaip socialinių subjektų prisitaikymą prie išorinių besikeičiančių sąlygų procesą. Šio proceso metu žmogus ne tik adaptuojasi visuomenėje, bet taip pat aktyviai kuria sąlygas, prie kurių pats turi prisitaikyti. A. Augutienė, A. Bartkevičienė (2010, p. 536) skiria šiuos adaptacijos tipus:

- *Psichologinė adaptacija* – tai žmogaus prisitaikymas prie naujos aplinkos ir naujų įgūdžių formavimas. Atkreiptinas dėmesys, kad vaikams pabėgėliams psichologinė adaptacija yra itin svarbi.
- *Socialinė kultūrinė adaptacija* – visuma išorinių elgesio padarinių, kurie būna susiję su nauja aplinka bei individo gebėjimu spręsti socialines kultūrines problemas. Svarbu žinoti pabėgėliams būdingus kultūrinius aspektus.
- *Ekonominė politinė adaptacija* – šis adaptacijos tipas yra glaudžiai susijęs su darbu arba jo nebuvimu.

Socialinė adaptacija apima pabėgėlio „išorines“ socialines sąlygas bei gebėjimus dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Sąvokos vartojimas ir prasmė priklauso nuo to, kokiame kontekste ji naudojama. Vienu atveju ji gali būti suvokiama kaip funkcinis reiškinys su labai aiškiais ir praktiškais pasekmėmis, kitu – kaip tam tikra programa, kurią galima planuoti, vykdyti, o svarbiausia – pamatuoti, gauti tam tikrus rezultatus. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek vaikams pabėgėliams, tiek suaugusiems įveikti visus adaptacijos etapus turi

padėti socialinis darbuotojas, atlikdamas tarpininko vaidmenį (Augutienė, Bartkevičienė, 2010).

Bendrają prasme socialinė integracija – tai veiksmai, kuriais gyventojams sudaromos visapusiškos sąlygos dalyvauti visuomenės gyvenime. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) internetiniame puslapyje pateikiamas prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos apibrėžimas – „tai procesas, kai prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime kaip ir kitiems visuomenės nariams.“² Lietuva pabėgėliams užtikrina socialinę ir sveikatos apsaugą, laikinai apgyvendina, organizuoja švietimą ir užimtumą. Anot K. Žibo (2008) plačiąją prasme socialinės integracijos sąvoką galima vartoti tada, kai kalbama apie teises, galimybes naudotis visuomenės ištekliais darbo rinkoje, švietimo sveikatos ir kitose srityse.

Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį LR, integracijos tvarkos apraše (Žin., 2015, Nr. 2410) pateikiamas užsieniečių gavusių prieglobstį integracijos apibrėžimas – „konkreto asmens (šeimos) adaptacijos svietimoje aplinkoje procesas, kuris prasideda Pabėgėlių priėmimo centre ir tęsiamas savivaldybių teritorijoje ir kurio metu asmeniui (šeimai) pagal poreikius suteikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos, kad asmuo (šeima) galėtų įsijungti į bendruomenę ir darbo rinką.“

Integracijos vadove politikos kūrėjams ir vykdytojams (2010, p. 164) aptariama pabėgėlių integracijos politika. Šiame leidinyje teigiama, kad integracija yra „dinamiškas, dvipusis visų imigrantų ir valstybių narių gyventojų abipusio prisitaikymo procesas.“ Pabrėžiama, kad integracija susijusi su pagarba pagrindinėms Europos Sąjungos vertybėms. Pasak D. Dumčiuvienės (2010) integracija yra procesas, kurio metu pavieniai autonomiškai socialiniai junginiai nustato, plėtoja tarpusavio ryšius taip, kad kiekvieno jų autonomija palaipsniui mažėja.

N. Statkus (2004) apibendrinta ir formalia prasme integraciją apibrėžia, kaip atskirų elementų įtraukimą arba išitraukimą į visumą ir sistemos elementų tarpusavio ryšių stiprėjimą. Anot N. Kasatkinos ir T. Leončiko (2003, p. 125) „integracijos terminu apibūdinami vyksmai, turintys įtakos įvairių subjektų arba veikėjų susijungimui su socialinę sistemą, į visumą, t.y. bendruomenę, bendriją ar kitą darinį.“ Būtent socialinė integracija ir atspindi principus, pagal kuriuos individai būna susiję vienas su kitu ir išreiškia santykius. N. Kasatkina, L. Leončikas (2003, p. 129) suformulavo pagrindines prielaidas, kurios yra palankios integracijai Lietuvos visuomenėje:

---

² LR SADM internetinis puslapis <http://www.socmin.lt/lt/socialine-integracija/pabegeliu-integracija.html?backlink=%252Flt%252Fpaieska%252Fresults%252Fp0.html>; Prisijungimo laikas 2015-07-24.

1. *Svarbi integracijos prielaida* – struktūrinė asimiliacija, t.y. lygiateisis dalyvavimas visuomenės struktūrose, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, rasės, tautybės ir kt.

2. *Antrasis integracijos dėmuo ir būtina sąlyga* – pakantumas ir pritarimas etninei diferenciacijai. Norint pasiekti „tinkamą“ integracijos būklę, reikia prisiimti atsakomybę sau visokeriopai puoselėti etninį pakantumą.

3. *Svarbu išlaikyti etnokultūrinį tapatumą*. Mažos grupės nori išreikšti savo etnokultūrinį savitumą ir turėti tam galimybių.

S. Skirbutaitė (2010) straipsnyje „Pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų kultūrinės integracijos ypatumai: Suomijos ir Lietuvos lyginamoji analizė“ integraciją apibrėžia, kaip santykių užmezgimą arba atsinaujinimą. Šio proceso metu pabėgėliai tampa sociopolitinės bendruomenės nariais. Atkreipiamas dėmesys, kad pabėgėliai stengiasi „tapti panašiais“ į naujos bendruomenės narius, mėginant išlaikyti savo kultūrą ir papročius. Vykstant integracijai, pabėgėliai privalo dalyvauti visose visuomeninėse sferose: socialinėje, kultūrinėje bei politinėje, nes tuomet jie tampa socialinio, kultūrinio, institucinio gyvenimo dalimi. S. Skirbutaitė (2010) išskiria ir apibūdina 3 integracijos sferas:

1. *Kultūrinė integracija* – pabėgėliai bendrauja kartu su visuomenės nariais ir pritaiko vietines normas, vertybes, elgesio bruožus. Kultūrinėje integracijoje svarbi religijos reikšmė, vertybių ir tradicijų puoselėjimas.

2. *Socialinė integracija* – jos metu pabėgėliams suteikiama galimybė priėti prie visuomeninių organizacijų, institucijų. Šioje integracijos sferoje svarbu šeiminių santykių palaikymas su šeima, esančia svetur, bendravimas su bendruomene, kaimynais.

3. *Politinė integracija* – „tai sudaro pilietybės bei kitų legalių teisių, reikalingų visiškai narystei priimančioje visuomenėje“ (Skirbutaitė 2010, p. 46), suteikimas pabėgėliams. Ši integracija apima du aspektus: pabėgėlių įtraukimą ir dalyvavimą.

A. Bartkevičienė ir R. Raudeliūnaitė (2012, p. 109) išskiria integracijai būdingus požymius: „**INTEGRACIJA** → dvipusis procesas, įtraukiantis tiek pabėgėlius, tiek juos priimančią visuomenę → adaptacijos procesas, kai pagal poreikius užsieniečiui suteikiamos švietimo, medicinos, socialinės ir kitos paslaugos → kai naujai atvykę asmenys tampa egzistuojančios sociopolitinės bendruomenės nariais → išsaugo savo kultūrą → priimanti visuomenė prisitaiko prie naujai atvykusių užsieniečių → suteikia visateisį visuomenės narių statusą, garantuojantį prieglobstį gavusiems užsieniečiams lygias galimybes, teises ir pareigas dalyvaujant visose priimančios visuomenės srityse → **INTEGRACIJA**.“ Remiantis šia integracijos apibrėžtimi, galima daryti prielaidą, kad integracija yra dvipusis, dialogu paremtas procesas, kuris turi vykti dalyvaujant abiem pusėms, tai yra priimančiai visuomenei

ir pabėgėliui, kuris integruojasi. Svarbu, kad integracijos proceso aktyviai dalyvautų pats pabėgėlis, nes jo dalyvavimo, pastangų ir bendradarbiavimo integracijos procesas nebus sėkminga. Savo ruožtu, priimanti šalis pabėgėliui turi suteikti galimybę integruotis į visuomenę, puoselėti savo kultūros papročius, išsaugoti savo kultūrinį identitetą.

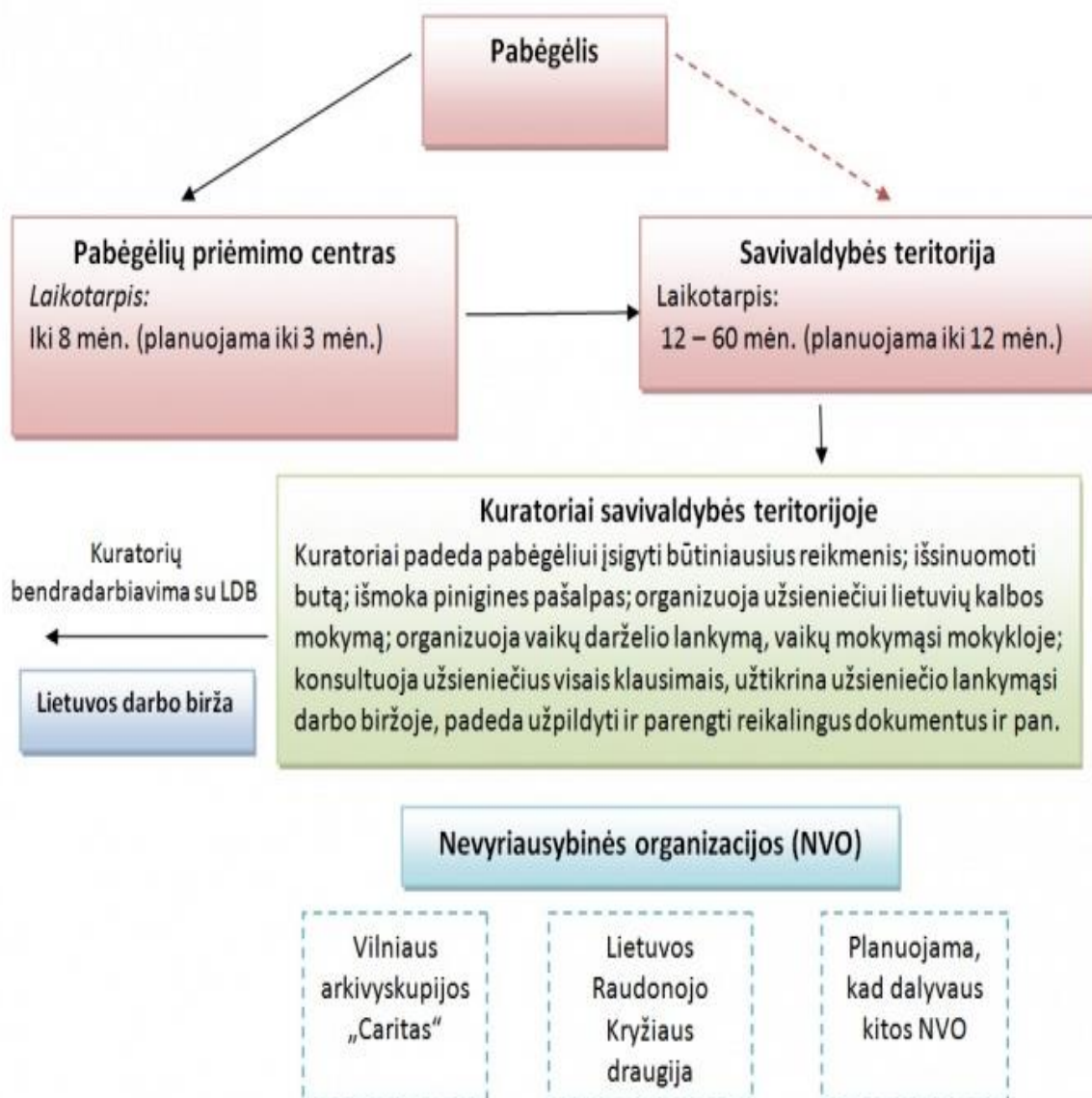
Apibendrinant socialinės integracijos sampratą galima teigti, jog tai konkretaus asmens adaptacijos procesas svetimose aplinkoje, kurio metu prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės ir sąlygos išlaikyti save bei dalyvauti visuomenės gyvenime kaip ir kitiems visuomenės nariams. Reikėtų pabrėžti, kad už sėkmingą integracijos procesą yra atsakingi ne tik valstybinių, nevyriausybinių organizacijų atstovai, bet ir patys pabėgėliai, todėl integracija yra dvišalis procesas.

2.2. Vaikų pabėgėlių socialinė integracija

Lietuvos Respublikoje už socialinės integracijos įgyvendinimą atsakinga SADM, dalyvaujant Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo ministerijoms. Atvykę į Lietuvą visi pabėgėliai, tarp jų ir vaikai bei nelydimi nepilnamečiai, keliauja į PPC, kur prasideda jų integracijos procesas. Čia jie turi teisę naudotis visomis PPC teikiamomis paslaugomis: gauti būtinąją medicinos pagalbą, socialines paslaugas, tai pat kas mėnesį gauti piniginę pašalpą, tai numato Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539).

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva neturi valstybinės programos, kuri būtų skirta vaikų pabėgėlių integracijai. Integracijos parama skiriama tik tiems, kurie Lietuvoje gavo tarptautinę apsaugą. Valstybė teikia paramą prieglobstį gavusiems užsieniečiams ir vaikams, nepriklausomai nuo jų gautos tarptautinės apsaugos statuso. Taip pat parama suteikiama tik tuo atveju, jeigu prieglobstį gavę vaikai to pageidauja (Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centras, 2012).

Integracijos paramos modelis (1 pav.):

Šaltinis: <http://www.socmin.lt/lt/socialine-integracija/pabegeliu-integracija.html>

Lietuvoje integracija teikiama pagal šį modelį (1 pav.) Reikėtų pastebėti ir atkreipti dėmesį, kad šis socialinės integracijos modelis gali būti taikomas ir vaikams pabėgėliams, nes jų integracija lygiai taip pat kaip suaugusiųjų prasideda PPC, o baigiasi savivaldybės teritorijoje, turi kuratorius, su kuriais bendradarbiauja. Taip pat prie integracijos proceso prisideda ir Nevyriausybines organizacijos.

LR pabėgėlių integracija, tarp jų ir vaikų pabėgėlių, vyksta dviem etapais:

- *I integracijos etapas* – parama Pabėgėlių priėmimo centre (toliau – PPC). Užsieniečiai pabėgėliai vaikai apgyvendinami PPC, kur jiems teikiama parama. Šiame

integracijos etape, užsieniečiams vaikams, gyvenantiems PPC, kas mėnesį mokama pašalpa maitinimui ir smulkioms išlaidoms, pagal nustatytą tvarką.

- *II integracijos etapas* – parama integracijai savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės teritorijoje dirba kūratoriai, kurie padeda vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms viso integracijos proceso metu. Kuratoriaus paslaugas dažnai teikia ir nevyriausybinės organizacijos. II integracijos etapas prasideda pasibaigus integracijai PPC. II integracijos etape užsieniečio vaiko pabėgėlio šeima gauna mėnesinę piniginę pašalpą būtiniausioms reikmėms įsigyti (maistui, transportui, būto nuomai ir kt.).

Nelydimiems nepilnamečiams sulaukusiems pilnametystės taip pat yra mokama mėnesinė piniginė pašalpa, remiantis Lietuvos Respublikos Išmokų vaikams įstatymu (Žin., 2004, Nr. 88-3208). Pastebėtina, kad LR Teisės aktai materialines priėmimo sąlygas reglamentuoja tik tiems asmenims, kurie apgyvendinti Užsieniečių registracijos centre (toliau – URC) arba PPC. Tuo tarpu prieglobsčio prašytojams, kurie laukia sprendimo dėl laikino teritorinio prieglobsčio Valstybės sienos apsaugos teritorijos (toliau – VSAT) pasienio punktuose arba teritorinėse policijos įstaigose suteikimo materialinių priėmimo sąlygų teikimas nėra reglamentuojamas. LR Išmokų vaikams įstatymo paskirtis (Žin., 2004, Nr. 88-3208) – nustatyti išmokų vaikams dydį, rūšį, asmenų, turinčių teisę gauti išmokas, kategorijas, šių išmokų mokėjimo ir skyrimo sąlygas, tvarką bei finansavimą. Šio įstatymo 1 str. 2 dalyje numatyta, kam šio įstatymo nuostatos taikomos:

- 1) LR nuolat gyvenantiems asmenims;
- 2) LR gyvenantiems užsieniečiams, įstatymų nustatyta tvarka paskirtiems vaiko, LR piliečio, globėjais (rūpintojais), ir LR gyvenantiems vaikams užsieniečiams, kuriems įstatymų nustatyta tvarka globa (rūpyba) nustatyta LR arba globos (rūpybos) vykdymą perėmė LR kompetentinga institucija;
- 3) Skiriant išmoką vaikui, LR gyvenantiems užsieniečiams, kuriems leidimas laikinai gyventi išduotas kaip ketinantiems dirbti LR aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą, kaip ši sąvoka apibrėžta tai reglamentuojančiuose LR teisės aktuose;
- 4) Skiriant išmoką vaikui, LR gyvenančiam užsieniečiui, kuriam išduotas leidimas laikinai gyventi ir leista dirbti LR ir kuris dirba LR arba dirbo ne trumpesnę kaip 6 mėnesių laikotarpį ir nustatyta tvarka yra įsiregistravęs teritorinėje darbo biržoje kaip bedarbis, išskyrus užsieniečius, kuriems leista atvykti studijuoti;
- 5) Skiriant išmoką vaikui, asmenims, kuriems vadovaujantis Europos Sąjungos socialinės apsaugos sistemą koordinavimo reglamentais turi būti taikomas šis įstatymas.

3 str. dalyje nurodoma, kad Vienkartinė išmoka vaikui skiriama, jeigu nors vienas iš vaiko tėvų (įtėvių), globėjų (rūpintojų) ir vaikas yra LR nuolat gyvenantys asmenys. Išmoka

vaikui skiriama, jeigu šio straipsnio 2 dalies 1, 3, ar 4 punktų nuostatas atitinka nors vienas iš vaiko tėvų (įtėvių), globėjų (rūpintojų) ir vaikas nuolat gyvena ar turi leidimą laikinai gyventi LR arba jeigu šio straipsnio 2 dalies 5 punkto nuostatą atitinka nors vienas iš vaiko tėvų (įtėvių), globėjų (rūpintojų) ir vaikas gyvena Europos Sąjungos valstybėje narėje ar Europos ekonominės erdvės valstybėje, ar Šveicarijos Konfederacijoje. Išmoka privalomosios pradinės karo tarnybos kario vaikui skiriama, jeigu nors vienas iš vaiko tėvų (įtėvių) ir vaikas yra LR nuolat gyvenantys asmenys. Vienkartinė išmoka įsikurit skiriama tik LR nuolat gyvenantiems asmenims. Vadinasi, visi be išimties pabėgėliai vaikai, tiek atvykę su tėvais, tiek nelydimi nepilnamečiai pabėgėliai, pabėgėlių integracijos laikotarpiu negali pretenduoti į Išmokų vaikams įstatyme (Žin., 2004, Nr. 88-3208) numatytas išmokas vaikams. Integracijos laikotarpiu jiems skiriama parama iš kitų lėšų, pasibaigus integraciniam laikotarpiui, jeigu bent vienas iš tėvų atitinka nors vieną punktą (1 str. 2d.), išmoka vaikui gali būti skiriama, jeigu pajamos vienam asmeniui per mėnesį bus mažesnės negu 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio (šiuo metu valstybės remiamų pajamų dydis – 102 Eur.).

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro Įsakyme „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. A1-238) reglamentuoja valstybės paramos teikimo užsieniečių, kurie gavo prieglobstį LR integracijai pagrindus, vykdymą, organizavimą bei administravimą. Šio tvarkos aprašo 4 punkte nustatytos paramos teikimo užsieniečiams, gavusiems prieglobstį LR, integracijos sritys:

1. valstybinės kalbos mokymas;
2. švietimas;
3. užimtumas;
4. aprūpinimas gyvenamąja patalpa;
5. socialinė apsauga;
6. sveikatos apsauga;
7. visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją.

Aprūpinimas gyvenamąja patalpa. Apgyvendinimas – svarbi integracijos dalis. Lietuvoje prieglobstį gavę vaikai aprūpinami gyvenamąja patalpa. Prieglobstį gavusioms užsieniečių šeimoms, kurios pareiškė norą dalyvauti valstybės remiamoje socialinės integracijos programoje, skiriama vienkartinė įsikūrimo pašalpa įsigyti būtiniausiems buities baldams ir namų apyvokos reikmėms, pavyzdžiui, patalynei, indams, lovai, stalo įrankiams ir t.t. įsigyti. Integracijos laikotarpiu, užsieniečiams, kurie gavę prieglobstį, išnuomojamas butas, kuris priklauso savivaldybėms, organizacijoms, įmonėms arba fiziniams asmenims.

Visos išlaidos, susijusios su busto nuoma, komunalinėmis ar kitomis paslaugomis apmokamos iš socialinės integracijos programai skirtų lėšų.

Nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai Lietuvoje apgyvendinami Pabėgėlių priėmimo centre, kuriame yra atskiras korpusas, skirtas nelydimus nepilnamečius vaikus apgyvendinti. Čia jiems teikiamos visos būtinausios medicinos, švietimo ir socialinės paslaugos, tai pat psichologinė pagalba. Pabėgėlių priėmimo centre nelydimi nepilnamečiai vaikai gali gyventi iki kol jiems sueina 18 metų. Išimtiniais atvejais, jeigu sunku nustatyti amžių, tai nelydimi nepilnamečiai apgyvendinami URC, nors jis nėra pritaikytas nelydimiems nepilnamečiams. Nelydimų nepilnamečių apgyvendinimo klausimą taip pat sprendžia Migracijos departamentas. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų ir sveikatos apsaugos ministro įsakymas įsakyme „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems tekimo“ (Žin., 2014, Nr. 2014-04711) 19 str. numatyta, kad nelydimas nepilnametis užsienietis PPC apgyvendinamas teismo sprendimu, Tarnybos sprendimu, jei jis yra nelydimas mažametis užsienietis ar nelydimas nepilnametis užsienietis, turintis savo asmens tapatybę ir amžių patvirtinančią dokumentą ir teritorinės policijos įstaigos rašytiniu prašymu, jeigu ši įstaiga dėl objektyvių priežasčių neturi galimybių iki darbo dienos pabaigos tinkamai apklausti nelydimo nepilnamečio užsieniečio, kreiptis dėl jo amžiaus nustatymo tyrimo ar kreiptis į teismą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės – patikėti atitinkamai socialinei įstaigai prižiūrėti nelydimą nepilnametį užsienietį. Tokiu atveju nelydimas nepilnametis užsienietis laikinai apgyvendinamas Centre, o suformuota nelydimo nepilnamečio užsieniečio asmens byla tolimesniems veiksams atlikti perduodama teritorinės policijos įstaigos, kurios aptarnaujamoje teritorijoje yra Centras, migracijos padaliniui. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos įstatymai nereglamentuoja nelydimų nepilnamečių pabėgėlių, kurie nesikreipia dėl prieglobsčio prašymo, apgyvendinimo klausimo, skirtingai nei nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų, kurių apgyvendinimą reglamentuoja įstatymas.

Socialinė ir sveikatos apsauga. Sveikatos apsauga yra viena iš daugelio socialinio gyvenimo sferų, kurioje vaikams pabėgėliams tenka dalyvauti ir integruotis. Sveikatos draudimo įstatyme (Žin., 1996, Nr. I-1343) numatytos grupės asmenų, kuriems teikiamos nemokamos valstybės sveikatos paslaugos, tarp jų ir pabėgėliams bei nelydimiems nepilnamečiams pabėgėliams, neatsižvelgiant į jų turimą statusą. Prieglobstį gavę pabėgėliai, kurie nedirba ir neturi nuolatinių pajamų, integracijos laikotarpiu turi teisę kas mėnesį gauti piniginę pašalpą būtinausioms reikmėms, t.y. maistui, higienos priemonėms, drabužiams, visuomeniniam transportui ir kt. įsigyti. V. Gražulis (2007) atkreipia dėmesį, kad integracijos

laikotarpiu stengiantis užtikrinti pabėgėliams vienodas sąlygas sveikatos apsaugos srityje visi prieglobstį gavę pabėgėliai, tarp jų ir vaikai, iš socialinės integracijos programai skirtų lėšų apdraudžiami privalomuoju draudimu.

Į Lietuvą atvykusiems vaikams pabėgėliams labai svarbu palaikyti socialinius ryšius tiek su savo šeima, tiek su aplinkiniais. K. Žibas (2008) vieną iš veiksnių, darančių didelę įtaką pabėgėlių socialinės integracijos procesams yra socialiniai ryšiai, kurių pagalba pabėgėliai gali sėkmingiau įsisavinti Socialinės integracijos programos metu teikiamą paramą.

Švietimas. Ši integracijos sritis yra svarbi ne tik suaugusiems, bet ir vaikams pabėgėliams, kurių paskutiniu metu mūsų šalyje kasmet daugėja. „Daugelio šalių patirtis rodo, kas sunkiausias žingsnis užsieniečio integravimosi procese yra jo švietimas naujojoje kultūrinėje aplinkoje“ (Gražulis 2007, p. 275). Lietuvoje kiekvienam vaikui, tarp jų ir pabėgėlių vaikams, turi būti garantuojama teisė į mokslą. Tai numatyta Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28, 29 straipsnyje (Žin., 1995, Nr. 60-1501), LR Konstitucijos 41 str. (Žin., 1992, Nr. 33-1014), LR Švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63-2853) bei LR Vaiko teisių apsaugos ir pagrindų įstatymo 14 straipsnio 1 dalyje (Žin., 1996, Nr. 33-807). LR Švietimo įstatymo 15 straipsnyje (Žin., 2003, Nr. 63-2853) numatyta, kad mokslas Lietuvoje vaikams yra nemokamas, todėl vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms, turintiems finansinių problemų, ugdymas yra prieinamas ir suteikiamos visos galimybės.

Lietuvoje atsižvelgiant į amžiaus grupių ypatumus organizuojamas prieglobstį gavusių užsieniečių lietuvių kalbos mokymas. Vaikų pabėgėlių mokymas turi būti siejamas su mokymusi bendrojo lavinimo, profesinėse ar aukštesniosiose mokyklose. Vaikams, kurie visiškai nemoka lietuvių kalbos, organizuojami intensyvaus mokymo kursai. Atsižvelgiant į šios grupės vaikų ypatumus, mokyklose mokymo programos yra labiau integruotos į bendrąją Lietuvos švietimo sistemą. „Tėvams, pageidaujantiems vaikus mokyti gimtosios kalbos, kilmės šalies istorijos, etnokultūros ir tradicinės religijos, pagal individualią programą gali būti steigiamos klasės, fakultatyviai, taip pat sėkmadieninės mokyklos“ (Gražulis, 2007, p. 276). Taip pat integracijos laikotarpiu mažamečiai vaikai gali būti ugdomi lopšeliuose, daželiuose, kuri jiems organizuojamos papildomos lietuvių kalbos pamokos. Švietimas sudaro svarbią ir aktyvią integracijos proceso dalį.

Užimtumas. Lietuvoje prieglobstį gavę pabėgėliai vaikai naudojami tokiomis pat teisėmis, kaip ir Lietuvos piliečiai, išskyrus tokius atvejus, kuomet reikalaujama būti Lietuvos Respublikos piliečiais. Lietuvoje valstybės pagalba įtraukiant prieglobstį gavusius pabėgėlius į darbo rinką įgyvendinama taip pat per papildomas užimtumo organizavimo priemones.

Visuomenės informavimas apie prieglobstį gavusius užsieniečius. Kaip jau ir minėta anksčiau, vykdant pabėgėlių socialinę integraciją, labai svarbi visuomenė, nes dažnai

susiduriama su jos teigiamu arba neigiamu požiūriu į užsieniečius pabėgėlius, kaip į naujus bendruomenės narius. Lietuvoje visuomenė daugiausiai informuojama per žiniasklaidos priemones, kurioje, deja, bet pasitaiko tokių atvejų, kai pasirodo neigiami straipsniai apie prieglobstį gavusius užsieniečius. Lietuvoje taip pat leidžiamos knygelės, lankstinukai ir pan., kurie platinami gyventojams ir skleidžiama informacija apie užsieniečių pabėgėlių integraciją į visuomenę.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitime (Žin., 2009. Nr. A1-438) 53 str. kalbama apie visuomenės informavimą apie užsieniečių integraciją. Šiame integracijos tvarkos apraše išvardijami būdai, kuriais integraciją įgyvendinančios įstaigos gali informuoti visuomenę apie užsieniečių integraciją:

1. bendradarbiauti su žiniasklaidos priemonėmis, teikti joms informaciją, rengti medžiagą specializuotoms radijo, televizijos laidoms bei straipsnius.
2. Organizuoti viešuosius seminarus, konferencijas bei kitas priemones.
3. Leisti informacinius, specializuotus periodinius leidinius.
4. Organizuoti šventes, vakarones, dalyvaujant užsieniečiams, gavusiems prieglobstį bei vietos bendruomenei.

Apžvelgus pabėgėlių socialinės integracijos politikos principus bei galimybes Lietuvoje, matyti, kad Lietuva sudaro visas reikiamas sąlygas pabėgėliams, o tarp jų ir vaikams pabėgėliams, integracijai į valstybės socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Socialinės integracijos kryptis (apgyvendinimas, švietimas, užimtumas, socialinė ir sveikatos apsauga, visuomenės informavimas) padeda užsieniečiams pabėgėliams tapti visaverčiu visuomenės nariu ir integruotis į Lietuvos visuomenę. Tačiau gavęs prieglobstį užsienietis privalo pats aktyviai dalyvauti valstybės remiamoje socialinės integracijos programoje, norėdamas tinkamai integruotis į Lietuvos visuomenę.

2.3. Socialinis darbas su vaikais pabėgėliais

Vaikams pabėgėliams, atvykusiems į Lietuvą svarbu padėti tinkamai socializuotis ir integruotis naujoje, kultūriškai kitoje visuomenėje. Šis vaidmuo dažniausiai tenka socialiniams darbuotojams, kurie socialinės integracijos proceso metu dirba su vaikais pabėgėliais, stengiasi daryti jiems įtaką, kad mąstytojų, elgtųsi, jaustųsi taip, kaip pridera mūsų šiuolaikinėje visuomenėje. Iš tiesų vaikų pabėgėlių socializacija – sudėtingas procesas. „Kuo visuomenėje didesnė įvairovė ir technologijų sklaida, tuo daugiau vaikas turi išmokti, kad

galėtų sėkmingai prisitaikyti; tuo daugiau socializacijos dalyvių ir tuo daugiau patirties reikia šiam procesui; tuo jis ilgesnis“ (Berns, 2008, p. 24).

Daugelyje šalių socialinių darbuotojų vaidmuo vis dar dviprasmiškas, jaučiamas trūkumas kompetentingų darbuotojų, galinčių dirbti su pabėgėliais (Makhamreh, Spaneas, Neocleous, 2012). Lietuvoje socialiniai darbuotojai nėra specialiai ruošiami, apmokomi dirbti su pabėgėliais. V. Ivanauskienė, A. Pakrijauskaitė (2015) atkreipia dėmesį, kad socialiniai darbuotojai jau ilgą laiką dirba su pabėgėliais, tačiau migracijos problema nėra šios profesijos dėmesio centre. Socialinis darbuotojas padeda ne tik vaikui, bet ir visai jo šeimai susirasti būstą, ugdymo įstaigą, darbą, įgyti tam tikrų kompetencijų, lydį jį viso integracijos proceso metu. Socialiniai darbuotojai, teikiantys pagalbą vaikams pabėgėliams, turi būti susipažinę su įvairiomis kultūromis ir perpratę tų kultūrų skirtumus, papročius, kurie gali daryti įtaką jų elgesiui (pavyzdžiui, musulmonų Ramadaną). Tam, kad socialinio darbuotojo pagalba būtų tinkama ir efektinga, svarbu suprasti vaikų pabėgėlių psichologinius ypatumus. Reikia atkreipti dėmesį, kad integracija be sėkmingo psichologinio prisitaikymo proceso nėra įmanoma, o tam kad ji būtų sėkminga socialiniai darbuotojai turi tinkamai išmanyti vaikų pabėgėlių kultūros ypatumus (Augutienė, Voropaj ir kt., 2013).

Augutienė, Voropaj ir kt. (2013) išskiria keletą pagrindinių psichologinių ir socialinių veiksnių, kurie apsunkina integracijos procesą, su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai, dirbdami su pabėgėliais vaikais ir jų šeimomis:

- *Migrantų patiriamas psichologinis stresas.* Pirmiausiai migracija kelia stresą asmenims, kurie išvyksta priverstinai, ne savo noru iš šalies. Taip pat prie sukeliama psichologinio streso prisideda nerimas, nuovargis, alkis, fizinė ir emocinė įtampa bei prarasti ryšiai su šeima ir artimaisiais (Miglinė, Pitrėnaitė-Žilėnienė, 2015). M. George (2012) taip pat pastebi, kad psichologinį stresą gali sukelti socialinio vaidmens, socialinių tinklų praradimas, pykčio, kalbos problemos. Reikėtų pabrėžti, kad pabėgėliai dar būdami savo šalyje patiria psichologinį stresą, trauminius išgyvenimus, dažnai dėl to pasiryžta emigruoti į kitas šalis. Socialiniai darbuotojai vaikams padeda prisitaikyti prie nuolat kintančios naujos aplinkos, tai pat ieško naujų būdų, modelių, kaip padėti vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms įveikti patiriamą psichologinį stresą. Reikėtų pabrėžti, kad socialiniai darbuotojai turi skirti didelį dėmesį vaikų pabėgėlių lūkesčiams, kurie kartais gali būti neadekvatūs ir įtakoti socialinės integracijos procesą. G. Miller, C. Thomas ir S. Fruchtenicht (2014) atkreipia dėmesį, kad pabėgėlai vaikai turi įvairią patirtį ir skirtingas kultūrinės istorijas, tradicijas. Todėl labai svarbu, kad socialinis darbuotojas dirbdamas su pabėgėliais įvertintų jų lūkesčius, nes tai gali padėti nustatyti dėl kokių priežasčių kyla psichologinis stresas ir numatyti darbo su pabėgėliais metodus.

Psichologinį stresą turi nustatyti ir su juo dirbti psichologas, bendradarbiaudamas su socialiniu darbuotoju. Remiantis tuo, galima daryti prielaidą, kad socialiniam darbuotojui tenka tarpininko tarp vaiko ir psichologo vaidmuo. Dažniausiai psichologinė pagalba Lietuvoje atvykusiems vaikams pabėgėliams teikiama įvertinus ir nustačius jų psichologines problemas, bendradarbiaujant su tėvais (jeigu jie yra). Svarbu, kad psichologinė pagalba būtų prieinama pabėgėliams ir jų šeimoms, nes dažnai būna apsunkinta dėl kalbų nemokėjimo ir netinkamai pasirinktų vertinimo priemonių ar metodų. Dėl to sunku būna rasti psichologų, kurie pabėgėlius vaikus konsultuoti pirmosiomis dienomis jų gimtąja kalba, todėl dažnai šis vaidmuo tenka socialiniams darbuotojams, kurie įvairių metodų pagalba stengiasi jiems padėti.

- *Kalbos barjeras.* Socialiniai darbuotojai vaikams turi padėti įveikti ir kalbos barjerą, nes jos nemokėjimas, žinių trūkumas trukdo sėkmingai integracijai. Atkreiptinas dėmesys, kad kalbos mokėjimas vaikams pabėgėliams kelia savivertę ir padeda sėkmingiau adaptuotis naujoje mokymosi aplinkoje (Bartkevičienė, Bubnys, 2012). Socialiniai darbuotojai turi konsultuoti vaikus pabėgėlius ir jų šeimas valstybinės kalbos mokymosi klausimais, taip pat suteikti išsamią informaciją apie ugdymo sistemą Lietuvoje.

- *Migracijos poveikis santykiams šeimoje.* Kaip jau minėta anksčiau, pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu socialinis darbuotojas dirba ne tik su vaikais, bet ir su jų šeimomis. Pastebima, kad neretai dėl kalbos nemokėjimo šeimose asmenys pasiskirsto vaidmenimis. Vaikas būna imlesnis kalboms, jas greičiau išmoksta, todėl padeda savo tėvams ir ilgainiui tampa jų asmeniniais vertėjais, pagalbininkais, norint susikalbėti su kitomis institucijomis, apsipirkti, nuvykti pas gydytojus.

- *Socialinių tinklų nebuvimas.* Dažniausiai dėl gyvenamosios vietos pakeitimo pabėgėlių socialiniai tinklai būna sutrikę, nes atvykę į svetimą šalį jie netenka savo draugų rato, bendraklasių, kolegų ir pan. „Socialinės psichologijos atstovai teigia, kad didelę dalį informacijos apie save įgyjame bendraudami su kitais žmonėmis, kurių pagalba formuojasi mūsų savęs vertinimas, saugumo jausmas ir kiti savojo „aš“ aspektai. Socialinės paramos stygius sukelia nerimą, kuris susijęs su neaiškiu žmogaus statusu grupėje ir naujoje bendruomenėje“ (Augutienė, Voropaj ir kt., 2013, p. 204). Vaikams pabėgėliams socialiniai darbuotojai socialinės integracijos proceso metu padeda įgyti bendravimo, komunikavimo įgūdžių, kurie padeda užmegzti ryšius su naujais žmonėmis. Anot Snyder (2002), socialinių tinklų nebuvimas arba atitolimas veikia kiekvieną vaiką, nes visi nori turėti ryšių ir jų pagalba įveikti problemas. Vaikams pabėgėliams yra labai svarbūs santykiai tiek su suaugusiais, tiek su bendraamžiais, nes nejausdami šių ryšių jie būna labai nelaimingi ir užsisklendę savyje.

- *Finansiniai pokyčiai ir socialinis statusas* taip pat gali sukelti neigiamo streso pabėgėliams, ypač jei ankstesnė padėtis pasikeičia į blogesnę padėtį naujoje šalyje.

Tačiau pabėgėliams tai pasitaiko ne taip dažnai, ypačiai, vaikų tarpe. Socialiniai darbuotojai dirbdami su vaikais pabėgėliais ir jų šeimomis padeda turi padėti jiems ieškoti pigesnių paslaugų.

- *Priimančios bendruomenės požiūris: stereotipai ir diskriminacija.* Priimančios bendruomenės požiūris yra tiesiogiai susijęs su pabėgėlių sėkmingos integracijos procesu. Socialinės integracijos proceso metu vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms svarbu sukurti tinkamus socialinius tinklus, tačiau tai gali būti padaryti sunku dėl bendruomenės stereotipinio ir neigiamo požiūrio į pabėgėlius. Kartais būna, kad patys pabėgėliai nenori bendrauti su vietiniais žmonėmis arba visuomenė, nenori jų priimti, nes jau turi susidarę savo draugų ratą. Šiame etape socialinis darbuotojas padeda vaikams užmegzti santykius su kitais, stengiasi apsaugoti nuo diskriminacijos. Taip pat šviečia visuomenę apie vaikus pabėgėlius, kad neįsivyratų stereotipai.

- *Kultūrų skirtumai.* Tai vienas sudėtingiausių veiksnių su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai, dirbdami su vaikais pabėgėliais ir jų šeimomis. Pabėgėliams integruotis visuomenėje gali būti sunku ir dėl individualių kultūrinių veiksnių. Kultūrų skirtumai gali trukdyti vaikams pabėgėliams užmegsti kontaktą bei suprasti vienas kitą, taip pat daro įtaką išankstinės nuomonės susidarymui. Todėl kaip jau minėta anksčiau, socialinis darbuotojas turi išmanyti pabėgėlių kultūrų skirtumus, kad galėtų laiku padėti vaikams pabėgėliams.

Socialinis darbuotojas vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms teikia socialinę pagalbą, prieš tai išsiaiškindamas kylančius sunkumus, susijusius su integracijos procesu. Teikdamas socialinę pagalbą socialinis darbuotojas dirba ir bendradarbiauja su kitais specialistais: pedagogais, socialiniais pedagogais, medikais, vaiko teisių apsaugos specialistais, policijos pareigūnais ir kt. Socialinis darbuotojas atlieka tarpininko vaidmenį tarp šių specialistų ir pabėgėlių, stengiasi sudaryti sąlygas stiprinti gebėjimus patiems spręsti iškilusias problemas, padeda išvengti socialinės atskirties dėl nepakankamo kalbos mokėjimo, kultūrinių skirtumų. „Socialinis tarpininkavimas gali būti suprantamas kaip veiksmai, atliekami trečiosios šalies, įsiterpiančios tarp dviejų individų ar grupių, kurie laisva valia dalyvauja procese, siekiant skatinti naujus santykius tarp jų arba sumažinti esančius konfliktus. Pagrindinės socialinį tarpininkavimą apibūdinančios ypatybės yra: savanoriškas dalyvavimas, pagalbos ir paramos teikimas, įsipareigojimo priimti patarimą nebuvimas, pasitikėjimas tiek tarpininku, tiek tarpininkavimo procesu, neutralumas, bendras tarpininko ir paramos gavėjų dalyvavimas procese“ (Bartkevičienė, Bubnys, 2012).

Apibendrinant galima teigti, kad socialiniai darbuotojai vaikus pabėgėlius lydi visos socialinės integracijos proceso metu. Tai viena iš svarbesnių socialinės pagalbos krypčių, kuri turi pateikti išsamią informaciją pabėgėliams bendradarbiaudama su kitomis institucijomis.

3.PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ LIETUVOJE STATUSAS IR APGYVENDINIMO PROCEDŪROS

3.1. Prieglobsčio procedūra

Visuotinėje Žmogaus teisių deklaracijoje skelbiama, kad kiekvienas žmogus turi teisę ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo kitoje šalyje (Žin., 2006, Nr. 68-2497). Lietuvoje jau beveik 18 metų įgyvendinama užsieniečių prieglobsčio procedūra. Per šiuos 18 metų prieglobsčio procedūra ir prašymų suteikti prieglobstį LR tvarka kelis kartus buvo keičiama ir tobulinama (Prieglobstis Lietuvoje 2014 metais, 2015). Atkreiptinas dėmesys, kad iki šiol teisė į prieglobstį nėra visuotinai pripažinta kaip žmogaus teisė, todėl užsieniečių prieglobsčio suteikimas išlieka kiekvienos valstybės suvereni reikalas, o tarptautinėje teisėje egzistuoja įsipareigojimai suteikti prieglobstį (Vysockienė, 2005). Šie įsipareigojimai reiškia, kad valstybės, tarp jų ir Lietuva, tam tikrais atvejais suteikia prieglobstį, kad būtų apsaugoti asmenys, kuriems gresia pavojus ir kurie negali pasinaudoti savo valstybės apsauga. Bendra prieglobsčio suteikimo procedūra reglamentuojama LR Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 67 straipsnyje (Žin., 2004, Nr. 73-2539). Tokia pati procedūra taikoma ir nelydimiems nepilnamečiams.

Migracijos departamento duomenis prieglobsčio suteikimas tai:

- pabėgėlio statuso suteikimas;
- papildomos apsaugos suteikimas.

L. Vysockienė (2005) pabėgėlio prieglobsčio suteikimą apibūdina kaip apsaugą nuo išsiuntimo į jo asmens kilmės šalį ir galimybę pasilikti prieglobsčio valstybės teritorijoje laikinai arba nuolatos.

Prašymą suteikti prieglobstį užsieniečiai gali pateikti:

- Lietuvos Respublikos valstybės sienos perėjimo punkte;
- miesto, rajono teritorinėje policijos įstaigoje;
- užsieniečių registracijos centre.

Užsienietis turi teisę pats asmeniškai pateikti prašymą suteikti prieglobstį raštu arba žodžiu nesvarbu kokia kalba, nes LR teisės aktai to nereglamentuoja. Žodžių pateikiamas prieglobsčio prašytojo prašymas būna protokoluojamas. Nepilnamečio užsieniečio vaiko

šeimoms narių vardu prašymą suteikti prieglobstį, gali pateikti vienas kuris nors iš pilnamečių šeimos narių (Jočienė, Čilinskas, 2005). Nelydimam nepilnamečiui, kuris pateikia prašymą suteikti prieglobstį, nustatoma laikinoji globa. Atkreiptinas dėmesys, kad jeigu prašymą pateikia nelydimas nepilnametis, svarbu pranešti ir informuoti teritorinį vaiko teisių apsaugos skyrių, kuris būtent ir paskiria laikiną globėją. Visiems nelydimiems nepilnamečiams taikoma vienoda globos tvarka. Globėju yra paskiriamas PPC, o vėliau atitinkami centro darbuotojai, atsakingi už nelydimą nepilnametį.

Apžvelgus Migracijos departamento „Migravusių, prieglobstį gavusių vaikų statistinę ataskaitą“ (2014) matyti, kad 2014 metais iš viso 41 vaikui buvo suteiktas prieglobstis LR, iš jų 26 berniukams ir 15 mergaičių. Pastebėtina, kad daugiausiai prieglobstis suteiktas vaikams, turintiems Ukrainos arba Afganistano pilietybę (1 lentelė).

1 lentelė. Vaikų, kuriems suteiktas prieglobstis LR 2014 m., skaičius

Pilietybė	Iš viso	Vyrų						Moterų					
		Iš viso	0-3	4-6	7-9	10-14	15-17	Iš viso	0-3	4-6	7-9	10-14	15-17
Afganistano	12	6		1	1	1	3	6	1		3	1	1
Baltarusijos	1	1	1										
Rusijos	2							2	1	1			
Ukrainos	11	4			2		2	7		1	2	3	1
Iš viso	26	11	1	1	3	1	5	15	2	2	5	4	2

Šaltinis: Migracijos departamentas. Migravusių, prieglobstį gavusių vaikų statistinė ataskaita, 2014.

Asmenys dirbantys LR valstybės sienos perėjimo punkte, miesto, rajono teritorinėje policijos įstaigoje arba URC, gavę prašymus vaikų arba suaugusiųjų užsieniečių suteikti prieglobstį, turi (Jočienė, Čilinskas, 2005):

1. nurodyti prašymo, kurį pateikia prieglobsčio prašytojas, datą, laiką, vietą;
2. paimiti visus turimus prieglobsčio prašytojo dokumentus;
3. atlikti prieglobsčio prašytojo ir jo turimų daiktų apžiūrą, remiantis LR įstatymų nustatyta tvarka;
4. apklausti prieglobsčio prašytoją (jeigu apklausiamas nelydimas nepilnametis, tokiu atveju turi dalyvauti jo atstovas);
5. paimiti pirštų atspaudus;
6. nufotografuoti prieglobsčio prašytoją.

Visi prieglobsčio asmens tapatybės dokumentai laikomi jo asmens byloje tol, kol išnagrinėjamas prašymas suteikti prieglobstį. Surinkti duomenys perduodami Migracijos departamentui, kuris svarsto ar suteikti prieglobstį užsieniečiams. Įgaliota institucija gavusi nelydimų nepilnamečių prašymus suteikti prieglobstį, per 24 valandas surenka visą reikiamą informaciją ir taip pat pateikia ją Migracijos departamentui, kuris per 48 valandas privalo priimti sprendimą dėl nelydimo nepilnamečio įleidimo į šalį (Sipavičienė, Kuleš, Jeršovas, 2009). Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos įstatymuose numatyta, kad nelydimas nepilnametis negali būti neįleidžiamas į šalį. Per 48 valandas Migracijos departamentas turi priimti vieną iš šių sprendimų:

a) nagrinėti prieglobsčio prašymą bendra tvarka, suteikti užsieniečiui laikiną prieglobstį bei išduoti jam užsieniečio registracijos pažymėjimą. Šis sprendimas priimamas tuo atveju, jeigu nenustatytos priežastys, dėl kurių laikinas prieglobstis nesuteikiamas ir jeigu negali būti nustatyta kita Europos Sąjungos valstybė narė, atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą;

b) nustatyti, kad už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakinga kita ES valstybė narė, nenagrinėti prieglobsčio prašymo iš esmės, suteikti laikiną teritorinį prieglobstį ir išduoti užsieniečio registracijos pažymėjimą. Tokiu atveju dažniausiai prieglobsčio prašymas nenagrinėjamas, o atliekamas tyrimas, kurio norima nustatyti ar užsienietis nepriklauso kitai ES valstybei narei ir jei priklauso, gražinti tai šaliai.

c) Migracijos departamentas gali nesuteikti užsieniečiams laikino prieglobsčio taip pat nenagrinėti prieglobsčio prašymo, prieglobsčio prašytoją gražinti į saugią trečiąją šalį. Tokį sprendimą dažniausiai priima, jeigu nustato, kad prieglobsčio prašytojas atvyko iš saugios trečiosios šalies. Migracijos departamento duomenis saugi trečioji valstybė yra ta, kuri nėra prieglobsčio prašyto kilmės valstybė, tačiau yra 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso, taip pat 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto dalyvė, įgyvendinanti šių dokumentų nuostatas ir pagal nacionalinius įstatymus suteikianti realią galimybę prašyti prieglobsčio bei nustatyta tvarka jį gauti Prieglobsčio prašytojas, atvykęs iš saugios trečiosios valstybės, įpareigojamas į ją išvykti, gražinamas į ją arba išsiunčiamas. Svarbu paminėti, kad trečiosios valstybės principas netaikomas nelydimiems nepilnamečiams ir jeigu saugi trečioji valstybė yra ES valstybė narė.

d) nesuteikti laikino teritorinio prieglobsčio, nesuteikti prieglobsčio, prieglobsčio prašytoją išsiųsti iš Lietuvos Respublikos. Šio sprendimo priėmimo terminas 48 valandos, tačiau gali būti pratęsimas iki 72 val. nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo momento. Dažniausiai šis prašymas būna nagrinėjamas skubos tvarka ir taikomas tuo atveju, jeigu

užsienietis atvyko iš saugios kilmės valstybės ir jeigu prieglobsčio prašytojo prašymas yra akivaizdžiai nepagrįstas (paremtas apgaule, neatitinka LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2 str. 1 dalies). Pastebėtina, kad prieglobsčio prašymo nagrinėjimas skubos tvarka nėra taikomas nelydimiems nepilnamečiams, kurie yra taip pat prieglobsčio prašytojai.³

Prieglobsčio prašytojai, kurie laukia, kol bus išnagrinėtas jų prašymas suteikti prieglobstį, bendra tvarka apgyvendinami URC. Nelydimi nepilnamečiai Migracijos departamento sprendimu nuo 2012 metų visi apgyvendinami PPC (jeigu nėra abejonių dėl jų amžiaus) ir toliau vykdomas jų prašymo suteikti tarptautinę apsaugą nagrinėjimas (Sipavičienė, Kuleš, Jeršovas, 2009). Nelydimų nepilnamečių prieglobsčių prašytojų apgyvendinimo klausimus detaliau reglamentuoja vidaus reikalų ministro 2005 m. vasario 2 d. Įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Centre taisyklių patvirtinimo“. Sprendimą dėl prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo priima Migracijos departamentas, išskyrus atvejus, kuomet prieglobsčio prašytojas yra sulaikytas arba jam skirta alternatyvi sulaikymui priemonė LR įstatymų nustatyta tvarka (Jočienė, Čilinskas, 2005). Prieglobsčio prašymas nagrinėjamas iki 3 mėnesių, o nelydimų nepilnamečių išnagrinėjami prašymai greičiau.

LR įsakyme „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2014, Nr. 2014-04711) 19 straipsnyje detalizuota nelydimų nepilnamečių apgyvendinimo tvarka. PPC nepilnamečiai gali būti apgyvendinami:

1. teismo sprendimu;
2. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos sprendimu, jei jis yra nelydimas mažametis užsienietis ar nelydimas nepilnametis užsienietis, turintis savo asmens tapatybę ir amžių patvirtinantį dokumentą;
3. teritorinės policijos įstaigos rašytiniu prašymu, jeigu ši įstaiga dėl objektyvių priežasčių neturi galimybių iki darbo dienos pabaigos tinkamai apklausti nelydimo nepilnamečio užsieniečio, kreiptis dėl jo amžiaus nustatymo tyrimo ar kreiptis į teismą dėl alternatyvios sulaikymui priemonės – patikėti atitinkamai socialinei įstaigai prižiūrėti nelydimą nepilnamečių užsieniečių. Tokiu atveju nelydimas nepilnametis užsienietis laikinai apgyvendinamas Centre, o suformuota nelydimo nepilnamečio užsieniečio asmens byla tolimesniems veiksams atlikti perduodama teritorinės policijos įstaigos, kurios aptarnaujamoje teritorijoje yra Centras, migracijos padaliniai.

---

³ Duomenys pateikti remiantis Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, <http://www.migracija.lt/index.php?255443161>

Atkreiptinas dėmesys, kad prieglobsčio prašytojų prašymas suteikti prieglobstį nagrinėjimas gali būti sustabdomas. Tai daroma tuo atveju, kai prieglobsčio prašytojas be leidimo išvyksta iš URC, PPC arba negrįžta į šiuos centrus ilgiau kaip 24 val. Taip pat prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimas sustabdomas, jeigu per 72 valandas nėra galimybės su juo susisiekti (Jočienė, Čilinskas, 2005).

LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2013 metų veiklos ataskaitoje (2014, Nr. 4-4) pabrėžiama, kad vaikai, kurie yra prieglobsčio prašytojai, turi visas vaiko teises. „Jiems visais atvejais reikia ypatingos globos ir specialaus vertinimo papildomai atsižvelgiant į jų specialius poreikius ir teises kaip prieglobsčio prašytojų“ (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2014, p. 39).

Apibendrinant galima teigti, kad prieglobsčio procedūrą Lietuvoje griežtai reglamentuoja įstatymai. Atskiro įstatymo, kuris nustatytų vaikų pabėgėlių prieglobsčio procedūrą nėra, jiems taikoma tokia pati procedūra kaip ir suaugusiems.

3.2. Pabėgėlio statusas ir papildoma apsauga

Lietuva priimdama sprendimus dėl vaikų (nepriklausomai nuo to, kokia jų pilietybė, tesinis statusas) vadovaujasi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos (Žin., 1995, Nr. 60-1501), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos ir pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807), 1951 m. Ženevos Konvencija (Žin., 1997, Nr. 12-227). LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2013 metų veiklos ataskaitoje (2014, NR. 4-4) pabrėžiama, kad Vaiko teisių konvencija Lietuvą ir kitas valstybes įpareigoja rūpintis ne tik savo piliečiais vaikais, bet ir pabėgėliais ir vaikais, kurie išreiškia norą gauti pabėgėlio statusą, nepriklausomai nuo to, ar jie yra nelydimi nepilnamečiai ar juo lydi tėvai arba kitas asmuo.

Į Lietuvą atvykę pabėgėliai turi galimybę iš karto pateikti prašymą dėl prieglobsčio. Pateikdami prašymą, kol bus nustatytas jų statusas, jie įgyja tam tikras teises, kurios priklauso prieglobsčio prašytojams, t.y. apsaugą nuo išsiuntimo, taip pat atleidimą nuo atsakomybės už neteisėtą sienos kirtimą bei teisę į valstybės paramą (Vysockienė, 2005). Kad atvykęs asmuo galėtų naudotis 1951 m. Ženevos Konvencijos suteikiamomis teisėmis, turi būti nustatytas pabėgėlio statusas, remiantis Konvencijoje išvardytomis pabėgėlio sąvokos sąlygomis. Lietuvoje pabėgėlio statusas suteikiamas užsieniečiams, kurie pagal 1951 Ženevos konvenciją pripažįstami pabėgėliais. LR Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 86 str. 1 dalyje, skelbiama, kad: „pabėgėlio statusas suteikiamas prieglobsčio prašytojui, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų yra už valstybės, kurios pilietis jis yra, ribų ir

negali ar bijo naudotis tos valstybės apsauga arba neturi atitinkamos užsienio valstybės pilietybės, yra už valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų ir dėl išvardytų priežasčių negali ar bijo į ją grįžti“ (Žin., 2004, Nr. IX-2206). Kai nustatoma, kad asmuo atitinka apibrėžime išvardintus pabėgėlio požymius, tuomet jam suteikiamas pabėgėlio statusas ir duodamas leidimas gyventi šalyje. L. Vysockienė (2005, p. 83) atkreipia dėmesį, kad „pabėgėlio statuso pripažinimas yra iš esmės deklaratyvus pobūdžio, taigi tai reiškia, kad ne pripažinimas padaro asmenį pabėgėliu, o jo išvykimas iš kilmės šalies dėl išvardytų priežasčių lemia jo tapimą pabėgėliu. Pripažinimas yra tik konstatavimas, kas jis yra pabėgėlis.“ Nelydimiems nepilnamečiams Lietuvoje taip pat gali būti suteikiamas pabėgėlio statusas.

D. Jočienė ir K. Čilinskas (2005, p. 280) iškiria atvejus, kuriais gali būti nesuteikiamas pabėgėlio statusas:

1. asmuo naudojami Jungtinių Tautų organizacijų ar institucijų, išskyrus Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybą, pagalba ir apsauga;
2. valstybės, kuroje jis gyvena, kompetentingos institucijos pripažįsta jo teises ir pareigas, susijusias su tos valstybės pilietybe;
3. yra rimtas pagrindas manyti, kad iki atvykimo į Lietuvos Respubliką jis padarė sunkų nepolitinį nusikaltimą arba yra kaltinamas veika, prieštaraujančia Jungtinių Tautų Organizacijos tikslams ir principams;
4. yra rimtas pagrindas manyti, kad jis padarė nusikaltimą žmoniškumui ar karo nusikaltimą arba vykdė genocidą, kaip jie apibrėžiami Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ir kituose tarptautinės teisės šaltiniuose.

Migracijos departamentas priima sprendimą dėl pabėgėlio statuso suteikimo arba nesuteikimo.

Prieglobsčio prašytojamas gali būti suteikta ir papildoma apsauga. ES direktyvoje „dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų“ (Žin., 2004, Nr. 2004/83/EB) 18 straipsnyje įtvirtinta valstybių narių pareiga suteikti papildomą apsaugos statusą trečiosios šalies piliečiams arba asmenims be pilietybės, galintiems gauti papildoma apsaugą. L. Vysockienė (2005) atkreipia dėmesį, kad tai pirmas tarptautinis dokumentas, kuris įtvirtina valstybių įsipareigojimą suteikti apsaugą asmenims, kurie neatitinka pabėgėlio sąvokos. Lietuvoje pagrindinis dokumentas, kuri reglamentuoja pabėgėlio papildomos apsaugos suteikimą Įstatymas „Dėl užsieniečių tesinės padėties“ (87-90 str.). Šiamė įstatyme pirmą kartą Lietuvoje reglamentuota viena iš pabėgėlių

apsaugos formų – papildoma apsauga (Vysockienė, 2005). Lietuvoje papildoma apsauga gali būti skiriama taip pat ir nelydimiems nepilnamečiams prieglobsčio prašytojams.

Papildoma apsauga skiriama asmenims, kurie yra už savo kilmės valstybės ribų ir negali grįžti dėl visiškai pabgrįstos baimės, kad (Jočienė, Čilinskas, 2005):

1. asmuo bus žiauriai kankinamas, su juo bus žiauriai elgiamasi, žeminamas jo orumas;
2. yra grėsmė, kad jo kaip žmogaus teisės ir laisvės bus pažeistos;
3. gali kilti grėsmė jo gyvybei, sveikatai, saugumui dėl paplitusios prievartos, kuri kyla karinių konfliktų metu.

Papildoma apsauga skiriasi nuo pabėgėlio statuso ne tik aplinkybėmis, dėl kurių ji suteikiama, bet ir pagal teises, kurios suteikiamos asmenims, gavusiems papildomą apsaugą. L. Vysockienė (2005, p. 205) ES direktyvoje dėl pabėgėlių statuso ir papildomos apsaugos išskiria pagrindinius skirtumus tarp pabėgėlių ir papildomos apsaugos:

1. leidimų gyventi prieglobsčio valstybėje galiojimo trukmė;
2. teisės dirbti įgyvendinimas ir galimybė naudotis profesiniu mokymu;
3. galimybės pasinaudoti socialinės integracijos programomis (papildomą apsaugą gavęs asmenys šia galimybe gali pasinaudoti tik tuomet, jeigu valstybė narė mano, kad yra tikslina suteikti galimybę naudotis šia paslauga);
4. kelionės dokumentų išdavimo tvarka (papildomą apsaugą gavusiems asmenims, šie dokumentai išduodami tik tuo atveju, jeigu jie negali gauti nacionalio paso, suteikiančio teisę keliauti);
5. galimybės naudotis socialine parama ir sveikatos priežiūros paslaugomis (papildomą apsaugą gavusiems asmenims šios galimybės gali būti apribojamos paliekant galimybę gauti tik pašalpas).

Visockienė L. (2005) pastebi, kad daugumoje ES šalių pagal 1951 m. Ženevos Konvenciją asmenys pripažįstami pabėgėliais, tačiau kai kurios valstybės atsisako suteikti jiems pabėgėlio statusą, todėl nereitai suteikia papildomą apsaugą. Kalbant apie nelydimus nepilnamečius, tai remiantis Tarptautinės migracijos organizacijos Europos migracijos tinklo duomenimis (2014), Lietuvoje iki šiol nebuvo suteiktas nei vienam nelydimam nepilnamečiui pabėgėlio statusas.

Paprastai Lietuvoje pabėgėlio apsaugos netaikymo arba pasibaigimo sąlygos būna panašios kaip ir pabėgėlio statuso netaikymo, pasibaigimo. Dažniausiai papildoma apsauga netaikoma, kai asmuo būna padaręs sunkų nusikaltimą arba kelia grėsmę valstybės narės, kurioje jis tuo metu yra visuomenės saugumui. Tai taikoma ir vaikams.

Lietuvoje prieglobsčio procedūros rezultatas gali būt pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos suteikimas, o tam tikrais atvejais gali būti priimtas atsisakymas suteikti šias apsaugos formas. Migracijos departamento sprendimu, asmenims suteikiamas pabėgėlio statusas, o kartu su juo ir leidimas nuolatos gyventi Lietuvoje. Asmenims, kuriems Migracijos departamento sprendimu suteikia papildoma apsauga – išduodamas laikinas leidimas gyventi Lietuvoje. Jeigu nelydimiems nepilnamečiams prieglobsčio prašytojams suteikimas pabėgėlio statusas (nors praktikoje to dar nepasitaikė) – išduodamas leidimas nuolat gyventi 5 metams, jeigu suteikiama papildoma apsauga – išduodamas leidimas laikinai gyventi 1 metams.

Apibendrinant galim sakyti, kad pabėgėliai vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių pasaulyje, kurie tampa aukomis, todėl kad koks spaudimas būtų jaučiamas priimančioje valstybėje, apsaugoti vaikus pabėgėlius – jos neginčijama teisinė pareiga

4. VILNIAUS ARKIVYSKUPIJOS „CARITO“ IR RUKLOS PABĖGĖLIŲ PRIĖMIMO CENTRO SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ DARBAS SU VAIKAIS PABĖGĖLIAIS SOCIALINĖS INTEGRACIJOS PROCESO METU

4.1. Tyrimo metodika

Siekiant išsiaiškinti vaikų pabėgėlių socialinę integraciją Lietuvoje reikia išanalizuoti ne tik teorinę medžiagą, bet ir apklausti socialinius darbuotojus, dirbančius organizacijose arba valstybinėse įstaigose su vaikais pabėgėliais ir vykdančiais vaikų pabėgėlių socialinę integraciją. Šioje praktinėje darbo dalyje bus apklausti socialiniai darbuotojai, dirbantys Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre ir Vilniaus arkivyskupijos „Carite“.

Tyrimo tipas: kokybinis tyrimas. Šiame darbe siekiant kuo tiksliau atsakyti į išsikeltus uždavinius bei įgyvendinti darbo tikslą buvo pasirinktas kokybinis tyrimas, kuris yra grindžiamas griežtomis metodologinėmis tradicijomis (Luobikienė, 2010). Šis tyrimo metodas leidžia nuolatos plėsti žinias apie esamą situaciją, taip padeda atskleisti socialinę realybę. Kokybinio tyrimo pagalba galima gauti gilesnę ir kur kas platesnę informaciją (Tidikis, 2003). Darbe pasirinktas kokybinis tyrimas, kadangi jis leidžia analizuoti ir pristatyti tyrimo dalyvių nuomones.

Tyrimo metodai:

Duomenų rinkimas. Tyrimo metodu buvo pasirinktas neformalizuotas interviu, kuriuo siekiama atskleisti vaikų pabėgėlių socialinę integraciją Lietuvoje. Šio metodo taikymo tikslas – gauti svarbių ir detalių duomenų, kuriuos būtų galima nagrinėti. Interviu – tai individualus pokalbis žodinei informacijai gauti, kuris garantuoja didesnę išsamumą, nes visuomet galima pasiteirauti ir patikslinti jei kažkas neaišku. Tai tinkamas priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo bei realybės konstravimo arba aiškinimo būdas (I. Luobikienė, 2010). Reikiama žodinė informacija gaunama tiesioginiu ir kryptingu interviu metu su informantu, o pokalbio turinį ir kryptį sąlygoja tyrimo problema, kuri sprendžiama apklausiant intervantą (Tidikis, 2003). Neformalizuotas interviu pasirinktas, nes jis leidžia šiame tyrime sužinoti intervantų požiūrius, vertinimus bei patirtį, atskleisti netikėtus ir iš anksto nenumatytus tiriamos problemos aspektus. Taip pat todėl, kad iš anksto yra numatomi klausimai, vyksta pokalbio forma, kurią galima pakreipti reikiama linkme.

Duomenų analizė. Darbe tyrimo analizei atlikti naudojamas kokybinio turinio analizės metodas. Metodo paskirtis – atskleisti, susisteminti, apibendrinti tyrimo metu gautą medžiagą. Šis metodas pasirinktas, nes turi konkrečius ir aiškius žingsnius, kurie padeda išskirti konkrečias temas ir gautos informacijos, jas analizuoti, interpretuoti. Taip pat metodas pasirinktas, norint apdoroti informantų atsakymus į pateiktus klausimus, o pagal jų atsakymus

sudarytos kategorijos ir subkategorijos, iš kurių išaiškės pagrindinės informantų mintys (Tidikis, 2003).

Kokybinio turinio analizė buvo atliekama remiantis 4 žingsniais (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 232-233):

1 žingsnis. Informantų aprašų skaitymas ir išskyrimas esminių aspektų, kuriuos atspindi frazės, sakiniai, žodžiai, tiesiogiai susiję su tiriamu fenomenu, bei kategorijų išskyrimas, remiantis pagrindiniais žodžiais.

2 žingsnis. Prasminių elementų nustatymas: kategorijų turinio skaidymas į elementus.

3 žingsnis. Prasminių elementų nustatymas suskirstymas į subkategorijas: elementų persidengimas tarp skirtingų kategorijų, subkategorijose.

4 žingsnis. Kategorijų įtraukimas į kokybinio tyrimo kontekstą: turinio duomenų interpretavimas.

Tyrimo etika. Organizuojant tyrimą buvo apmąstomi tyrimo etikos klausimai. Vykdam tyrimą buvo laikytasi šių etikos principų (Tidikis, 2003; Kardelis 2002; Bitinas ir kt., 2008):

- *Laisvanoriškumo.* Intervantai tyrime sutiko dalyvauti laisva valia. Tyrimo pradžioje buvo supažindinti su tyrimo tikslais ir uždaviniais, taip pat informuoti apie galimybę prasidejus tyrimui jį sustabdyti ir iš jo pasitraukti. Informantų žodžių buvo paprašytas sutikimas įrašyti tyrimą į diktofoną.

- *Konfidencialumo ir anonimiškumo.* Informantams buvo paaiškinta, kad informacija ir garso įrašai bus panaudoti tik mokymo tikslams, todėl niekas, išskyrus tyrėją, negalės naudotis pateikta informacija (Bitinas ir kt., 2008). Siekiant išlaikyti konfidencialumą ir anonimiškumą, tyrime neatkleidžiami tyriamųjų duomenys, todėl informantų pasisakymai užkoduoti raidėmis (A, B, C, D, E, F).

- *Privatumo ir pagarbos.* Tyrimo metu buvo stengiamasi bendrauti dalykiškai, pagarbiai su įstaigų vadovais ir intervantais. Tyrimo metu buvo išlaikytas nešališkumas, stengiamasi kalbėti taip, kad informantas jaustųsi patogiai, ramiai.

Tyriamųjų atrankos kriterijai. Tyrimui atlikti buvo numatyta apklausti tikslią grupę, t.y. socialinius darbuotojus, atsakingus už vaikų pabėgėlių socialinę integraciją, nes tai yra tyrimo temos pagrindinis aspektas. Informantai buvo atrinkti pagal pagrindinį kriterijų, kad socialinis darbuotojas dirbtų su vaikų pabėgėlių socialine integracija ne trumpiau kaip tris metus.

Tyrimo dalyvių imties sudarymas. Kokybinio tyrimo imtis sudaryta remiantis patogiąja atranka, kai atrenkami geriausiai prieinami generalinės aibės vienetai (Bitinas ir kt., 2008). Šiame tyrime patogioji atranka svarbi tuo, kad kai kuriuos tiriamuosius gali būti sunku

pasiekti dėl dabartinės padėties su pabėgėliais ir vyraujančio pasiruošimo jų integracijai. Tyrimo imties dydis sudarytas remiantis Bitino B. ir kt. (2008) metodologijoje pateiktu renkamų duomenų informatyvumo principu, t.y. į tyrimą buvo įtraukiami vis nauji interviu, tol, kol pradėjo kartotis jų informacija, mažėti gautų duomenų informatyvumas. Atliekant tyrimą buvo pastebėta, kad interviu metu gaunami atsakymai pradeda akivaizdžiai kartotis, negaunama nauja informacija, todėl tyrimo imtį sudarė 6 informantai.

Instrumentas. Interviu klausimai buvo parengti naudojantis „piltuvėlio technika“. Anot Bitino B. ir kt. (2008) tai technika, kuomet pirmiausiai užduodami bendro pobūdžio klausimai, o tada pereinama prie konkrečių. Interviu metu buvo pateikta 16 klausimų socialiniams darbuotojams, dirbantiems vaikų pabėgėlių socialinės integracijos srityje (žr. 1 priedas). Klausimyną sudaro 3 blokai: 1. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimas; 2. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sunkumais su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai; 3. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Klausimų blokuose pateikti visi atviri klausimai.

Tyrimo organizavimas. Išsamus interviu tyrimas su socialiniais darbuotojais, sutikus jiems savanoriškai dalyvauti, buvo atliekamas 2015 m. spalio – lapkričio mėnesiais, pradedant neoficialiu bendravimu su įstaigų vadovais, paprašant jų leidimo atlikti tyrimą, baigiant tiksliniais pokalbiais su informantais. Interviu pokalbiai truko nuo 25 iki 40 minučių, tai priklausydavo nuo interviu užimtumo ir atsakymų išsamumo. Atsiklausus tyrimo dalyvių ir nenorint pažeisti tyrimo etikos, pokalbiai buvo įrašomi į diktofoną. Informantai buvo apklausiami jų darbo vietose.

Tyrimo metu gauti duomenys buvo nuolatos perklausomi ir perrašomi iš diktofono pažodžiui, kad būtų nuoseklus, tiksliai atkartotas tekstas. Tekstas buvo transkribuojamas. Tuomet nuolat skaitant ir analizuojant medžiagą, išskirtos kategorijos ir subkategorijos bei jas įrodantys teiginiai.

4.2. Tyrimo rezultatai

Atliekant kokybinį tyrimą, interviu klausimai „Carito“ ir PPC socialiniams darbuotojams buvo suskirstyti į pagrindines temas ir subtemas, pagal kurias darbe buvo atrinkti gauti atsakymai.

2 lentelė. „Carito“ ir PPC socialinių darbuotojų darbas su vaikais pabėgėliais socialinės integracijos proceso metu temų ir subtemų suskirstymas

Tema	Subtema	Lydintys klausimai
Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimas	Socialinė integracija ir jos eiga	Kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokia Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga?
	Pagalba vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu	Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?
	Efektyviausios socialinės integracijos proceso metu naudojamos priemonės ir jų tobulinimas	Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje? Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos? Ką jose galima patobulinti?
	Tradicijų ir papročių puoselėjimas	Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti, išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius, tradicijas?
	Motyvacijos skatinimas integruotis visuomenėje	Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?
	Tėvų vaidmuo socialinės integracijos proceso metu	Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?
	Vaikų pabėgėlių socialinės	Vidutiniškai kiek laiko, Jūsų

	integracijos proceso trukmė	įstaigoje, vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?
	Socialinės integracijos pabaigos nustatymas	Kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?
Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sunkumai su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai	Priežastys, apsunkinančios socialinės integracijos sėkmę	Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?
	Finansinės išlaidos skiriamos integracijai ir jų paskirstymas	Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti? Kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?
	Sunkumai ir jų įveikimo būdai dėl kalbos nemokėjimo socialinės integracijos proceso metu	Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?
	Socialinių darbuotojų, dirbančių su vaikais pabėgėliais, kompetencijos	Kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?
Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis	Bendradarbiavimas su vyriausybinėmis organizacijomis integracijos proceso metu	Su kokiomis vyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?
	Bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis integracijos proceso metu	Su kokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?
	Savanorių įtraukimas į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą	Papasakokite, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?
	Sunkumai su kuriais	Kokių sunkumų kyla

	susiduria darbuotojai bendradarbiaudami kitomis įstaigomis	socialiniai su	darbuotojams bendradarbiaujant pabėgėlių integracijos klausimais kitomis įstaigomis, organizacijomis?
--	---	-------------------	--

4.2.1. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimas

Socialinė integracija ir jos eiga. Prieš pradėdant nagrinėti vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą, veiksnių seką ir kalbant apie tai, kaip vykdoma integracija, reikėtų atkreipti dėmesį, kad tyrimo metu intervantai akcentavo, jog Lietuvoje atskirai nevyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija. Vertėtų pabrėžti, kad vaikų integracija neatskiriama nuo šeimos, todėl vyksta kartu su visa šeima, išskyrus tuos atvejus, kai atvyksta nelydimi nepilnamečiai. Tačiau minėtieji nepilnamečiai dažnai neužsibūna ilgai Lietuvoje ir socialiniai darbuotojai nespėja pradėti vykdyti jų integracijos:

Tai neišskirsiu vaikų dėl to, kad vaikai kartu eina su šeimom ir mes tą socialinės integracijos procesą vykdom visai šeimai kartu ir vaikai tiesiog patenka į tą patį procesą (A).

Vaikų, kaip ir suaugusiųjų, kažkokios tai ypatingos integracijos vaikams mes neturime (B).

Juk vyksta ne tik vieno vaiko, bet ir visos šeimos integracija (F).

Tam, kad sužinotume apie vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimą, socialinių darbuotojų buvo prašoma papasakoti, kaip jų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas bei nuo kokių veiksnių ji prasideda. Pagal pateiktus informantų atsakymus buvo išskirta kategorija – **socialinės integracijos procesas** ir šešios subkategorijos, kuriose kalbama apie vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso veiksmus bei nuo ko ji prasideda. Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso veiksmi

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Socialinės integracijos procesas	Sutarties pasirašymas	<...> pasirašydami sutartis jie išipareigoja lankytis užsiėmimuose, pavyzdžiui, lietuvių kalbos mokymasis yra privalomas (B). Iš karto atvykę į centrą visa šeima pasirašo sutartį <...> (D). Jie iš karto pasirašo sutartis. Nuo to ir prasideda jų

		<i>integracija. Pasirašydami šias sutartis jie įsipareigoja lankyti lietuvių kalbos kursus, visuomenės pažinimo, kompiuterinio raštingumo, psichologines konsultacijas, mokytis bendrojo lavinimo mokyklose (E).</i>
	Ugdymo įstaigų lankymas	<i>Jeigu tai yra vaikai, tai jeigu mokyklinio amžiaus, susirasti kuo greičiau mokyklą ir į ją įsirašyti. Jeigu tai yra ikimokyklinio, tai atsistoti į darželio eilę (A). Vaikai atvykę, pavyzdžiui, iš užsieniečių registracijos centro, žiūrint kokio amžiaus, jeigu darželinio amžiaus, tai praktiškai iš karto gali lankyti darželį. Jeigu yra mokyklinio amžiaus, jie integruojami į mokslus (B). Vaikams integracija prasideda nuo to, kad jeigu reikia darželio, tai įtraukiame juos į eilę laukti darželio, o kas liečia mokyklas, tai mes pagal jų gyvenamąją vietą, mikrorajoną užrašome į mokyklą (C). Jeigu vaikas yra mokyklinio amžiaus, tai jiems surandama mokykla. Su mokykla pasirašoma sutartis, ji įvertina vaiko poreikius ir mokymosi lygį ir tada vaikas pradeda lankyti mokyklą. Jeigu atvyksta šeima su ikimokyklinio amžiaus vaiku, tai tada jiems surandamas darželis (D). Vaikams surandame darželius ir mokyklas, su kuriomis pasirašomos taip pat sutartys ir vaikai su jom supažindinamos (E). <...> yra pasirašoma su jais sutartis, kuri sudaroma tam tikram laikotarpiui <...> (F).</i>
	Lietuvių kalbos mokymas	<i><...> vyksta lietuvių kalbos mokymas. Mes patys jų nevykdom, bet yra mokytojas, kuris tai daro. Rekomenduojame eiti ir vaikams ir suaugusiems, kad vaikai greičiau pereitų prie lietuvių kalbos. (A). Papildomai vyksta lietuvių kalbos pamokos (B). Taip pat pamažu pradedame juos mokyti kalbėti lietuviškai ir pratinti prie lietuvių kalbos, supažindinti su lietuviškais pagrindinėmis metų šventėmis <...> (D). Vykdom intensyviai lietuvių kalbos pamokas <...> visuomenės pažinimo <...> (E). Vykdom lietuvių kalbos pamokas (F).</i>
	Gyvenamojo būsto paieška	<i>Pirmiausiai mes pradedame nuo pagrindinių ir svarbiausių dalykų, tai padedam susirasti būstą (A). Pirmiausiai integracija prasideda nuo to, kad mes pradedame ieškoti, kur jiems gyventi, jeigu jie neturi kur apsistoti (C). Kai atvyksta šeima, mes jai padedame susirasti kažkokį būstą, atitinkantį bent minimalius jų poreikius, kur jie galėtų gyventi (F).</i>
	Integracijos plano sudarymas	<i>Mes apsibrėžiam ko šeima nori, ko šeima siekia, ten ar tėvai susirasti darbą, vaikai – gerai, tikslingai eiti į mokyklą ir pan. (A). <...> visai šeimai sudaromas individualus planas arba kažkoks bendras planas. (B) Dar pagal poreikius jų, jiems darbuotojai sudaro planus, kuriuose numato veiklas ir užsiėmimus (E).</i>
	Dokumentų	<i>Paskui jau grynai vyksta ta socialinė integracija ir</i>

	tvarkymas	<p><i>padedam visokiais, visokiais klausimais: tvarkom dokumentus, lydim į įstaigas, vyksta lietuvių kalbos mokymas (A).</i></p> <p><i>Tuo metu tvarkoma dokumentacija visa, kad jie mieste galėtų pilnavertiškai gauti visas paslaugas. Padedam gauti kažkokius dokumentus, kas liečia maitinimą seniūnijai pateikiam, jeigu yra daugiavaikė šeima arba mažesnės pragyvenimo lėšos negu turi būti, tai dėl papildomo maitinimo pildom dokumentus. (C).</i></p> <p><i><...> jiems sudaromas tam tikras planas integracijos, žiūrint ir įvertinant jų poreikius (D).</i></p>
--	-----------	---

Analizuojant informantų duomenis, pastebėta, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas prasideda nuo šių veiksmų: sutarties pasirašymo, dokumentų tvarkymo, gyvenamojo būsto ir ugdymo įstaigos paieškos, integracijos plano sudarymo bei lietuvių kalbos mokymo.

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad visi vaikai, nesvarbu ar tai būtų nelydimi nepilnamečiai, ar atvykę su savo šeimomis, turi **pasirašyti sutartis**. Sutarties pasirašymą, kaip integracijos procesą išskyrė beveik visi intervantai. Pasirašydami sutartis, jie įsipareigoja „*lankyti lietuvių kalbos kursus, visuomenės pažinimo, kompiuterinio raštingumo, psichologines konsultacijas, mokytis bendrojo lavinimo mokyklose*“ (E). Nuo sutarties pasirašymo dienos pradeda teikti parama vaikams pabėgėliams. Dažniausiai po sutarties pasirašymo yra sudaromas **integracijos planas**, kartais visai šeimai kartu, o kartais kiekvienam asmeniui individualiai. Informantų teigimu, tai priklauso nuo kiekvieno iš jų poreikių. Integracijos plane „*būna numatytos veiklos ir užsiėmimai, lietuvių kalbos mokymasis*“ (D).

Interviu tyrimo metu socialiniai darbuotojai išskyrė **dokumentų tvarkymą**: „*tvarkoma dokumentacija visa, kad jie mieste galėtų pilnavertiškai gauti visas paslaugas*“ (C). Remiantis šia informacija, pastebėtina, kad dokumentų tvarkymas ir sutarties pasirašymas yra vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso veiksmi, kadangi jie daro įtaką tolesniam integracijos procesui. Atkreiptinas dėmesys, kad dokumentai sutvarkomi ne per vieną dieną, kartais tai užtrunka kelis mėnesius. Taip pat, tyrimo metu atkreiptas dėmesys į integraciją į **ugdymo įstaigas**, kaip vieną iš svarbių integracijos proceso veiksmų ir **gyvenamojo būsto paiešką**. Pagal 2003-06-04 Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymą „Dėl užsieniečių, atvykusių dirbti arba gyventi į Lietuvos Respubliką, vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinimo“ (Žin., 2003, Nr. ISAK-789), užsieniečių vaikams turi būti užtikrinamas ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose. Remiantis tuo, galima teigti, kad vaikų ugdymas yra svarbi integracijos proceso dalis.

Reikėtų pastebėti, kad tyrimo metu socialiniai darbuotojai atkreipė dėmesį į *lietuvių kalbos mokymąsi*, kaip į vieną iš svarbių vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso veiksmų. Norėdami sėkmingai integruotis svetimose šalyse, vaikai pabėgėliai privalo išmolti tos šalies kalbą, šiuo atveju lietuvių kalbą. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakyme „Dėl užsieniečių, atvykusių dirbti arba gyventi į Lietuvos Respubliką, vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinimo“ (Žin., 2003, Nr. ISAK-789) taip pat akcentuojama, kad užsieniečiams vaikams turi būti sudaromos sąlygos mokytis valstybinės lietuvių kalbos.

Interviu tyrimo metu vienas informantas, kalbėdamas apie tai, kaip jų įstaigoje vykdoma vaikų pabėgėlių socialinė integracija, paminėjo ganėtinai svarbų aspektą, tai pabėgėlių supažindinimas su jų teisėmis, pareigomis, taisyklėmis:

Aišku, pirmiausiai dar jiems atvažiavus mes juos supažindiname su taisyklėmis, jų teisėmis ir pareigomis (E).

Reikėtų pastebėti, kad konkrečios vaikų pabėgėlių integracijos proceso sekos, tyrimo metu socialiniai darbuotojai neįvardijo. Vienas intervantas atkreipė dėmesį, kad „vienodos kažkokios veiksmų sekos nėra, kiekvienas atvejis skirtingas“ (F). Tai parodo, kad kiekvienu atveju socialinės integracijos proceso veiksmų seka gali skirtis. Nei teisės aktuose, nei įstaigų nuostatuose nėra nustatyta, kokia seka turi būti atliekami veiksmai. Remiantis tuo, galima teigti, kad kiekvieno atvykusio vaiko pabėgėlio atvejis yra analizuojamas ir atliekami tik tie integracijos proceso veiksmai, kurie reikalingi konkrečiam vaikui. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitime“ (Žin., 2004, Nr. A1-238) nėra nurodyta nuo ko turi prasidėti integracija, kokia jos veiksmų seka. Tačiau nors intervantai neįvardijo veiksmų sekos visų atsakymai buvo vieningi.

Galima daryti išvadą, kad atvykusių į Lietuvą vaikų pabėgėlių socialinė integracija prasideda nuo tokių pačių veiksmų: sutarties pasirašymo, lietuvių kalbos mokymo, dokumentų tvarkymo, ugdymo įstaigų ir gyvenamojo būsto paieškos, integracijos plano sudarymo. Taigi nors ir nėra reglamentuota, kaip ir nuo kokių veiksmų turi prasidėti vaikų pabėgėlių socialinė integracija, tačiau galima teigti, kad socialiniai darbuotojai turi savo nusistovėjusią pagrindinių integracijos veiksmų tvarką, kuri yra svarbi kiekvienam vaikui pabėgėliui.

Pagalba vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu. Socialinių darbuotojų buvo klausama, kokios reikia pagalbos vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu. Pagal pateiktus informantų atsakymus išskirta kategorija – **pagalba vaikams** ir keturios subkategorijos. Tyrimo dalyvių atsakymai sugrupuoti 4 lentelėje.

4 lentelė. Pagalbos vaikams pabėgėliams poreikis socialinės integracijos metu

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Pagalba vaikams	Psichologinė pagalba	<p><i>Labai man atrodo būtų reikalingas psichologas vaikams <...> (A).</i></p> <p><i>Aišku yra ta adaptacija, yra psichologiniai barjerai tokie <...> (B).</i></p> <p><i><...> matome, kad turi psichologinių traumų, problemų, tai stengiamės juos nuvesti pas specialistus, rasti, kas suteiktų pagalbą, pakonsultuos (C).</i></p> <p><i>Būna šeimos atvažiuoja su vaikais, turėdamos nemažai ir psichologinių problemų, todėl jiems reikia ir psichologokonsultacijų. Juk patys pagalvokit, jus dabar išvažiuotumėte į kitą šalį, kur niekur nieko nepažįstat, neturite jokių ryšių, draugų ar giminaičių, viską palikot, nemokat net kalbos (D).</i></p>
	Kalbos barjero įveikimas	<p><i>Tada aišku jei yra kalbos barjeras, su kuriuo reikia padėti tvarkytis. (A).</i></p> <p><i>Pirmiausiai tai kalba, su kuria mes stringam, bet vaikai yra labai labai imlūs, tai kad jie pirmiau už tėvus išmoka lietuvių kalbą ir padeda jiems vertėjauti. <...> didžiausias sunkumas – tai yra kalba (B).</i></p> <p><i>Žinoma, svarbiausia turbūt pagalba jiems yra padėti išmokyti lietuvių kalbą, kuri tikrai nėra iš lengvųjų ir vaikams bei jų tėvams reikia įdėti nemažai jėgų (D).</i></p> <p><i>Pagrindinės pagalbos, kurios jiems reikia, tai dėl kalbos barjero, kad galėtų greičiau adaptuotis į visuomenę, nes būna labai pasimetę (E).</i></p> <p><i>Kadangi pradžioje pas visus yra ganėtinai didelis kalbos barjeras, tai reikia daug su jais bendrauti <...> (F)</i></p>
	Darželio pasirinkimas	<p><i>Tai jeigu kalbame apie vaikus, dažniausiai reikalinga pagalba patekti į darželį, bet čia jau mūsų rankos būna surištos, nes yra eilės ir mes čia nelabai ką padaryti galime. Nors būna, kad irgi pavyksta prasimušti, užregistruoti į darželį ten vieną ar kitą (A).</i></p> <p><i>Elementariausia pagalba ne tik vaikui, bet visai šeimai yra ta, kad būtina susirasti darželiu <...> (D).</i></p>
	Lydėjimas į įvairias įstaigas	<p><i>Lydim vaikus kartu su tėvais į sveikatos įstaigas, kad padėti ir užtikrinti, jog sveikata yra gera arba reikia kažkokio gydymo (A).</i></p> <p><i><...> padėti užmegzti socialinius ryšius kažkokius <...> padėti jiems nusigauti į kokią polikliniką arba tiesiog</i></p>

		<i>supažindinti su pačiu miestu, nes jie jo nepažįsta ir sunku nuvažiuoti nuo taško A iki taško B (F).</i>
--	--	--

Atvykus į visiškai naują šalį, kurioje kalbama kita kalba, vyrauja kita kultūra, ieškotis ir gauti pagalbos integracijos proceso metu yra natūralu. Pagal pateiktus socialinių darbuotojų atsakymus matyti, kad vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu reikia šios pagalbos: psichologinės, kalbos barjero įveikimo, palydėjimo į įvairias įstaigas, darželio pasirinkimo.

Socialinių darbuotojų nuomone, vaikams pabėgėliams integracijos proceso metu labai svarbu suteikti **psichologinę pagalbą**, nes „*pabėgėliai dažniausiai būna su visokiom traumom, tai visiems reikia psichologinės pagalbos*“ (A); reikia padėti įveikti psichologinius barjerus. Kaip dar vieną pagalbos poreikį intervantai įvardijo vaikų, dažnai ir visos šeimos, **lydėjimą į įvairias įstaigas**. Ši pagalba reikalinga todėl, kad tik atvykę vaikai ir jų šeimos dar nemoka kalbėti lietuviškai, todėl negali tinkamai iškomunikuoti savo poreikių, nežino Lietuvos įstatymų. Galima daryti išvadą, kad socialinis darbuotojas vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu tampa tarpininku tarp vaiko ir įvairių institucijų bei psichologo. Todėl darytina prielaida, kad vien noro padėti neužtenka, dažnai situacijos reikalauja psichologinių įgūdžių ir profesionalios pagalbos. Socialinis darbuotojas gali padėti vaikams pabėgėliams suprasti ir įvertinti situaciją, tačiau psichologinę pagalbą turi suteikti psichologas.

Analizuojant gautus informantų atsakymus, pastebėta, kad socialiniai darbuotojai įvardijo **kalbos barjero įveikimą**, kaip socialinės integracijos pagalbos poreikį. Kaip jau minėta, ši pagalba reikalinga tam, kad vaikai „*galėtų greičiau adaptuotis į visuomenę*“ (E), mokėtų patys gauti jiems reikalingas paslaugas, įsilietų į bendruomenės gyvenimą, susirastų draugų, pasinaudotų savo teisėmis ir laisvėmis. Kalba – svarbus komunikavimo vienetas, reikalingas kiekvienam asmeniui. Tyrimo metu intervantai atkreipė dėmesį, kad vaikai pabėgėliai yra labai imlūs ir greitai išmoksta lietuvių kalbą, todėl kartais padeda savo tėvams ir tampa jų vertėjais: „*vaikai yra labi imlūs ir, tai kad jie pirmiau už tėvus išmoksta lietuvių kalbą ir padeda jiems vertėjauti*“ (B). Todėl galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, kaip vieną iš problemų, įvardijo kalbos barjero įveikimą, nes vaikams pabėgėliams svarbu dar integracijos proceso pradžioje užmegzti ryšius, laisvai bendrauti.

Analizuojant gautus intervantų atsakymus, sužinota, kad vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu reikia **padėti susirasti ugdymo įstaigą**, konkrečiau darželį, ypatingai jeigu gyvena Vilniaus mieste. Kaip žinia, Vilniaus mieste yra priimta, kad vaikai negali tik panorėję pakliūti į darželius, todėl kartais tenka palaukti eilėse taip pat ir vaikų pabėgėlių šeimoms. Tokiais atvejais dažniausiai vienas iš pabėgėlių tėvų nedarba, būna

su vaiku namuose. Intervantai atkreipia dėmesį, kad jie stengiasi suteikti šią pagalbą vaikams ir daro viską, ką gali, tačiau kartais sunku rasti išeitį „*čia jau mūsų rankos būna surištos, nes yra eilės ir mes čia nelabai ką galime padaryti. Nors būna, kad ir pavyksta prasimušti <...>*“ (A). Taigi remiantis tuo, galima teigti, kad šios pagalbos suteikimas ne visuomet priklauso nuo socialinių darbuotojų.

Reikėtų pastebėti, kad tyrimo metu vienas intervantas išskyrė socialinių įgūdžių ir higienos ugdymo pagalbą, nes atvykę iš kitų šalių vaikai dažnai stokoja šių įgūdžių:

„*Aišku reikia padėti įgyti ir socialinių, o kartais net elementarių higienos dalykų*“ (E).

Apibendrinant galima teigti, kad svarbu tik atvykusiems vaikams pabėgėliams suteikti pagalbą, atsižvelgiant į jų sugebėjimus, poreikius, psichologinę būklę. Pastebėtina, kad ne visuomet reikiamą pagalbą gali suteikti socialinis darbuotojas, kartais reikia specialistų pagalbos, todėl visuomet turi vykti glaudus bendradarbiavimas su kitais specialistais.

Efektyviausios socialinės integracijos proceso metu naudojamos priemonės ir jų tobulinimas. Siekiant išsiaiškinti intervantų nuomonę apie vykdomą vaikų pabėgėlių socialinę integraciją, intervantams buvo užduotas klausimas apie tai, kokias efektyviausias socialinės integracijos priemones jie naudoja, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje, kurios iš jų yra mažiau efektyvios ir ką jose galima būtų patobulinti. Pagal pateiktus informantų atsakymus buvo išskirtos dvi kategorijos: **integracijos priemonės, priemonių efektyvumas** ir keturios subkategorijos (primoje kategorijoje – trys subkategorijos, antroje - viena). Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Integracijos priemonės naudojamos vaikų pabėgėlių integracijos proceso metu

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Integracijos priemonės	Valstybinės kalbos pamokos	<i>Kaip ir minėjau kviečiamės jus į lietuvių kalbą, kad jie ateitų mokytis (A). Padedu vaikams mokytis lietuvių kalbos <...> (D). Mes mokome juos lietuvių kalbos <...> (E). Tai pagrindinė priemonė, jeigu ją taip galima pavadinti, gal lietuvių kalbos mokymas, pamokos (F).</i>
	Papildomos veiklos, meniniai užsiėmimai	<i>Papildomos veiklos, papildomi užsiėmimai, individualūs užsiėmimai, papildomos <...> (B). Ką aš nuo savęs galėčiau pasakyti, ką pati darau, tai vedu įvairius užsiėmimus, tai ir meniniai ir ugdomieji (D).</i>

		<...> turim meninių užsiėmimų <...> (E).
	Renginių organizavimas	<...> rengiam didžiulias metų šventes, kurių metu vaikams būna saldžios dovanėlės ir pan. (A). Stengiamės juos kur nors vežti, pavyzdžiui, į kitus miestus, supažindinti su nauja aplinka, kultūra, žmonėmis (E). Kartais organizuojame kažkokius renginius, šventes <...> (F)
Priemonių efektyvumas	Naudojamos priemonės efektyvios	Mes viską naudojame, ką turim naudoti, o kartais net ir daugiau. Ne tik kas mūsų apraše parašyta, ką turėtume daryti su užsieniečiais, bet kartais ir daugiau tenka daryti (C). Aš manyčiau, kad tokių pas mus nėra. Visą ką darome, darome efektyviai ir tinkamai. Įvairių veiklų, metodų, niekada netrūksta (D). Aš galvoju, kad visos priemonės yra efektyvios, nes jas taiko savo srities specialistai ir viskas naudojama tinkamai (E). Manau, kad visos priemonės yra efektyvios, o tobulėti yra visada kur (F).

Taigi visų pirma reikėtų paanalizuoti tyrimo analizės metu išskirtą kategoriją **integracijos priemonės** ir jos tris subkategorijas. Tyrimo metu buvo sužinota, kad įstaigos neturi konkrečiai reglamentuotų priemonių, kurias turėtų taikyti vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu. Integracijos proceso metu taikomos priemonės, atsižvelgiant į vaiko poreikius, galimybes. **Valstybinės kalbos mokymas** – tai viena iš pagrindinių integracijos priemonių, kurią išskyrė beveik visi socialiniai darbuotojai. Ši priemonė taikoma visiems vaikams pabėgėliams, kadangi kaip jau buvo minėta anksčiau, be lietuvių kalbos jie negalės tinkamai integruotis. Galima daryti prielaidą, kad šią priemonę įvardijo visi intervantai, kadangi tai vienas svarbiausių vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso veiksnių.

Analizuojant intervantų atsakymus, buvo išskirta subkategorija **papildomos veiklos, meniniai užsiėmimai**. Konkrečią papildomą veiklą įvardijo tik du intervantai, tai papildomos psichologo konsultacijos („<...> papildomos psichologo konsultacijos gali būti (B).“) ir kompiuterinio raštingumo užsiėmimai („<...> vaikai gali lankytis bibliotekoje, kartu su tėvais mokytis kompiuterinio raštingumo“ (D).) Remiantis tuo, darytina prielaida, kad integracijos proceso metu ugdomi vaikų pabėgėlių meniniai įgūdžiai, supažindinami su inovacijomis ir technologijomis. Tai svarbu šiuolaikiniame ir globalėjančiame pasaulyje.

Socialiniai darbuotojai kalbėdami apie naudojamas priemones vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu, įvardija **renginių organizavimą**. Jie akcentuoja, kad jų įstaigose vyksta įvairūs renginiai, taip pat vaikams pabėgėliams yra planuojamos pažintinės

išvykos. Taigi integracijos proceso metu vyksta ir kultūrinis pažinimas į kurio procesą įtraukiami ir vaikai pabėgėliai.

Norint sužinoti, kurios iš naudojamų socialinių darbuotojų priemonių yra efektyvios, tyrimo metu buvo išskirta antra kategorija – **priemonių efektyvumas**. Šiuo klausimų intervantų nuomonės sutapo. Didžioji dalis socialinių darbuotojų paminėjo, jog vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu naudojamos efektyvios integracijos priemonės, todėl negali išskirti vienos. Darytina prielaida, kad tokie tyrimo atsakymai gauti, kadangi nėra jokių kriterijų priemonių efektyvumui pamatuoti.

Apibendrintai galima teigti, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos priemonės naudojamos atsižvelgiant į vaikų poreikius ir galimybes, nes kas tinka vienam vaikui – visiškai gali netikti kitam. Sprendžiant iš gautų atsakymų, darytina išvada, kad intervantų nuomonė apie naudojamų priemonių efektyvumą yra vieninga ir visi mano, jog šiuo metu jų naudojamos priemonės yra efektyvios.

Tradicijų ir papročių puoselėjimas. Pabėgėliai, atvykę į Lietuvą, paprastai nori išlaikyti savo kultūrą ir papročius, kas yra svarbu kiekvienam asmeniui. Todėl remiantis tuo, buvo suformuluotas klausimas ir tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo prašoma papasakoti, kaip jų įstaigoje stengiamasi puoselėti ir išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius ir tradicijas. Pagal pateiktus atsakymus buvo išskirta kategorija – **papročiai ir tradicijos** bei penkios subkategorijos, kuriose kalbama apie vaikų pabėgėlių tradicijas ir jų puoselėjimą, išsaugojimą. Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Vaikų pabėgėlių tradicijų ir papročių puoselėjimas

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Papročiai ir tradicijos	Švenčių minėjimas	<p><i>Atminim ir labai pagarbiai žiūrim į Ramadaną. Žinom, jog tada kai žmonėm yra Ramadanas, jie tikrai vieno ar kito dalyko nedarys, bus truputėlį piktesni negu visą laiką, ypatingai į mėnesio pabaigą. Tiesiog atkreipiam į tai dėmesį (A).</i></p> <p><i>Sąlygos suteikiamos rengti savo tradicines šventes. Jie gali pasinaudoti patalpomis (B).</i></p> <p><i>Taip pat jų klausiamo ir organizuojame jų šventes, pavyzdžiui, Ramadano pabaiga labai džiaugsmingai palydima. Jie tada gali viską ir valgyti ir gerti, nes šiaip ir gerti negali iki kol saulė nusileis (C).</i></p> <p><i>Mūsų centre kiekvienais metais tradiciškai vyksta pabėgėlių dienos minėjimas, ten pristatoma įvairių šalių kultūra. Kiekvienas vaikas su savo šeima turi</i></p>

		<p><i>galimybę pristatyti savo kultūrą ir papročius. Kartais jie būna, kad turi atsivežę savo nacionalinių rūbų, tai juos apsirengia, papasakoja apie juos. Darom Ramadano pabaigos šventę (D).</i></p> <p><i>Leidžiame rengti ir kitas savo šventes. Tada būna, kad lyginam su mūsų tradicijom. Vaikai labai mėgsta rengtis savo tradicinius rūbus, puikuotis jais (F).</i></p>
	Tradicinio maistas	<p><i><...> surengiame didžiulę puotą su jų tradiciniais patiekalais (C).</i></p> <p><i>Dažnai per visokias šventes gamina savo nacionalinius patiekalus, moko kitus (D).</i></p>
	Pagarba religijai	<p><i>Mes atsižvelgiame į mokinių tikėjimą. Pavyzdžiui, turėjome atvejį, kai berniukas yra sunkiai vaikstantis ir pan., todėl jam ir tėvams siūlėme eiti į Versmės katalikiškąją gimnaziją, kuri yra tikrai gerai integruota mokykla ir jam būtų suteikta tinkama pagalba. Jis tikrai nebūtų kaip atskirtasis. Tačiau tas vaikas yra musulmonas ir ne tik jis, bet ir jo šeima užprotestavo, nesutiko lankyti šios gimnazijos, nes ji yra kaltalikiška, visur ant sienų kabo kryžius. Jie atsisakė ir mes jų nevertėme, nes tai yra jų pasirinkimas (A).</i></p> <p><i>Mes irgi turime gerbti jų tradicijas ir papročius. Jie taikosi prie mūsų papročių ir tradicijų, o mes turime taip pat gerbti ir priimti jų (B).</i></p> <p><i>Aišku, mes juos labai gerbiame, kai būna Ramadanas. Tada stengiamės jų labai nekliudyti, nes dažnai būna irzlūs (D).</i></p> <p><i>Ypatingai juos gerbiame ir puoselėjame per jų Ramadaną, nes suprantame, kad tai svarbi jų šventė (E).</i></p> <p><i>Gerbiame juos per Ramadaną, žinome, kad visą dieną jie negali nei gerti, nei valgyti, turi daug ir ilgą laiką melstis, todėl stengiamės tomis dienomis jų netrukdyti. (F)</i></p>
	Supažindinimas su lietuvių tradicijomis	<p><i><...> mes organizuojame susitikimuose didžiulias šventes, tai yra Velykas, Kalėdas. Pernai turėjom irgi šventę į kurią kviečiame visus, nesvarbu ar tu esi katalikas, musulmonas ar iš viso netikintis. Mūsų tikslas – parodyti, kaip mes Lietuvoje švenčiame (A).</i></p> <p><i>Mūsų įstaigoje yra labai daug švenčių, kas atspindi lietuviškas tradicijas ir papročius. Tai Velykos, Kalėdos, Nauji metai, net ir ta pati Rugsėjo 1-oji, kaip ji pas mus vyksta, vis tiek lydi tėvai, kartu eina vaikai. Užgavėnės. Tiesiog visas šventes švenčiam (B).</i></p> <p><i>Lygiai taip pat mes švenčiame šventes ir juos supažindiname su lietuviška kultūra ir tom didžiosiom šventėm, kurios yra nacionalinės mūsų valstybėje (C).</i></p> <p><i>Nepamirštam švęsti ir mūsų tradicinių švenčių, tokių kaip Kalėdos, Nauji metai, Velykos. Tada juos supažindinam su mūsų papročiais ir tradicijom (D).</i></p> <p><i>Patys taip pat rengiame ir pasakojame apie mūsų</i></p>

		<i>Kalėdas, kartais pasikviečiame Kalėdų Senelį, pamokome savo liaudiškų šokių (E). pasakojame ir apie mūsų tradicines šventes, papročius įvairius (F).</i>
	Rankdarbiai	<i><...> nuo pat pradžių, kol jie dar laukia sprendimo su jais dirba žmogus, kuris užsiima su vaikais. Su vaikais jie daro visokius užsiėmimus, prie kurių jie yra pripratę, kad išlaikyti tą jų kultūrinį tapatumą. Pavyzdžiui, vaikams iš rytų šalių labai svarbūs origami užsiėmimai, tai mes jau skiriame ten kokią nors dieną lankstyti origami lankstinius. Kiti vaikai, ypatingai mergaitės mėgsta rankdarbius. Jos mato, kaip mamos dirba namuose, atlieka namų ruošos darbus ir irgi išreiškia poreikius tai atlikti (C).</i>

Pagal pateiktus informantų atsakymus galima įsitikinti, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu yra stengiamasi puoselėti pabėgėlių papročius bei tradicijas. Tai galima pastebėti iš intervantų atsakymų išskirtų subkategorijų.

Interviu tyrimo metu buvo sužinota, kad socialinės integracijos proceso metu, norint prisidėti prie tradicijų išsaugojimo ir puoselėjimo įstaigose vyksta **tradicinių švenčių minėjimas**. Vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms būna suteikiama galimybė patiems organizuoti savo tradicines šventes ir supažindinti mūsų visuomenę su jų kultūrai būdingais papročiais. Taip pat socialinės integracijos proceso metu pabėgėliai gali gaminti savo **tradicinį maistą**, kurį pristato ir vaišina lietuvius. Tokios galimybės būna suteikiamos ir per technologijų pamokas. Taip pat didelis dėmesys skiriamas vaikų pabėgėlių kultūriniais **rankdarbiams**, kuriuos jie gamina patys, o kartais pamoko ir aplinkinius.

Tyrimo metu buvo pastebėta, kad socialiniai darbuotojai jaučia ypatingą **pagarbą religijai**. Intervantai pabrėžė, kad Ramadano metu stengiasi suprasti vaikus pabėgėlius ir jų šeimas, leidžia jiems ateiti šiek tiek vėliau į pamokas arba išeiti iš paskutinių pamokų, kad galėtų atlikti savo religines apeigas. Taip pat socialiniai darbuotojai atkreipė dėmesį, kad Ramadano metu tenka koreguoti planus, nes supranta, kad pabėgėliai yra užimti ir jiems negalima trukdyti. Kiekvieną kartą surengiama Ramadano pabaigos šventė, kurios metu būna daug įvairių vaišių tiek lietuviškų, tiek pabėgėlių tradicinių. Kaip pastebi vienas iš intervantų: „jie taikosi prie mūsų papročių ir tradicijų, o mes turime gerbti ir priimti jų“ (B).

Analizuojant gautus informantų atsakymus, pastebėta, kad socialinės integracijos proceso metu socialiniai darbuotojai stengiasi ne tik puoselėti vaikų pabėgėlių kultūrą, išsaugoti papročius, bet kartu ir **supažindina su lietuvių tradicijomis**. Tai paminėjo beveik visi informantai. Supažindinimas su lietuvių tradicijomis yra svarbi integracijos proceso dalis, nes vaikai integruodamiesi į lietuvių kultūrą, turi būti susipažinę su jų papročiais, tradicijomis. Kaip pastebi socialiniai darbuotojai, dažniausiai supažindinimas su lietuviškomis

tradicijomis, papročiais vyksta per įvairių tradicinių švenčių minėjimus arba lietuvių kalbos pamokas.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos ir pagrindų įstatymo 17 straipsnyje (Žin., 1996, Nr. 33-807), pabrėžiama, kad vaikai, priklausantys Lietuvos Respublikos tautinėms bendrijoms (mažumoms), turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius bei tradicijas. Šią teisę užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymai bei kiti teisės aktai.

Apibendrinant intervantų atsakymus, galima teigti, kad vykdant Lietuvoje vaikų pabėgėlių socialinę integraciją, stengiamasi jiems padėti išlaikyti savo kultūrinę identitetą. Pastebėtina, kad vyksta informacijos apsikeitimas, kurios metu pabėgėliai kartu su visuomene pasidalina savo papročiais, kultūra. Taip pat integracijos proceso metu stengiamasi gerbti vaikų pabėgėlių religijas, tačiau kartu akcentuojant ir parodant, kad reikia gerbti ir Lietuvoje vyraujančią religiją. Taigi socialiniai darbuotojai leisdami puoselėti savo papročius bei tradicijas vaikams padeda kontroliuoti savo gyvenimą ir palaipsniui prisitaikyti naujoje aplinkoje, priimant naują kultūrą.

Motyvacijos skatinimas integruotis visuomenėje. Kiekvienas socialinis darbuotojas, dirbdamas su vaikais pabėgėliais, nori, kad jų integracija būtų sėkminga. Tačiau integracija yra procesas, reikalaujantis daug pastangų, dėl to kartais gali sumažėti vaikų motyvacija integruotis visuomenėje. Todėl tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paklausta, kokiais būdais jie skatina vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę. Pagal pateiktus informantų atsakymus, tyrimo analizės metu buvo išskirtos dvi konkrečios kategorijos – **motyvacijos skatinimo būdai**, **motyvuoti arba nemotyvuoti asmenys** ir keturios subkategorijos (kiekvienai kategorijai po dvi subkategorijas). Tyrimo dalyvių atsakymai sugrupuoti 7 lentelėje.

7 lentelė. Vaikų pabėgėlių motyvacija ir motyvacijos skatinimo būdai

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Motyvacijos skatinimo būdai	Motyvacinis pokalbis	<i>Aš asmeniškai visą laiką kalbu, kad reikia išeiti į lauką, reikia susidraugauti su draugais, jeigu yra kažkokie bendri klasės užsiėmimai reikia bendrauti, kalbėti, nebijoti (A). Tačiau mes bandome skatinti juos, einame kartu, kalbame su mokytojais, vedamės tėvus, bandom visi kartu kažkaip daryti įtaką (C). Daugiausiai stengiamės su jais kalbėti, nes tik per kalbėjimą galima juos paskatinti. Papasakojame apie</i>

		<p><i>teigiamus pavyzdžius (D).</i></p> <p><i>Pagrindinis mūsų skatinimo būdas – pokalbis, per kurį mes stengiamės įdiegti jiems vertybes, paaiškinti mokslo svarbą (E).</i></p> <p><i>Dažniausiai tai turbūt per pokalbius ir pavyzdžius. Stengiamės paaiškinti ir paskatinti, kad nenuleistų rankų, jog ateityje bus lengviau, kad turi stengtis dėl savo vaikų, o mes padėsime kuo galėsime. Papasakojame gerosios patirties pavyzdžių ir manau, kad jiems tai padeda (F).</i></p>
	Suteikiamos žinios	<p><i>Didžiausią motyvacijos dalyką, man rodos, sudaro mokykla, jeigu vaikas eina į mokyklą, joje suteikiama informacija (A).</i></p> <p><i>Tai man atrodo, tai ir yra motyvacija, kad tu gauni naujas žinias, kai eini į mokyklą susipažinti su kitais, priimi naujoves (C).</i></p>
Motyvuoti arba nemotyvuoti asmenys	Motyvuoti asmenys	<p><i>Žinokit jau pats pabėgėlis atvykęs būna arba motyvuotas, arba ne. Jeigu jis jau nusprendęs, kad liks gyventi Lietuvoje, tai pats leidžia šaknis ir deda labai daug pastangų, kad išmolti lietuvių kalbą, kaip įsitvirtinti darbo rinkoje, vaikams padėti mokytis mokykloje (B).</i></p> <p><i>Aš manau, kad nelabai reikia to skatinti, nes jeigu tai rimta šeima, tai ji pilna pati tos motyvacijos (D).</i></p>
	Nemotyvuoti asmenys	<p><i>O jeigu tikslas tikrai daugelio nėra Lietuva, tai žinokit jie labai, kada iš Pabradės mes juo gauname, mėnesio laikotarpyje jie gauna kelionės dokumentus ir paprasčiausiai išvyksta (B).</i></p>

Tyrimo metu buvo sužinota, kad vaikai pabėgėliai dažniausiai patys būna motyvuoti arba nemotyvuoti, todėl buvo išskirta kategorija – **motyvuoti arba nemotyvuoti asmenys**. Remiantis socialinių darbuotojų atsakymais, buvo išskirta subkategorija – ***motyvuoti asmenys***. Pasak intervantų, vaikai būna motyvuoti, jeigu yra nusprendę pasilikti Lietuvoje ir joje integruotis, taip pat žino ką nori pasiekti bei kokie jų gyvenimo tikslai. Tokiu atveju deda visas pastangas ir stengiasi pritapti, įsitvirtinti mūsų visuomenėje. Tyrimo metu tai pat buvo išskirta ir priešinga subkategorija, tai ***nemotyvuoti asmenys***. Jeigu vaikų ir visos šeimos tikslas nėra Lietuva, tokiu atveju jie labai greitai iš jos išvyksta ir nesistengia integruotis. Tokiais atvejais jiems negali padėti ir socialiniai darbuotojai, nes anot jų tai yra visiškai beprasmiška: „*Net neįmanomos tos motyvacijos, žinokit. Nes imkim save į jų padėti, nu kaip tu mane sumotyvuosi, jeigu nenoriu aš tam Afganistane gyventi. Tu man duok kokias tik nori motyvacijas. Lygiai taip pat, jeigu Lietuva jiems nėra tikslo šalis, gauna mažai pinigėlių, tikėjosi visai kitko, nei radę, tai juos sumotyvuoti laikinas momentas.*“ (B)

Analizuojant intervantų atsakymus buvo išskirta kategorija – **motyvacijos skatinimo būdai**. Daugelis intervantų akcentavo, kad dažniausia motyvacija vaikams pabėgėliams būna ***žinių suteikimas***. Atvažiavę į naują šalį bei susipažinę su nauja kultūra, vaikams pabėgėliams būna nauja ir įdomu. Nauja informacija tampa motyvacija siekti daugiau žinių bei integruotis

visuomenėje. Kaip dar vieną iš pagrindinių vaikų pabėgėlių motyvacijos skatinimų būdų socialiniai darbuotojai išskyrė *motyvacinius pokalbius*, kurių metu jie kalbasi ne vien tik su vaiku, bet ir su visa šeima. Motyvacinio pokalbio metu yra stengiamasi išsiaiškinti, kodėl vaikams pabėgėliams sumažėja noras integruotis. Socialiniai darbuotojai per motyvacinius pokalbius mėgina gauti visą reikiamą informaciją apie vaiką ir jam padėti toliau integruotis, paskatinant, įkvėpiant geraisiais pavyzdžiais.

Apibendrinant, galima teigti, kad asmeninė vaikų pabėgėlių motyvacija priklauso nuo jo paties asmeninės iniciatyvos. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, jog socialiniai darbuotojai deda visas pastangas, kad išlaikytų vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis visuomenėje. Dažniausi motyvacijos skatinimo būdai – motyvaciniai pokalbiai ir naujai įgyjamos žinios.

Tėvų vaidmuo socialinės integracijos proceso metu. Šeima yra svarbus veiksnys, kuris dažnai nulemia vaiko asmenybės tapsmą, formuoja jo vertybes ir elgesį. Remiantis tuo socialinių darbuotojų buvo klausama, koks yra vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu. Analizuojant informantų atsakymus buvo išskirta kategorija – **tėvų vaidmuo socialinės integracijos procese** ir trys subkategorijos. Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Tėvų vaidmuo vaikų socialinės integracijos proceso metu

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Tėvų vaidmuo socialinės integracijos procese	Daro įtaką vaikų integracijai	<p><i>Vaikui, kad ir ką šnekėtume, tačiau jis gali grįžti į šeimą, kurioje sako, nesąmonę tos socialinės darbuotojos kalba, tuomet mūsų indėlio visiškai nebūtų (A).</i></p> <p><i>Tėvai kaip ir mūsų tradiciniai lietuvių šeimoje turbūt nemažą tą vaidmenį vaidina (B).</i></p> <p><i>Aišku, jeigu tėvai labiau dalyvauja ir jį įtraukia į tą vadinamąją mūsų integracijos programą, ateina į lietuvių kalbos kursus, anglų kalbos, profesinio orientavimo, tai indėlis ir rezultatas yra didesnis, negu tokių, kurie nieko nenori ir niekur neina (C).</i></p> <p><i>Daug kas priklauso nuo šeimos planų, jei šeima planuoja likti Lietuvoje, vaikai stengiasi mokytis lietuviškai, noriai bendrauja, kitais atvejais bendravimas vyksta su mintimis iš jų pusės, kad jiems čia tik laiko praleidimas. Jeigu tėvai nenorės integruotis, nesistengs, tai ir vaikai seks paskui juos (D).</i></p> <p><i>Nes jeigu jie nenori integruotis, tai ir vaikas to nedarys (E).</i></p> <p><i>Na, kaip ir minėjau prieš tai jau, tai jeigu tėvams stinga motyvacijos, nenori ieškoti darbo tai greitai pajaučia</i></p>

		<i>vaikai (F).</i>
	Nuo tėvų priklausomo integracijos sėkmė	<i>Jų yra didžiausias vaidmuo, nes mes kad ir kaip norėtume, nieko nepadarytume (A). Žinoma, kad didelis, nes patys tėvai integruojasi, todėl jie turi padėti prisitaikyti ir savo vaikams (D). Tėvų vaidmuo iš tiesų yra be galo didelis (E). Galėčiau trumpai atsakyti, kad milžiniškas tas vaidmuo yra (F).</i>
	Atlieka tokias pačias funkcijas, kaip ir lietuvių vaikų tėvai	<i>Kaip ir lietuvių vaikų tėvų: pagalba, bendravimas, buvimas, bendradarbiavimas, tiesiog šeima (B). Tėvai atlieka lygiai tokias pačias funkcijas, kaip ir Lietuvos piliečiai. Tu esi atsakingas už savo vaiką. Jie viską daro tą patį, ką ir lietuviai, net neturiu ką išskirti. Jie atstovauja vaiką, už jį pasirašo dokumentus (C). <...> pabėgėlių tėvai savo vaikams, kaip ir mes savo, yra autoritetas, jie lygiuojasi į juos ir daro viską tą, ką ir jie (E).</i>

Tyrimo metu buvo sužinota, kad tėvai **daro įtaką vaikų integracijos** procesui. Intervantai akcentavo, jog vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas priklauso ne tik nuo pačių vaikų, bet ir nuo jų šeimos. Socialiniai darbuotojai pastebėjo, kad jeigu tėvai yra motyvuoti, nori integruotis Lietuvos visuomenėje, tai tokias pačias vertybes bei siekius jie perduoda savo vaikams. Tokie **tėvai daro didelę įtaką** vaikų socialinės integracijos proceso sėkmei, nes šeima atlikdama tinkamai savo funkcijas, užtikrina kiekvieno nario gerovę ir būtiniausias poreikius.

Analizuojant intervantų atsakymus, buvo išskirta subkategorija – **atlieka tokias pačias funkcijas, kaip ir lietuvių vaikų tėvai**. Tyrimo metu socialiniai darbuotojai dažnai pabrėždavo, kad pabėgėlių šeimos niekuo nesiskiria nuo mūsų lietuviškų šeimų. Skiriasi nebent tikėjimas, papročiai, religija. Tačiau tėvų vaidmuo socialinės integracijos proceso metu yra toks pats, o svarbiausia jie atlieka vaikų globėjų, rūpintojų funkcijas. Vaikų pabėgėlių tėvai, kaip ir mūsų lietuvių, savo vaikus lydi į ugdymo, sveikatos įstaigas, rūpinasi jų sveikata, gerove ir pan.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 6 straipsniu (Žin., 1996, Nr. 33-807), tėvai privalo sudaryti tinkamas sąlygas vaikui gyventi ir augti šeimoje, tinkamai juo rūpintis. Apibendrinant, galima drąsiai teigti, kad vaikų pabėgėlių tėvų vaidmuo integracijos proceso metu yra labai didelis, nes nuo jų priklauso visas integracijos procesas. Nuo tėvų noro bei pastangų integruotis svetimoje aplinkoje, priklauso ir vaikų noras pasilikti toje šalyje, siekti savo tikslų. Vaikų pabėgėlių tėvų funkcijos nesiskiria nuo lietuvių tradicinių šeimų, nes tiek vieni, tiek kiti turi rūpintis savo vaikais, privalo sudaryti jiems sąlygas tinkamai augti ir vystytis.

Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso trukmė. Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paklausta, kiek vidutiniškai laiko jų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija. Analizuojant informantų atsakymus, nepavyko išskirti kategorijų ir subkategorijų. Tačiau tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad vaikų pabėgėlių pirminė socialinė integracija prasideda PPC. Parama vaikams pabėgėliams ir jų šeimoms teikiama iki 8 mėnesių. Jeigu per nustatytą laikotarpį nepavyko pasirengti integracijai savivaldybės teritorijoje bei tai yra pažeidžiamų asmenų grupės, šis laikotarpis gali būti pratęsimas iki 12 mėnesių:

Nuo 8 mėnesių iki metų ir daugiau. Tai priklauso nuo situacijos. Jeigu tai priklauso kažkokiai rizikos grupei, automatiškai prasitėsia (B).

Įstatymiškai integracija vyksta 8 mėn. kartais ilgiau, kartais trumpiau. Tai priklauso ar šeima priklauso pažeidžiamų asmenų grupei ar ne (D).

Tokių šeimų integracija vyksta iki 8 mėnesių kažkur, nes tokiam laikotarpiui sudaroma sutartis. Dažniausiai jeigu jie būna protingi, imlūs, tai jiems to pakanka ir jie būna pasirengę tęsti integracija savivaldybės teritorijoje, kurią patys pasirenka. Kartais būna, kad matome, jog jie dar nepasirengę, tai pratęsiama integracija dar iki 12 mėnesių (E).

Analizuojant tyrimo duomenis, išsiaiškinta, kad pasibaigus intergacijai PPC, parama integracijai teikiama savivaldybės teritorijoje, kuri vidutiniškai trunka nuo 12 iki 60 mėnesių. Kaip pastebi vienas iš socialinių darbuotojų:

60 mėnesių laikotarpis galėtų pasirodyti įdomus, bet tai yra dėl to, kad penki metai Lietuvoje ir jeigu žmonės turi laikiną leidimą gyventi Lietuvoje, tai po penkių metų jei gali prašyti nuolatinio gyvenimo Lietuvoje. Kai tu turi nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje, tau įsijungia kiti socialinės apsaugos jungikliai. Tu turi galimybę gauti daugiau paslaugų savivaldybėje, socialinių paslaugų centre ir pan. (B).

Tyrimo metu vienas iš intervantų pabrėžė, kad nelydimiems nepilnamečiams, jeigu jie užsibūna Lietuvoje, integracija gali būti pratęsiama iki pilnametystės:

Jiems integracija gali būti pratęsiama iki tol, ko, jie sulauks pilnametystės, tačiau jie labai dažnai neužsibūna pas mus ir pabėga, nes Lietuva nėra jų tikslo šalis. Žinokit, nelydimi nepilnamečiai čia ilgai neužsibūna, todėl praktiškai beveik ir nespėjame vykdyti jų integracijos (E).

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tyrimo metu buvo išsiaiškinta, jog dažniausiai integracijos trukmė būna numatyta sutartyje, kurią vaikai pabėgėliai ir jų šeimos pasirašo tik atvykę į Lietuvą. Tai akcentavo keli intervantai:

Bet pradžioje jie pasirašo sutartis aštuoniems mėnesiams (D).

Tiesiog atvažiuoju, jie iš karto pasirašo sutartį aštuoniems mėnesiams (B).

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvoje vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas prasideda PPC, kur vidutiniškai trunka iki 8 mėnesių ir toliau tęsiama savivaldybės lygmeniu. Savivaldybės teritorijoje integracija trunka nuo 12 iki 60 mėnesių. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas negali trukti daugiau nei 60 mėnesių, išskyrus nelydimus nepilnamečius.

Socialinės integracijos pabaigos nustatymas. Atliekant tyrimą apie vaikų pabėgėlių socialinę integraciją, intervantų buvo paklausta, kaip yra nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga. Tyrimo atsakymai nebuvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas dėl atsakymų įvairovės.

Atliekant tyrimą, intervantai pabrėžė, kad vyksta ne tik vaiko, bet ir visos šeimos integracija. Kartais vaikas gali būti sėkmingai integravęs, tačiau tėvai priklauso pažeidžiamoms rizikos grupėms, neturi darbo, daugiavaikė šeima ir pan., todėl integracija būna pratęsiama:

<...> mes visą laiką žiūrim ir jeigu matom, kad šeima yra daugiavaikė, jai sunku surasti darbą arba net jeigu tai daugiavaikė šeima, tai jau irgi yra pažeidžiamų asmenų grupė. Automatiškai gaunasi, kad ta integracija yra pratęsiama, nes žiūrima ne į vaiko integraciją. Vaikas kartais jau būna sėkmingai įsivažiavęs mokykloje ir lietuviškai normaliai kalba, bet yra daugiau negu iš trijų vaikų šeimos, tai vis tiek ir toliau gauna tą socialinę integraciją. Arba tai yra vaikas, kuriam tiesiog reikia kažkokios pagalbos, tėvai serga ir pan.
(A)

Reikėtų pastebėti, kad pažeidžiamų grupių sąrašas yra pateiktas Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ 3 punkte. Pažeidžiamos užsieniečių, gavusių prieglobstį, grupės:

1. nelydimi nepilnamečiai;
2. nėščios moterys;
3. asmenys, patyrę kankinimus;
4. asmenys su psichikos sutrikimais;
5. asmenys turintys sveikatos sutrikimų;
6. pensinio amžiaus asmenys;

7. vienas iš tėvų, auginantis nepilnamečius vaikus;
8. šeimos, auginančios nepilnamečius vaikus.

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad šioms išvardintoms pažeidžiamoms grupėms, integracijos procesas būna pratęsimas.

Analizuojant tyrimo rezultatus, buvo pastebėta, kad aiškių kriterijų, pagal kuriuos socialiniai darbuotojai nustato vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaigą, tyrimo metu neįvardijo nei vienas interviuotas. Visi socialiniai darbuotojai vadovaujasi LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro Įsakymu dėl integracijos tvarkos aprašo (Žin., 2009, Nr. 83-3449), kuriame yra nurodyta integracijos trukmė ir jos pratęsimo priežastis. Tačiau buvo nustatyta, kad socialiniai darbuotojai vaikų ir jų šeimos socialinės integracijos proceso pabaigą nustato remdamiesi savo patirtimi, analizuodami ir matydami, ar jie pasiruošę tolimesniam savarankiškam gyvenimui:

<...> ta integracijos pabaiga nustatoma tada, kai matoma, kad žmogus yra pasiruošęs <...> (E).

Pagal formalumus sudaroma sutartis metams, o likus dviem mėnesiams iki pabaigos mes, kartu su ta šeima, asmeniu, jeigu yra poreikis ir priežasčių pratęsti tą integraciją, tai tada rašome motyvuojantį prašymą. Rašo ir užsienietis ir mes motyvuojantį prašymą, su kuriuo pateikiame visus medicininius dokumentus, jeigu yra negalė. Pateikiame viską, kas galėtų turėti įtakos integracijos pratęsimui (C).

Aišku, kartais būna, kad po 12 mėnesių mes matome, kad šeima yra iš pažeidžiamų asmenų grupės, kad dar vienas iš tėvų nesusirado darbo, vaikui sunkiau sekasi arba šiaip kažkokių problemų turi. Tai tada rašom prašymą mes ir ta šeima, surenkam visus dokumentus ir prašom pratęsti integraciją dar kažkuriam laikui (F).

Apibendrinant, galima teigti, kad Lietuvoje nėra aiškiai reglamentuotų vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaigos nustatymo kriterijų. Socialinės integracijos procesas nustatomas tuomet, kai ne tik vaikas, bet visa šeima yra pasiruošusi savarankiškam gyvenimui, be socialinių darbuotojų pagalbos, remiantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro Įsakymu, dėl integracijos tvarkos aprašo patvirtinimo (Žin., 2009, Nr. 83-3449).

4.2.2. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sunkumai su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai

Priežastys apsunkinančios socialinės integracijos sėkmę. Socialinių darbuotojų buvo klausama, kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę. Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Priežastys apsunkinančios vaikų socialinę integraciją

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Kultūriniai skirtumai	Vyro ir moters vaidmuo	<i>Pirmiausiai, apsunkina kultūrinis pažinimas, pavyzdžiui, paauglystėje musulmonai mergaitės ir berniukai visiškai atsiskiria, o kai mūsų mokykloje mokosi paaugliai, tai vienoje mokykloje mokosi (A). Pasitaiko atveju, kad jie pagal savo religiją turi paauglystėje atsiskirti mergaitės nuo berniukų, todėl jie nesupranta, kodėl visi kartu eina į mokyklą, užsiėmimus. Tada privalome su jais daug kalbėti, aiškinti, kad Lietuvoje yra visai kitaip (D).</i>
	Laiko sąvoka	<i>Vien ta pati laiko sąvoka, jeigu pas mus yra griežtai, tai jie sau leidžia vėluoti valandą ar dvi ir to visiškai neskaito vėlavimu. <...> O jie nelabai traktuoja, kad tas dvi valandas pavėlavau. Ir tas jų vėlavimas visur ir visada. Jiems tai yra normalu (B). Taip pat būna sunku dėl kultūrinių skirtumų, jie dažnai vėluoja ir to nesupranta arba dėl savo religijos negali daryti vieny ar kitų dalykų (E).</i>

Analizuojant intervantų atsakymus buvo pastebėta, kad beveik visi socialiniai darbuotojai, kalbėdami apie socialinės integracijos priežastis, kurias apsunkina vaikų pabėgėlių integraciją, akcentuoja pabėgėlius iš Rytų šalių. Remiantis tuo, tyrimo metu išskirta kategorija – **kultūriniai skirtumai**. Buvo nustatyta, kad viena iš priežasčių, apsunkinančių integracijos sėkmę – **vyro ir moters vaidmuo**. Anot socialinių darbuotojų, vaikai pabėgėliai, ypač berniukai, sunkiai suvokia Lietuvos mokyklų švietimo sistemą, kai abiejų lyčių atstovai turi mokytis vienoje klasėje. Pastebėta, kad dėl to kyla sunkumų integruojant berniukus į mokyklas. Jie nenori lankyti mokyklos, nes buvimas vienoje klasėje fizinio brendimo laikotarpiu jiems nepriimtinas. Todėl galima teigti, kad skirtingai suvokiamas vyro ir moters vaidmuo apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą.

Analizuojant intervantų atsakymus, buvo išskirta subkategorija – **laiko sąvoka**. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad asmenys iš Rytų šalių skirtingai suvokia laiko sąvoka. Dėl šios priežasties sulėtėja vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas. Kaip pastebi socialiniai darbuotojai, laiko suvokimas jiems neįsivaizduojamas. Tiek vaikai pabėgėliai, tiek jų tėvai, nesuvokia taisyklių egzistavimo, tokių kaip, pavyzdžiui, numčius susitikimą konkrečią valandą, tuo metu būtina ir atvykti. Vienas iš intervantų atkreipia dėmesį, jog dėl skirtingai suvokiamos laiko sąvokos, vaikai pabėgėliai dažnai vėluoja ir į pamokas:

Net ir su ta pačia mokykla, mes kasdien kariaujame, prašome nevėluok, būk tu geras, atsikelk anksčiau. Rytojaus dieną, jeigu jis pusvalandžiu pavėlavo, tai čia jau tokia pažanga. Sekančia dieną vėl tos pačios dvi valandos gaunasi (B).

Analizuojant gautus intervantų duomenis apie integracijos sėkmę apsunkinančias priežastis, sužinota, kad pagrindinė priežastis, apsunkinti socialinės integracijos sėkmę – komunikavimo barjeras. Socialiniai darbuotojai akcentavo, jog lietuvių kalbos nemokėjimas, sulėtina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą. Nemokėdami tos šalies, kurioje integruojasi valstybinės kalbos, patiria didelių nepatogumų, tokių kaip negalėjimas susirasti draugų, nesugebėjimas iškomunikuoti savo poreikių:

Pagrindinė priežastis apsunkinanti tą sėkmę integracijos yra lietuvių kalbos barjeras. Nes kai vaikai dar nemoka kalbos, ne tik vaikai, bet ir visa šeima, tai jie daug ko negali. Tuomet reikia daug kur jiems vertėjauti, padėti, lydėti visur. Vaikai negali susirasti ir draugų nemokėdami kalbos, todėl sunkiai mezgasi socialiniai ryšiai (E).

<...> kol nemoka kalbos arba kol dar mokosi, tai visa integracija juda labai sunkiai, nes patys negali daug ko padaryti (F).

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tyrimo metu, vienas iš intervantų paminėjo, kaip integraciją apsunkinančią priežastį – lietuvių vaikų tėvų pabėgėlių stereotipizavimas. Intervantas pastebi, kad lietuviai mažai susipažinę su pabėgėliais, jų bijo, todėl vyrauja neigiamas požiūris:

Aišku, dar gali būti nusistatymas kitų vaikų tėvų. Kas gali būti mokykloje integracijos trūkumas, tai jog kitų vaikų tėvai yra nelabai susipažinę su pabėgėliais ir tada vyrauja neigiama nuostata, kuri persiduoda vaikam (A).

Remiantis tuo, galima teigti, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu svarbu dirbti ne tik su vaikais pabėgėliais ir jų šeimomis, tačiau ir su visuomenę. Būtina supažindinti visuomenę su pabėgėliais, sklaidyti apie juos mitus ir stereotipus.

Taigi apibendrinant, pateiktus socialinių darbuotojų atsakymus, galima daryti išvadą, kad pagrindinės priežastys apsunkinančios socialinės integracijos sėkmę – kalbos barjeras, laiko suvokimo skirtumai bei vyro ir moters vaidmenų suvokimo skirtumai. Tyrimo metu nustatyta, kad šios priežastys ne tik apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso sėkmę, bet ir ją sulėtina.

Finansinės išlaidos skiriamos integracijai ir jų paskirtymas. Socialinių darbuotojų buvo klausama, kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos jų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti, kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos. Remiantis intervantų atsakymais, nustatyta, kad atskyras finansavimas vaikų pabėgėlių

integracijos procesui įgyvendinti nėra skiriamas. Vaikų pabėgėlių socialinė integracija finansuojama iš pabėgėlių socialinei integracijai skirtų lėšų. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro Nutarime „Dėl Pabėgėlių socialinės integracijos tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 1998, Nr. 239) 14 dalyje, numatyti pabėgėlių socialinės integracijos finansavimo šaltiniai yra šie: užsienio valstybių bei tarptautinių organizacijų teikiama parama; Lietuvos Respublikos juridinių bei fizinių asmenų įsteigtų humanitarinės pagalbos fondų lėšos ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos (prireikus).

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad vaikai pabėgėliai būdami PPC integracijos proceso metu aprūpinami dabužiais ir avalyne pagal sezoną, kompensuojamos įvairios ekskursijos. Pirminės socialinės integracijos proceso metu, tiek vaikams pabėgėliams (taip pat ir nelydimiems nepilnamečiams), tiek jų tėvams skiriama 71 Eur maistui įsigyti ir smulkioms išlaidoms:

Ar vaikas, ar suaugęs, tai žinokit skiriama 71 Eur. mėnesiui. Jie gauna tą pačią išmoką. Kiekvienas šeimos narys gauna, net ir vaikas, taip pat nelydimas nepilnametis. Jie yra tik maistui ir smulkioms išlaidoms. Visą kitą, tai aprangai, mokyklinėm prekėm, vaistams, kelionėms yra kompensuojama. Centras rengia pagal normatyvus (B).

Žinau, kad mūsų įstaigoje tiek vaikui, tiek suaugusiam išmokami kas mėnesį pinigėliai maistui ir smulkioms išlaidoms. Rūbų jiems pirkti niekada nereikia nes jais aprūpina centras, žiemai – žieminius, vasarai – vasarinius ir pan. (D).

Bet šeimai, kartu ir vaikams skiriama tam tikra piniginė išmoka, kas mėnesi, kurią jie gali išleisti maistui ir smulkioms išlaidoms. O drabužiais ir avalyne juos aprūpina mūsų centras pagal sezoną. Jeigu aš neklystu, tai kiek teko girdėti, kažkur apie 70 Eur. Plius – minus daugiau ar mažiau (E).

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad vykstant vaikų pabėgėlių socialinei integracijai savivaldybės teritorijoje, socialinė parama yra skiriama visai šeimai (neiškiriant tik vaiko). Socialiniai darbuotojai pasirūpina, kad valstybės skiriama parama pasiekta pabėgėlių šeimas, perveda pinigus į jų asmenines sąskaitas. Intervantai atkreipia dėmesį, kad pabėgėlių išlaidų nekontroliuoja:

Mes tuos pinigėlius jiems pervedame. Kadangi mūsų siekis yra juos įgalinti, o ne pririšti, mokyti kaip su tomis lėšomis naudotis, tai dabar jau to nereguliuojam. Anksčiau būdavo, kad turėjom reguliuoti, ką jie perka už tuos pinigus (A).

Jų išlaidų mes nekontroliuojame, nes patys turi išmokti išgyventi, pragyventi ir pasirūpinti visa savo šeima (F).

Pastabėtina, kad savivaldybės teritorijoje vykstančioje integracijoje, nėra skiriamos finansinės lėšos būtent vaikų pabėgėlių integracijai vykdyti („<...> nėra skiriama kažkokia suma tik vaikui, skiriama šeimai“ (C)). Tyrimo metu keli intervantai atkreipė dėmesį, kad renginius jie organizuoja remdamiesi žmogiškuoju indėliu:

Viską darome savo lėšomis. <...> Bet piniginių resursų mes neturime. Nebent jeigu norime suorganizuoti kažkokį renginį, tai rašome raštą ir prašome pinigėlių gauti, pavyzdžiui, kalėdiniam renginiui suorganizuoti, vaikų dovanėlėms (C).

Šventes organizuojant daugiausiai yra mūsų žmogiškasis indėlis. Ką mes pasidarom, tą pasidarom. Kartais yra skiriama pinigų ir pagal tą socialinės integracijos programą. Tačiau labai priklauso nuo to, kiek per metus yra išnaudota resursų ir gale metų perskirstydami biudžetą gali truputėlį truputėlį skirti pinigų nusipirkti šokoladui, ar Velykom kiaušinių (A).

Apibendrinant, galima teigti, kad tyrimo metu buvo įžvelgtas skirtumas tarp pirminės integracijos proceso, vykstančiame PPC bei antrinės – savivaldybės teritorijoje. Analizuojant intervantų atsakymus, nustatyta, kad PPC kiekvienam asmeniui individualiai (atskirint nepilnamečius vaikus pabėgėlius ir suaugusius pabėgėlius) skiriama mėnesinė išmoka maistui bei individualiems poreikiams patenkinti kiekvienam asmeniui atskirai. Vykstant integracijos procesui savivaldybėse mėnesinė išmoka skiriama visai šeimai. Remiantis socialinių darbuotojų atsakymais, nustatyta, kad atsikiro finansavimo šaltinio iš kurio būtų finansuojama vaikų pabėgėlių socialinė integracija nėra.

Sunkumai ir jų įveikimo būdai dėl kalbos nemokėjimo socialinės integracijos proceso metu. Tyrimo metu socialiniams darbuotojams buvo užduotas klausimas – kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo bei kaip susidoroja su tais sunkumais? Analizuojant intervantų duomenis nebuvo išskirta kategorijų ir subkategorijų, nes, kaip pagrindinė priežastis, lemianti sunkią integraciją į visuomenę, buvo išskirtas šis sunkumas – kalbos nemokėjimas. Pastabėta, kad socialiniai darbuotojai išskiria skirtingus sunkumus dėl kalbos nemokėjimo. Kaip pastebi vienas iš informantų, „pagrindinis sunkumas ir yra nemokėjimas“ (A). Tas pats A informantas išskiria ir daugiau sunkumų:

Mokymasis, draugų susiradimas, socialinio rato sukūrimas. Ir man atrodo, kad yra svarbu judėjimo laisvė, ypač jei vaikas yra vyresnis. Tai jam norisi nekeliauti iš vieno taško į kitą. Jeigu lietuvis vaikas atsikrausto iš Kauno į Vilnių, tai jis gali paklausti, kaip jau nusigauti iki tam tikros vietos, o užsieniečiui yra sunku. (A)

Remiantis socialinio darbuotojo atsakymu, galima daryti išvada, kad dėl kalbos nemokėjimo vaikams sunku mokytis mokykloje, nes nesupranta dėstomų dalykų, negali susirasti draugų, užmegzti ryšio. Atkreiptinas dėmesys, kad vyresniems vaikams svarbi judėjimo laisvė, kurią apsunkina kalbos nemokėjimas.

Kaip vieną iš kalbos nemokėjimų sukeliamų sunkų draugų susiradimą įvardija ir dar du tyrimo dalyviai. Remiantis jų atsakymais, galima daryti prielaidą, kad vaikams pabėgliams vienas iš pagrindinių sunkumų, sukeliamų dėl kalbos nemokėjimo – socialinių santykių užmezgimas:

Kaip ir minėjau didelių sunkumų, nes jie negali su niekuo bendrauti, negali susirasti draugų, tenka vertėjauti (E).

<...> sunkiau susirasti draugų, sunkiau užmegzti su kažkuo artimesnius santykius ir panašiai (F).

Intervantas B sunkumus iliustruoja pavyzdžiu, iš kurio galima daryti išvada, kad kalbos nemokėjimas apsunkina integracijos procesą:

Na galiu lygiai taip pat pavyzdžiu atsakyti. Nuvažiuokim mes kur nors, kur nemokam kalbos, automatiškai su kokiais sunkumais mes susiduriame? Mes nieko nesuprantame. Tas pats per tą patį vėl dėliojasi. Tu nesupranti kalbos, negali dalyvauti, negali įsilieti. Tai toks pirminis sunkumas, kai nieko nesupranti (B).

Analizuojant interavntų atsakymus buvo pastebėta, kad nors ir kalbos nemokėjimas kelia tam tikrų sunkumų, tačiau visi socialiniai darbuotojai stengiasi padėti juos įveikti įvairiais būdais:

<...> kamuolys ar koks kitas bendras žaidimas nugalė visus sunkumus. Turiu omenyje, kad stengiamės per žaidimus nugalėti visus sunkumus. Tos pačios lietuvių kalbos mėginame mokytis žaisdami, kad jiems nebūtų pernelyg neįdomu (D).

Dažniausiai įveikiame juos mokydami daugiau lietuvių kalbos, sustiprindami pamokas ir padidindami jų skaičius. Padedam ir iš mokyklos atsineštus namų darbus daryti, nes suprantame, kad jiems sunku (E).

Tai susidorojame turbūt elementariausiai suteikdami jiems visokeriopą pagalbą, visur juos lydėdami ir mokydami lietuvių kalbos (F).

Išanalizavus šiuos intervantų atsakymus, galima daryti išvadą, kad pagrindinis sunkumų dėl kalbos nemokėjimo įveikimo būdas – padidintas ir susitiprintas kalbos mokymas. Tačiau beveik visi socialiniai darbuotojai teigia, kad vaikai yra imlūs ir greitai mokosi, todėl šie sunkumai greitai ir lengvai įveikiami:

<...> vaikai labai greitai viską išmoka. Vaikus ir visuomenė priima daug labiau, jautriau nei suaugusius (C).

Bet vaikai greitai mokosi, sunkiau būna suaugusiems (D).

Bet reikia pasidžiaugti, kad vaikai yra imlūs ir greitai pramoksta kalbą, todėl tos problemos, kad ir kokio sunkumo būna, greitai išsprendžiamos (E).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad pagrindinė priežastis, lemianti sunkią vaikų pabėgėlių integraciją - kalbos nemokėjimas. Negalėdami kalbėti tos šalies, į kurią jie atvyko, kalba vaikai pabėgėliai ir nelydimi nepilnamečiai sunkiai sugeba integruotis į visuomenę. Vienas iš būdų, padedantis vaikams susirasti draugų ir išmokti kalbą žaidimai. Taip pat, apibendrinant intervantų atsakymus, galima daryti išvadą, kad nepilnamečiams vaikams daug lengviau nei suaugusiems pabėgėliams sekasi išmokti naują kalbą.

Socialinių darbuotojų, dirbančių su vaikais pabėgėliais, kompetencijos. Tam, kad galima būtų sužinoti apie socialinį darbą su vaikais pabėgėliais, intervantų buvo paklausta, kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija. Pagal pateiktus informantų atsakymus buvo išskirtos kategorija – **profesinės kompetencijos** bei dvi subkategorijos Intervantų atsakymai suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Socialinių darbuotojų kompetencijos

Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
Profesinės kompetencijos	Kultūrinės kompetencijos	<i>Turi žinoti jų papročius, tradicijas. Kas mus yra priimtina, jiems gali būti visiškai nepriimtina (B). <...> domėtis kultūra jų, kad patiems pasilengvinti darbus (C). Skiriasi poreikiai ir pagal tautybę: ukrainiečiai mėgsta pasakoti kaip pas juos šalyje vyksta veikla darželiuose ar mokyklose, gailisi ten paliktų žaislų, o vaikai iš Afganistano tiesiog mėgaujasi bet kokia veikla, nes pas juos lavinimo ar kitokių užsiėmimų su vaikais nėra (D). Taip pat reiki ir kultūrinių kompetencijų, kad turėtum supratimą apie jų tradicijas, papročius, religiją, žinotum kada ir kaip su jais reikia bendrauti (E).</i>
	Žinios	<i>Aišku turi būti žinios, tiek socialinės, tiek psichologinės ir teisinės (A). Reikalingas išmanymas, žinojimas tikslinės grupės. <...> Svarbu žinoti įstatymus, paslaugas, kurias jie turėtų gauti (C).</i>

Tyrimo metu buvo išskirta kategorija **profesinės kompetencijos**, kadangi jas privalo turėti kiekvienas socialinis darbuotojas. Pagal pateiktus informantų atsakymus išskirta subkategorija – **žinios**, nes socialinis darbuotojas dirbdamas su vaikais pabėgėliais, turi išmanyti teisinius, socialinius, psichologinius dalykus, kad galėtų suteikti pagalbą vaikams, prireikus juos atstovauti.

Intervantai kalbėdami apie darbuotojų kompetencijas išskyrė **kultūrinę kompetenciją**. Remiantis jų atsakymais ir įrodančiais teiginiais, kurie pateikti 10 lentelėje, galima teigti, kad socialiniams darbuotojams svarbu turėti kultūrinę kompetenciją. Dirbdami su vaikais pabėgėliais jie privalo išmanyti jų kultūrą, papročius, tradicijas, religijas, kad galėtų tinkamai juos suprasti. Kaip pastebi vienas iš intervantų, kartais dėl šios kompetencijos trūkumų kyla nesusipratimų:

Turi žinoti jų papročius, tradicijas. Kas mus yra priimtina, jiems gali būti visiškai nepriimtina. Berniukai su mergaitėmis kartu negali šokti, groti ar sportuoti. Mes turėjome tokių dalykų mokykloje, kad vienas berniukas kūno kultūroje kažko nedarė ir mokytojai buvo nuostaba, kad kodėl tu čia neini kartu su visais. Pasirodo, kad to daryti jis negalėjo dėl savo tradicijų (B).

Apibendrinant interviuotojų atsakymus galima teigti, kad socialiniai darbuotojai, dirbdami su vaikais pabėgėliais turi turėti šias kompetencijas: asmenines ir kultūrinės kompetencijas ir socialines, psichologines ir teises žinias. Taip pat turi mylėti ir suprasti vaikus.

Analizuojant intervantų atsakymus buvo pastebėta, kad intervantai išskyrė ir asmeninę kompetenciją. Galima daryti išvadą, kad socialinės integracijos proceso metu svarbios asmeninės kompetencijos, kurios leidžia į situaciją pasižiūrėti iš kitos pusės, atlaidžiau. Taip pat padeda užmegzti tvirtesnę ryšį tarp socialinio darbuotojo ir vaiko pabėgėlio, suprasti juos, nes tai turi įtakos integracijos procesui:

Žinoma svarbu ir asmeninės savybės – komunikabilumas, drąsa, ryžtas, kadangi reikia atstovauti tą žmogų. Iškalbingumas. Aišku ir norėti, priimti ir mylėti tą žmogų (C).

<...> svarbiausia reikia tiesiog mylėti vaikus, suprasti, mokėti sudominti juos ir išklaudyti. Labai svarbu yra supratimas, nes pačiam darbuotojui reikia suvokti (D).

Aš manau, kad svarbiausia yra žmogiškumas ir supratimas. Juk labai svarbu atvykusius žmones, ypatingai, vaikus priimti šiltai, suteikti jiems dėmesį, juos suprasti (E).

<...> mokėti bendrauti su žmonėmis, turėti kantrybės ir juos suprasti, neužsipulti. Turi visada būti žmogiškas, šiltas ir juos suprasti, o kartais net pagalvoti, kaip tu pati jaustumėsi jeigu būtum tokioje situacijoje (F).

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas darbuotojas mano, jog svarbu turėti profesines kompetencijas, kurios reikalingos tavo darbe. Tačiau pastebi, kad socialiniui darbuotojui svarbu turėti ir asmenines kompetencijas, kurios padeda geriau suprasti vaikus, jiems padėti.

4.2.3. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis

Bendradarbiavimas su vyriausybinėmis organizacijomis socialinės integracijos proceso metu. Siekiant sužinoti ar socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su vyriausybinėmis organizacijomis, informantams buvo užduotas klausimas, su kokiomis vyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja jų įstaiga socialinės integracijos proceso metu.

Analizuojant socialinių darbuotojų atsakymus buvo pastebėta, kad visų informantų atsakymai vienodi. Taigi tyrimo metu išsiaiškinta, kad vaikų pabėgėlių socialinės integracijos metu socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su šiomis vyriausybinėmis organizacijomis: savivaldybe, su Migracijos Departamentu prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Socialinių reikalų ir darbo ministerija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, Ruklos pabėgėlių priėmimo centru, Užsieniečių registracijos centru, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija, mokyklomis, darželiais, seniūnijomis, medicinos įstaigomis, Pedagogine psichologine tarnyba, Valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Bendradarbiavimą su šiomis įstaigomis patvirtina informantų teiginiai:

Su mokykla, darželiu, savivaldybe, vaiko teisių apsauga, socialinių paslaugų centru, poliklinikom (A).

Tai ta pati mokykla, medicinos įstaigos, pedagoginė psichologinė tarnyba, nes jie ten yra testuojami (B).

Su savivaldybe, Migracijos departamentu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Rukla, Valstybinės sienos apsaugos tarnyba, URC, Vidaus ir užsienio reikalų ministerija, mokyklomis, darželiais (C).

Mokykla, vaikų darželis, seniūnija, Vaikų teisių tarnyba, Migracijos tarnyba, savivaldybė. Tai būtų pagrindinės (D)

<...> bendradarbiaujame su savivaldybėmis įvairiomis, Migracijos departamentu, policija, mokykla, darželiu, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, teismais (E).

Daugiausia įvairius reikalus tvarkome ir bendradarbiaujame su savivaldybe, Socialinės paramos skyriumi, Migracijos departamentu, darželiais ir mokyklomis (F).

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad įstaigos, kuriuose buvo atliekamas tyrimas, siekdamas kuo geriau integruoti nepilnamečius pabėgėlius į visuomenę, bendradarbiauja su visomis Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo, 5 dalyje minimomis įstaigomis.

Bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis socialinės integracijos proceso metu. Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paklausta, su kokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja jų įstaigos vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu. Analizuojant intervantų atsakymus, sužinota, kad pagrindinės nevyriausybines organizacijos yra šios: „Caritas“, Lietuvos Raudonasis Kryžius, verslo įmonėmis, „Priimsiu pabėgėlių“ organizacija, „Alumni“ organizacija, Katalikškąja Versmės mokykla, su kuriomis bendradarbiauja įstaigos vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu. Tai įrodo šie informantų atsakymai:

Mūsų pagrindiniai partneriai yra Lietuvos Raudonasis kryžius. Bendradarbiaujame su „priimsiu pabėgėlių“ organizacija (A).

Su Caritu, Raudonuoju kryžiumi ir viskas turbūt su nevyriausybinėmis (B).

Su kai kuriomis verslo įmonėmis, kurios nori padėti mums, kryžiaus namais, alumni organizacija, privačia Versmės mokykla, etninė virtuvė, su kitais caritais (C).

Caritas, Raudonasis Kryžius. Su jais organizuojami įvairūs renginiai ir pan. (D)

Tai čia yra dvi pagrindinės: Raudonasis Kryžius ir Caritas, esantis ne tik Vilniaus mieste (E).

Pagrindė su Raudonuoju Kryžiumi ir įvairiomis asociacijomis (F).

Apibendrinant galima teigti, kad vykdant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą vyksta glaudus bendradarbiavimas ir su nevyriausybinėmis organizacijomis.

Savanorių įtraukimas į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą. Norint sužinoti, kaip vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procese dalyvauja savanoriai, intervantų buvo paprašyta papasakoti, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai, kokios jų funkcijos.

Analizuojant intervantų duomenis, buvo išsiaiškinta, kad šiuo metu yra kuriama savanorių bazė, todėl kitais metais planuojama įtraukti daugiau žmonių, norinčių savanoriauti ir įsitraukti į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą:

Dabar mes kuriame savanorių bazę, kurioje tikrai atsiras vietos savanoriams (A).

Kiek žinau, kad dabar planuojam įdiegti kažkokią savanorių sistemą, kuri prisidėtų prie pabėgėlių integracijos (F).

Remiantis informantų atsakymais, galima teigti, kad šiuo metu į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą savanoriai įtraukiami retai. Pasitaiko pavienių atvejų, kad atvyksta asmenys, norintys padėti vaikams:

Šiuo metu, mes turime nedaug savanorių. Iš tiesų norinčių savanoriauti buvo iki šiol nedaug. <...> Iki šiol turėjome savanorius, kurie darė anglų kalbos mokymus, karjeros konsultavimo mokymus, CV ir motyvacinių laiškų rašymo mokymai. Tai ten vaikai nelabai dalyvavo“ (A).

Seniai beturėjom mes tų savanorių. Buvo laikas, kai jų turėjom daug. Tiesiog savanoriai atvažiuoja čia. Turėjom, neprisimenu iš kokios šalies merginas, kurios darė absoliučiai viską. Jos čia ir gyveno, žaidė, pamokas ruošė, kažkokia saviveikla užsiiminėjo, rankdarbiais, skaitymu. Tiesiog viskuo, kuo tik buvo įmanoma.(B)

Mes turime savanorių, kurie vykdo tam tikras veiklas, pavyzdžiui, anglų kalbos mokymas. Tie vaikai irgi ateina su tėvais mokytis anglų kalbos, su jais užsiima tas mokytojas. Kartais atsiranda savanorių, kurie pamoko groti gitara ir pan. Pas mus dabar yra taip vadinamas koučeris ir kuris padeda, moko rašyti gyvenimo aprašymus (C).

<...>mano praktikoje buvo tik 2 savanoriai, jie padėdavo pravesti žaidimus, ar kitus užsiėmimus su vaikais (D).

Buvo kelis kartus praktikantai, kurie padėdavo vaikams daryti namų darbus, su jais žaisdavo, rengdavo užduotėles įvairias, organizuodavo veiklas, mokydavo rankdarbių. Bet pastaruoju metu savanoriu nelabai sulaukiame, nors su mielu noru juos priimtume (E).

Šiuo metu pas mus savanorių nelabai yra. Yra viena, kuri veda pamokėles tik. Anksčiau esame turėję, tai jie vedė įvairius užsiėmimus, padėdavo socialiniams darbuotojams, bendraudavo su šeimomis. (F).

Remiantis pateiktais atsakymais, galima daryti išvadą, kad savanoriai į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą šiuo metu įtraukiami retai, jaučiamas jų trūkumas. Pastebėtina, kad anksčiau būdavo savanorių, kurie su vaikais pabėgėliais žaizdavo, organizuodavo įvairius užsiėmimus, vedavo lietuvių kalbos pamokas. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad šiuo metu kuriama savanorių bazė ir planuojama ateityje įtraukti jų daugiau į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą.

Sunkumai su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai bendradarbiaudami su kitomis įstaigomis. Tyrimo metu intervantų buvo paklausta, kokių sunkumų kyla

socialiniams darbuotojams bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis ir organizacijomis. Duomenys nebuvo suskirstyti į kategorijas ir subkategorijas.

Analizuojant intervantų atsakymus buvo pastebėta, kad pagrindinis sunkumas, su kuriuo socialiniai darbuotojai susiduria bendradarbiaudami su kitomis organizacijomis yra susijęs su dokumentų pateikimu ir jų tvarkymu. Pastebėtina, kad dažnai dėl ilgo biurokratinio dokumentų tvarkymo proceso, vaikai pabėgėliai į mokyklas ir darželius registruojami neturėdami asmens dokumentų, kas dažnai tampa integracijos proceso kliūtimi:

<...> didžiausi sunkumai būna dėl dokumentų, nes pas mus neretai atvažiuoja tokių, kurie tyčia arba netyčia būna praradę visus savo dokumentus, tuomet viskas labai ilgai užtrunka (D).

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad socialiniams darbuotojams vykdant vaikų pabėgėlių socialinę integraciją ir bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis, kyla pagrindinis sunkumas tai – ilgas dokumentų tvarkymo procesas. Darytina išvada, kad dažnai tik atvykę vaikai su šeimomis neturi jokių dokumentų, įrodančių jų tapatybę, todėl toks procesas trunka dar ilgiau ir sulėtina integracijos procesą.

IŠVADOS

1. Vaiko pabėgėlio sąvoką galima apibrėžti taip – tai asmuo, kuris dėl įvykių savo šalyje, dėl priklausymo tam tikrai socialinei ar etninei grupei ar dėl politinių įsitikinimų turi palikti savo šalį ir negali į ją grįžti, nes būtų pasikėsinta į jo laisvę ir saugumą.

Pagrindinės vaikų migraciją lemiančios priežastys: karo veiksmai šalyje; neaiški politinė padėtis šalyje, persekiojimo, keršto pavojus; asmeninis nesaugumas dėl šeimos tradicijų; prievarta/sekso išnaudojimas; blogos ekonominės sąlygos kilmės šalyje/skurdas; susijungimas su šeima; tranzitas (vyko į „Europą“); grąžinti iš kitos ES šalies pagal Dublino konvenciją.

2. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu, socialinis darbuotojas atlieka tarpininko vaidmenį tarp vaiko ir institucijų. Lydi vaiką viso integracijos proceso metu, konsultuoja, informuoja, nukreipia

3. Lietuvoje prieglobsčio procedūra yra pilnai reglamentuota ir atitinka Europos Sąjungos teisyną. Prieglobsčio suteikimas – tai pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos suteikimas. Pagrindiniai prieglobsčio suteikimo procedūros žingsniai yra šie: prašymo suteikti prieglobstį ir asmens dokumentų pateikimas, daiktų apžiūra (remianis Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka), prieglobsčio prašytojo apklausa, pirštų antspaudų paėmimas. Visi surinkti duomenys perduodami Migracijos departamentui, kuris per 48 valandas turi priimti vieną iš šių sprendimų: suteikti užsieniečiui laikiną prieglobstį bei išduoti jam užsieniečio registracijos pažymėjimą; nesuteikti laikino teritorinio prieglobsčio, nesuteikti prieglobsčio, prieglobsčio prašytoją išsiųsti iš Lietuvos Respublikos; nustatyti, kad už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakinga kita ES valstybė narė; nenagrinėti prieglobsčio prašymo ir prieglobsčio prašytoją grąžinti į saugią trečiąją šalį.

4. Atlikus kokybinį tyrimą Vilniaus arkivyskupijos „Carite“ ir Ruklos pabėgėlių priėmimo centre buvo nustatyta:

Lietuvoje vaikų pabėgėlių integracija vyksta dviem lygmenimis: pirminis socialinės integracijos procesas prasideda Ruklos pabėgėlių priėmimo centre ir trunka iki aštuonių mėnesių, antrinis integracijos procesas vykdomas savivaldybių teritorijose – trunka iki dvylikos mėnesių. Atskirų integracijos programų vaikams pabėgėliams Lietuva neturi, todėl integracija vaikams nėra atsiejama nuo visos šeimos integracijos, vyksta kartu, taikant bendrus veiksmus ir priemones, reikalingas visai šeimai.

Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas pradedamas nuo sutarties sudarymo ir pasirašymo, dokumentų tvarkymo, integracijos plano sudarymo, gyvenamojo būsto paieškos, lietuvių kalbos mokymo ir ugdymo įstaigų lankymo. Integracijos proceso metu

vaikams suteikiama psichologinė pagalba, medicininė priežiūra, ugdomi socialiniai įgūdžiai. Kiekvieną mėnesį yra skiriama socialinė parama, aprūpinami drabužiais pagal sezoniškumą.

Tyrimo metu nustatyta, kad pagrindinės integracijos priemonės, kurios taikomos vaikams pabėgėliams yra renginių organizavimas, papildomos veiklos, meniniai užsiėmimai. Pastebėta, kad priemonės, kurios yra įgyvendinamos vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu yra efektyvios, tačiau pagrindinis sunkumas kyla dėl lietuvių kalbos nemokėjimo.

REKOMENDACIJOS

Įstaigoms, vykdančioms vaikų pabėgėlių socialinę integraciją: PPC ir „Caritas“

- Siekiant efektyvumo vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procese, siūlytina per savanorystės sklaidą aktyviau įtraukti visą visuomenę į pabėgėlių integracijos procesą.
- Remiantis tuo, kad Lietuvoje nėra atskirta vaikų pabėgėlių integracija nuo suaugusiųjų, siūloma koordinuoti vaikų ir suaugusiųjų integracijos procesą atskirai, siekiant didesnio efektyvumo.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

- Remiantis Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro Įsakymu „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašu“, siūlytina patikslinti ir nustatyti vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaigą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Augutienė R., Bartkevčienė A. ir kt. (2010). *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteo Leidybos centras.
2. Baldwin – Edwards Towards M. (2008). A Theory of Illegal Migration: historical and structural components. *Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 7, 1449–1459.
3. Bartkevičienė A., Bubnys R. (2012). *Socialinis darbas su prieglobstį gavusiais užsieniečiais*. Metodinė priemonė. Kaunas: „UAB INDIGO print“.
4. Bartkevičienė A., Raudeliūnaitė R. (2012). Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos problemos Lietuvoje. *Socialinis darbas*. Nr. 11 (1), 105-118.
5. Baškienė R. (2015). *Pabėgėlių integracija – misija įmanoma?* Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-16-pabegeliu-integracija-misija-imanoma/137207> [žiūrėta 2015-11-17]
6. Bauman Z. (2007). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Apostrofa.
7. Berns M. B. (2009). *Vaiko socializacija. Šeima. Mokykla. Visuomenė*. Vilnius: UAB „Poligrafija ir informatika“.
8. Bhugra D., Jones P. (2001). Migration and mental illness. *Advances in Psychiatric treatment*. *Advances in Psychiatric Treatment*, Nr. 7, 216-222. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/darius/Downloads/Magistro%20darbams_reikalavimai_2015-09-03.pdf
9. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: S. Jokudžio leidykla – spaustuvė.
10. Chen S. (2006). On epochal mission of multicultural education in a perspective of globalization. *Frontiers of Education China*. 1 (3), 339-349. Prieiga per internetą: <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11516-006-0012-5#page-1> [žiūrėta 2015-07-29]
11. Dumčiuvienė D. (2010). *Europos ekonominė integracija*. Kaunas: Technologija.
12. Europos migracijos tinklas Lietuvos Respublikos Nacionalinis informacijos centras. *Metinė politikos ataskaita: migracija ir prieglobstis Lietuvoje 2014*. Prieiga per internetą: <http://emn.lt/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-policy-report.pdf> [žiūrėta 2015-09-10]
13. *Europos migracijos tinklas. Prieglobstis Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/lt/prieglobstis/prieglobstis-lietuvoje-10-metu> [žiūrėta 2015-09-10]

14. Europos Sąjungos Tarybos direktyva Dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą. 2001, Nr. 2001/55/EB.
15. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1995). *Valstybės žinios*, 40-987.
16. Fisher M., Taub M. The refugee crisis: 9 questions you were too embarrassed to ask. (2015). Prieiga per internetą: <<http://www.vox.com/2015/9/9/9290985/refugee-crisis-europe-syrian>> [žiūrėta 2015-10-08].
17. George M. (2012). Migration Traumatic Experiences and Refugee Distress: Implications for Social Work Practice. *Clin soc work*. Nr. 40, 429-437.
18. Gražulis V., Stonkuvienė I. ir kt. (2007). *Rytų Europos kultūra migracijos kontekste. Tarpdalykiniai tyrimai*. Vilnius: Versus aureus.
19. *Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams*. (2010). Trečias leidimas. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras.
20. Ivanauskienė V., Pakrijauskaitė A. (2015). Tarptautinio socialinio darbo ypatumai: socialinės pagalbos teikėjų pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams Lietuvoje bei Švedijoje požiūris. *Tiltai*. Nr. 1, 141-155.
21. Jočienė D., Čilinskas K. (2005). *Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje*. Vilnius: AB Spauda.
22. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (1995). *Valstybės žinios*, Nr. 60-1501.
23. *Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*. (2002). Vilnius: UAB „Elfrata“.
24. Jungtinių tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro valdyba. *Pabėgėlio statuso nustatymo procedūrų ir kriterijų vadovas. Pagal 1951 m. Konvenciją ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso*.(1996). Vilnius: Pozicija.
25. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Vadovėlis. 2 – asis pataisytas leidimas. Kaunas: Judex.
26. Kasatkina N., Leončikas T. (2003). *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*. Vilnius: Eugrimas.
27. Kasnauskienė G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
28. Kristal-Andersson B. (2000). Psychology of the reffugee, the immigrant and their children. *Sweden: Departament of Psychology University of Lund*. Prieiga per internetą:

- http://www.andrasprak.su.se/polopoly_fs/1.95996.1343111262!/menu/standard/file/PS_YCHOLOGY%20OF%20THE%20REFUGEE.pdf [žiūrėta 2015-08-29]
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014.
  30. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo“ (1997). *Valstybės žinios*, Nr. 12-227.
  31. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 73-2539.
  32. Lietuvos Respublikos Išmokų vaikams įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 88-3208.
  33. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo (2004). *Valstybės žinios*, Nr. A1-438.
  34. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų ir sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2014). *Valstybės žinios*, Nr. 2014-04711.
  35. Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymas (2005). *Valstybės žinios*, Nr. I-1343.
  36. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 63-2853.
  37. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos ir pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, Nr. 33-807.
  38. *Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2013 metų veiklos ataskaita.* (2014). Nr. 4-4. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs2/ATMQTAUA.PDF> [žiūrėta 2015-09-25]
  39. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 73-2539.
  40. Luobikienė I. (2010). *Socialinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
  41. Makhamreh S., Spaneas S., Neocleous G. (2012). The Need for Political Competence Social Work Practice: Lessons Learned from a Collaborative Project on Iraqi

- Refugees— the Case of Jordan. *British Journal of Social Work*. Nr. 42, 1074–1092.
Prieiga per internetą:
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=de65f073-949c-41ae-bc21-04dab0b53f9e%40sessionmgr4003&hid=4214> [žiūrėta 2015-10-01]
42. Maslauskaitė A., Stankūnienė V. (2007). *Šeima abipusės sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Vilnius: „Mokslo aidai“.
43. Mickevičiūtė G. (2012). *Asocialių vaikų integracija visuomenėje*. Prieiga per internetą: <http://psichika.eu/blog/asocialiu-vaiku-integracija-visuomeneje/> [žiūrėta 2015-07-22]
44. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *2014 metų migravusių ir prieglobstį gavusių vaikų statistinė ataskaita*. Prieiga per internetą: <http://www.migracija.lt/index.php?1847403743> [žiūrėta 2015-10-23]
45. Miller G. Thom C., Fruechtenicht S. (2014). Engaging Refugee Families as partners in Their Children’s Education. *Communiqué*. Nr. 4, 16-31.
46. Montgomery E., Foldspang A. (2007). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *European Journal of Public Health*. Nr 18 (2), 156–161.
Prieiga per internetą:
<http://eurpub.oxfordjournals.org/content/eurpub/18/2/156.full.pdf> [žiūrėta 2015-06-15]
47. Pitrenaitė – Žilėnienė B., Miglinė V. (2015). Psichikos sveikatos pagalbos po ekstremaliųjų įvykių svarba. *Sveikatos politika ir valdymas*. Nr. 1 (8), 68-90.
48. Račius E., Budriūnaitė A., Juozeliūnas A. ir kt. (2013). *Tarpkultūrinio pažinimo vadovas dirbantiems su trečiųjų šalių piliečių šeimomis*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
49. *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*. Prieiga per internetą:
http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/refugee_children_guidelines_on_protection_and_care.pdf [žiūrėta 2015-10-03]
50. Rušinskaitė E. (2015). *Negalime gyventi akmens amžiuje*. Prieiga per internetą:
<http://straipsniai.pabegelis.lt/index.php/naujienos/8-egle-rusinskaite-negalime-gyventi-akmens-amziuje> [žiūrėta 2015-11-04]
51. Sipavičienė A. (1996). *Nelegalių migrantų tranzitas per Lietuvą*. Vilnius: „Mokslo aidai“.
52. Sipavičienė A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.

53. Sipavičienė A., Kuleš R., Jeršovas M. (2009). *Kelyje nelydimi nepilnamečiai Lietuvoje. Europos migracijos tinklas*. Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius.
54. Sipavičienė A., Tureikytė D. (2000). *Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos*. Vilnius.
55. Skirbutaitė S. (2010). Pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų kultūrinės integracijos ypatumai: Suomijos ir Lietuvos lyginamoji analizė. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 1 (26), 44-50.
56. Statkus N. (2004). *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*. Vilnius: Versus aureus, 138.
57. Suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras. (2007). *Valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai efektyvumo įvertinimas*. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: <https://www.google.com/search?client=opera&q=valstybes+paramos+teikimo+uzsieni+eciu+gavusiu+prieglobsti+lietuvas+respublikoje+integracijai+efektyvumo+vertinimas&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8> [žiūrėta 2015-10-04]
58. Tarptautinė migracijos organizacija. Europos migracijos tinklas. (2012). *Prieglobsčio ir migracijos politika Lietuvoje*. Vilnius.
59. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
60. Užsieniečių, gavusių prieglobstį, paramos integracijai teikimas. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialine-integracija/pabegeliu-integracija.html> [žiūrėta 2015-08-29]
61. Valtonen K. (2008). *Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. Farnham, Surrey: Ashgate Publishing Limited. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=G6x5Rv2zfb0C&oi=fnd&pg=PP1&dq=social+work+and+migration:+immigrant+and+refugee+settlement+and+integration&ots=OVmxzSdmh4&sig=H7F7bdvpRZ7_cEALVFqGCW1T65c&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [žiūrėta 2015-05-20]
62. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 68-2497.
63. Vysockienė L. (2005). *Pabėgėlių teisė*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
64. Zakaruskaitė J. (2011). *Pabėgėlių integracijos Lietuvoje administracinio teisinio reguliavimo veiksmingumas*. Magistrinis darbas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

65. Zaleckienė I., Banevičienė J. (2004). Pabėgėlių socioedukacinių poreikių tenkinimo galimybės Lietuvoje. *Socialinis darbas*. Nr. 3 (2), 90-105.
66. Žibas K. (2008). Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių išteklių analizė. *Etniškumo studijos*. 1-2, 117-146.
67. Žydžiūnaitė V. (2012). *Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelis (įrankis)*. Monografija. Vilnius: VšĮ „Sorre“.

SANTRAUKA

Vaikų pabėgėlių socialinė integracija

Pagrindinės sąvokos: vaikas, socialinis darbas, nelydimas nepilnametis, prieglobsčio prašytojas.

Pabėgėlių klausimas tampa problemišku ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje. Vis daugiau atvyksta ne tik pavieniai trečiųjų šalių piliečiai, bet ir šeimos su vaikais, todėl tampa svarbu kalbėti ir apie vaikų pabėgėlių socialinę integraciją.

Darbo objektas – vaikų pabėgėlių socialinė integracija Lietuvoje. **Darbo tikslas** – atskleisti vaikų pabėgėlių socialinės integracijos galimybes Lietuvoje. **Darbo uždaviniai** – 1. Apibūdinti vaikų pabėgėlių sąvoką ir nustatyti migraciją lemiančias priežastis. 2. Nustatyti socialinio darbuotojo vaidmenį, įgyvendinant vaiko pabėgėlio socialinę integraciją. 3. Aptarti vaikų pabėgėlių prieglobsčio suteikimo procedūrą. 4. Išanalizuoti kaip praktikoje įgyvendinamas vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas Vilniaus arkivyskupijos „Carite“ ir Ruklos pabėgėlių priėmimo centre. **Tyrimo metodai:** ●Mokslinės literatūros, teisės aktų, dokumentų analizė. ●Kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo metodas – neformalizuotas interviu, socialinių darbuotojų apklausa, siekiant išsiaiškinti, kaip vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija. ●Duomenų analizės metodas – turinio (content) analizė.

Teisės aktuose ir įstatymuose nėra specialaus straipsnio ar nuostatos, kurioje būtų apibrėžta vaikų pabėgėlių sąvoką. Todėl pabėgėlio sąvokos apibrėžimas visuotinai reglamentuotas 1951 metų Ženevos Konvencijoje tinka visiems asmenims nepriklausomai nuo jų amžiaus.

Pagrindiniai veiksniai lemiantys migraciją - karo veiksmai šalyje; neaiški politinė padėtis šalyje, persekiojimo, keršto pavojus; asmeninis nesaugumas dėl šeimos tradicijų; prievarta/sekusualinis išnaudojimas; blogos ekonominės sąlygos kilmės šalyje/ skurdas.

Lietuvoje prieglobsčio suteikimo procedūra reglamentuota įstatymuose. Teisės aktai nenumato jokių išimčių vaikams pabėgėliams.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad atskirų integracijos programų vaikams pabėgėliams Lietuva neturi. Vaikai dažniausiai atvyksta su šeima (arba vienu iš šeimos nariu), todėl jiems socialinės integracijos procesas vyksta lygiai taip pat kaip ir suaugusiems.

Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesas susideda iš dviejų lygmenų: pirminės integracijos proceso, kuris vyksta Ruklos pabėgėlių centre ir antrinės integracijos proceso, kuris vyksta savivaldybių teritorijose .

Pagrindinis sunkumas su kuriuo susiduria socialiniai darbuotojai – vaikų pabėgėlių socialinės integracijos proceso metu integruotis į visuomenę yra lietuvių kalbos nemokėjimas.

SUMMARY

The social integration of the refugee children

Main phrases: child, social work, unaccompanied minor, asylum seeker.

The refugee issue is acknowledged to be problematic not only in Lithuania, but also in Europe. A large number of third-country nationals as well as families with children are coming to Lithuania. Therefore, it is of great importance to talk about the social integration of the refugee children.

The object of the research – the social integration of the child refugee in Lithuania. **The aim of the research** - to reveal the social integration of the refugee children in Lithuania.

The goals of the research - 1. To define the notion of the refugee children and to determine the causes of migration. 2. To identify the role of a social worker in the implementation of social integration of the refugee children. 3. To discuss the asylum procedure of the refugee children. 4. To analyze how the procedure of social integration of the refugee children is practically being implemented in the “Caritas” of Vilnius archdiocese and The Refugee Reception Center in Rukla. **The research methods:** • The analysis of scientific literature, legislation and documents. • This is a qualitative study. The method of data collection – The formalized interview and survey were conducted in order to verify the process of the social integration of the child refugees. • The method of data analysis - content analysis. The study surveyed six social workers working with the procedure of the social integration of the refugee children.

The definition of the notion of the refugee children is not provided in the legislation. Therefore, the definition of the refugee, which was generally regulated by the 1951 Geneva Convention, applies to all people irrespective of their age.

The main factors influencing migration are as follows: military actions in the country; uncertain political situation in the country, persecution, revenge risk; personal insecurity due to family traditions; violence / sexual exploitation; poor economic conditions in the country of origin / poverty.

In Lithuania, law regulates the asylum procedure. The legislation does not provide any exceptions to the child refugee.

The research revealed that there are no individual programs of integration devoted for refugee children in Lithuania. Children usually come with their families (or one family member) and, thus, the process of social integration of the children takes place in the same way as adults.

The process of social integration of the child refugees consists of two levels: the process of initial integration, which takes place in The Refugee Reception Center in Rukla, and the process of secondary integration, which takes place in the municipalities. The main difficulty faced by social workers in the process of social integration of the refugee children is their inability to speak the Lithuanian language.

PRIEDAI

KLAUSIMYNAS

1 blokas. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos įgyvendinimas

1. Kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokias Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga?
2. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?
3. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje? Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos? Ką jose galima patobulinti?
4. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti, išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius, tradicijas?
5. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?
6. Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?
7. Vidutiniškai kiek laiko, Jūsų įstaigoje, vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?
8. Kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

2 blokas. Vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sunkumais su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai.

1. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?
2. Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti? Kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?
3. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?
4. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?

3 Blokas. Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis.

1. Su kokiomis vyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?
2. Su kokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?
3. Papasakokite, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?
4. Kokių sunkumų kyla darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais su kitomis įstaigomis, organizacijomis?

TRANSKRIBUOTAS INTERVIU TEKSTAS**Interviu Nr. 1**

I. Tada pirmasis klausimas būtų, kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokia Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga, seka?

A. Tai neišskirsiu vaikų dėl to, kad vaikai kartu eina su šeimom ir mes tą socialinės integracijos procesą vykdom visai šeimai kartu ir vaikai tiesiog patenka į tą patį procesą. Tai žmonės atvykę į Lietuvą, pirmiausiai būna Pabradėje, tada būna Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre ir atitinkamai nuo jų poreikių, nuo jų galimybių, jie atvažiuoja integruotis į Vilnių, tai yra į savivaldybę. Pirmiausiai mes pradėdame nuo pagrindinių ir svarbiausių dalykų, tai padėdam susirasti būstą, padėdam įsiregistruoti į darbo biržą. Jeigu tai yra vaikai, tai jeigu mokyklinio amžiaus, susirasti kuo greičiau mokyklą ir į ją įsirašyti. Jeigu tai yra ikimokyklinio, tai atsistoti į darželio eilę. Dar labai svarbus aspektas yra tiek vaikam, tiek suaugusiems – poliklinika ir šeimos gydytojas. Na ir tada, paskui jau vyksta ta socialinė integracija. Mes apsibrėžiam ko šeima nori, ko šeima siekia, ten ar tėvai susirasti darbą, vaikai – gerai, tikslingai eiti į mokyklą ir pan. Paskui jau grynai vyksta ta socialinė integracija ir padėdam visokiais, visokiais klausimais: tvarkom dokumentus, lydīm į įstaigas, vyksta lietuvių kalbos mokymas. Mes patys jų nevykdom, bet yra mokytojas, kuris tai daro. Rekomenduojame eiti ir vaikams ir suaugusiems, kad vaikai greičiau pereitų prie lietuvių kalbos. Pas mus yra aprašas, kuriame yra parašyta tie pirminiai žingsniai, ką aš va Jums papasakojau, kad žmonės turi registruotis darbo biržoje, kad mes turim lietuvių kalbą organizuoti, kad vaikai būtų, kas mokosi, tas mokosi, kas nesimoko – pastatyti į darželio eilę. Bet paskui, toliau kažkokių tikslų vat integracijos apraše, nėra aprašyta. Tai jau aiškinamės individualiai su žmonėm, ką jie mato savo kaip tikslą.

I. O socialinės integracijos aprašą Jūs patys rengiant ar vadovaujatės valstybės nustatytą?

A. Ne, yra valstybės nustatytas socialinės integracijos aprašas, pagal kurį mes dirbam. Jis yra mūsų kaip pagrindinis įrankis, nes jo pasekoje, tais nustatymais ir vyksta tie pašalpų mokėjimai. Vykdomi pagrindiniai aspektai, kas turi įvykti, būtent kas nurodyta socialinės integracijos apraše.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

A. Tai jeigu kalbame apie vaikus, dažniausiai reikalinga pagalba patekti į darželį, bet čia jau mūsų rankos būna surištos, nes yra eilės ir mes čia nelabai ką padaryti galime. Nors būna, kad

irgi pavyksta prasimušti, užregistruoti į darželį ten vieną ar kitą. Mokyklinio amžiaus, tai mes padeda užsiregistruoti į mokyklą. Tada reikia su mokykla susitarti, ką daryti, kai vaikas nemoka lietuvių kalbos, ar jį kelti į žemesnę klasę ir kaip vyks toliau jo tas mokymo procesas. Tada padedam, jeigu yra kažkokių papildomų ar būrelių poreikis, poreikių, ar panašiai. Tada aišku jei yra kalbos barjeras, su kuriuo reikia padėti tvarkytis. Lydim vaikus kartu su tėvais į sveikatos įstaigas, kad padėti ir užtikrinti, jog sveikata yra gera arba reikia kažkokio gydymo. Labai man atrodo būtų reikalingas psichologas vaikams, bet tokio dalyko nėra galimybės turėti, nes pagal tą socialinės integracijos aprašą, toks dalykas nėra finansuojamas. O kitas dalykas, kad ir vaikai, ypač tie, kurie neturi gerų tų kalbinių sugebėjimų, ne visą laiką gali iškomunikuoti. Tai va čia būtų poreikis, ko reikėtų, bet ne tik vaikams, o sakykim, kad visiems. Nes pabėgėliai dažniausiai būna su visokiom traumom, tai visiems reikėtų psichologinės pagalbos, kurios pas mus šiai dienai nėra.

I. O kai dirbate su jais, vis tiek būna juk kažkokie susitikimai, gal tų susitikimų metu pastebite, kad kažko jiems trūksta, reikia kažkokios pagalbos. Apie tai papasakokite.

A. Žinoma, kad tik susitikimų metu atsiranda tie kažkokie poreikiai ir mes kažką ten pastebim. Taip labai apibrėžtai, kad vis tiek mes tuos poreikius, kaip ir žinom, o ne tai, kad jie atsiranda. Pavyzdžiui, dėl tų kalbinių sugebėjimų, kad reikia pagalbos. Tačiau mes visą laiką bandom rasti kažkokių išmanių būdų, kaip padėti. Pavyzdžiui, ne visą laiką yra galimybė ir mokykla ne visą laiką turi galimybę mokinti lietuvių kalbos dieną – naktį ir ne visi vaikai vienodai įsisavina tas žinias. Todėl mes bandom atrasti visokių būdų, kaip tiem vaikam padėti: arba knygutes mažesnio amžiaus tada duoti, arba namuose daugiau kalbėtis, klijuoti ant visų baldų, daiktų pavadinimus, kad greičiau išmokytų. Dažniausiai tos poreikius vaikų iškomunikuoja tėvai.

I. Tai pagrinde, kaip suprantu pagalba reikalinga psichologo ir ugdant kalbinius įgūdžius?

A. Taip.

I. Kitas klausimas būtų, kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams yra lengviau integruotis visuomenėje?

A. Nepilnai galiu atsakyti į šį klausimą, todėl, kad kaip ir sakiau, mes daugiausiai dirbame su visa šeima ir vykdom visos šeimos integraciją. Pagrindinius metodus, tikriausiai taiko mokykla, o ne mes. Mūsų problema yra ta, kad mes neturim tokio stacionaraus centro, kur galėtume dažniau tuos žmones matyti, kurie daugiau praleistų laiko ir tada mes jau galėtume taikyti tuos metodus kažkokius. Tai mes to neturim. Mes dažniau einame į namus, lankome, žiūrime, kaip jiems sekasi. Dėl to tokio, kaip tiesiogiai darbo su vaiku, kad taikytume metodus ir jiems padėtume, konsultuotume būtent vaikus, mes neturime. Daugiau žiūrime bendrai į

šeimą, o tada jau mokykla labiau žiūri į vaiką. Kartais dirbame su šeima taip, kad patys tėvai labiau žiūrėtų į vaiką, su juo dirbtų. Stengiamės neiškirti atskirai vaikų, atskirai šeimos.

I. Ar teisingai supratau, kad priemonių jokių nenaudojate, netaikote?

A. Kaip ir minėjau kviečiamės juos į lietuvių kalbą, kad jie ateitų mokytis. Pas mus vyksta dar anglų kalba, bet į ją vaikai neina. Daugiau kažkokių užsiėmimų ar veiklų nerengiam. Žinoma, švenčiam ir rengiam didžiasias metų šventes, kurių metu vaikams būna saldžios dovanėlės ir pan. Bet užsiėmimų grynai vaikams nėra. Trūksta tam resursų ir nėra aplinkybių. Buvo Raudonojo kryžiaus dienos centras, kur galėdavo dažniau jie ateiti, nes centras dirbo patogiomis valandomis. Tėvai galėdavo ir po darbo ateiti su vaikais. Jie tenai turėjo ir specialistą, kuris dirbo su vaikais, ir psichologą. Tada yra daug paprasčiau, kai yra toks centras, kuriame tu gali turėti paslaugų paketą. Deja, mes tokio dalyko neturim.

I. Kitas klausimas būtų, ką galima būtų patobulinti iš tų efektyvių priemonių? Kadangi minėjote, jog jūs praktiškai nenaudojate jokių priemonių, tai galbūt galėtumėte atsakyti, kokių norėtumėte arba kokių trūktų Jums efektyvių priemonių?

A. Tikrai būtų labai gerai, jeigu mes turėtume ir laiką, ir vietą, kur su vaikais galėtume užsiimti, ištraukti juos iš namų aplinkos, kad jie patys galėtų vieni su kitais pabūti, tarpusavyje pabendrauti. Manau, kad būtų tikslinga turėti tik jiems skirtas lietuvių kalbos pamokas, terapinius užsiėmimus (meno, dailės, muzikos ir pan.). Tai būtų labai tikslinga ir naudinga, tik deja to nėra.

I. O lietuvių kalbos pamokos vaikams vyksta kartu su tėvais?

A. Taip, kartu.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti ir išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius ir tradicijas?

A. Mes atsižvelgiame į mokinių tikėjimą. Pavyzdžiui, turėjome atvejį, kai berniukas yra sunkiai vaikstantis ir pan., todėl jam ir tėvams siūlėme eiti į Versmės katalikiškąją gimnaziją, kuri yra tikrai gerai integruota mokykla ir jam būtų suteikta tinkama pagalba. Jis tikrai nebūtų kaip atskirtasis. Tačiau tas vaikas yra musulmonas ir ne tik jis, bet ir jo šeima užprotestavo, nesutiko lankyti šios gimnazijos, nes ji yra katalikiška, visur ant sienų kabo kryžius. Jie atsisakė ir mes jų nevertėme, nes tai yra jų pasirinkimas. Kitas dalykas yra bendro susitarimo reikalas. Pavyzdžiui, penktadienis yra musulmonams, kaip mūsų katalikų sekmadienis. Mes bendravom su mokykla, tėvais ir tėvai visgi nusprendė, kad penktadienį geriau vaikas išeis iš paskutinių pamokų ir eis į mečetę, negu jis bus paskutinėje muzikos pamokoje. Su tuo sutiko ir mokykla, ir mes. Kas liečia mus, ką mes organizuojame susitikimuose didžiasias šventes, tai yra Velykas, Kalėdas. Pernai turėjom irgi šventę į kurią kviečiame visus, nesvarbu ar tu esi katalikas, musulmonas ar iš viso netikintis. Mūsų tikslas – parodyti, kaip mes Lietuvoje

švenčiame. Nes jeigu tu gyveni musulmonas, eini tik į savo maldos namus ir nelabai turi lietuvių draugų, tai tada mūsų tikslas yra supažindinti kaip atrodo mūsų Kalėdos. Per šventę jie turėjo papasakoti, kaip jie švenčia savo šventes. Stengiamės, kad nebūtų kažkoks primetimas, todėl visą laiką pasakome, kad čia yra mūsų šventė ir Jūs kviečiam į mūsų šventę, pabrėžiame, kad nebūtina su mumis šokti, dainuoti, bet mes norime parodyti, kaip mes švenčiame. Pernai per Kalėdas buvo musulmonų žmonių, kurie sakė, kad mes nešvenčiame, bet labai įdomu sužinoti, kaip Jus tai darote. Galvodami apie kultūrinius dalykus, mes daugiausiai kalbame apie rytų musulmoniškas šalis. Atminim ir labai pagarbiai žiūrim į Ramadaną. Žinom, jog tada kai žmonėm yra Ramadanas, jie tikrai vieno ar kito dalyko nedarys, bus truputėlį piktesni negu visą laiką, ypačiai į mėnesio pabaigą. Tiesiog atkreipiam į tai dėmesį. Bet kad turėtume kažkokių tikslų užsiėmimų, tai ne – nėra.

I. Bet galbūt kažkaip skatinate jų tradicijas, kad patys jas puoselėtų, nebijotų parodyti savo kultūrą Lietuvoje?

A. Kaip mes labiausiai galėtume parodyti tą kultūrą, tai dažniausiai būna per maistą. Tai jeigu jau turime kažkokią šventę, visą laiką prašome jų, kad atsineštų savo patiekalus.

I. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

A. Man atrodo, kad čia vėl gi yra ne vaikų, o tėvų ir visos šeimos klausimas. Didžiausią motyvacijos dalyką, man rodos, sudaro mokykla, jeigu vaikas eina į mokyklą, joje suteikiama informacija. Mes kiek beskatintume, bet šeima yra svarbiausias dalykas. Pirmiausiai reikia sudominti tėvus, kad jie integruotųsi Lietuvoje ir tada labai didelį indėlį daro mokykla, kuri sudomina vaiką, užkabina jį, padeda integruotis ir pan., arba atvirkščiai – jį išskiria iš kitų. Aišku, jeigu mes pastebėtume, kad mokykla ar darželis kažkaip tai mus diskriminuoja ar skriaudžia mūsų vaikus, tai tikrai pirmiausiai jį iš ten atsiimtume.

I. Prieš tai minėjote, kad ir mokykla skatina motyvaciją, ir Jus. Tai gal galėtumėte plačiau pakomentuoti, kaip būtent Jus skatinate?

A. Aš asmeniškai visą laiką kalbu, kad reikia išeiti į lauką, reikia susidraugauti su draugais, jeigu yra kažkokie bendri klasės užsiėmimai reikia bendrauti, kalbėti, nebijoti. Vaikams būna labai baisu tas kalbos barjeras. Reikia nebijot pralaužti tą kalbos barjerą, nes tada atsiveria visai kitos durys ir vaikai irgi visai kitaip žiūri. Apie visą tai kalbame su vaikais, kai tik susitinkame. Vis tiek susitikimų metu klausiamo, kaip sekasi, kaip mokykloje ir išryškėja tie svarbūs aspektai apie kalbą ir draugystę, išėjimą į lauką, bendravimą.

I. Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu? Kokį vaidmenį atlieka?

A. Jų yra didžiausias vaidmuo, nes mes kad ir kaip norėtume, nieko nepadarytume. Vaikui, kad ir ką šnekėtume, tačiau jis gali grįžti į šeimą, kurioje sako, nesąmonę tos socialinės

darbuotojos kalba, tuomet mūsų indėlio visiškai nebūtų. Pagrindinis darbas yra su šeima. Pirmiausiai reikia šeimai pasakyti, kad šiuo metu Lietuvos valstybės jums padeda taip, bet su noru, kad Jūs integruotumėtės ir išsilaikytumėte patys. Norėdami čia Lietuvoje gyventi oriai, turi susirasti darbūs, išmokti lietuvių kalbą, gyventi nekonfliktiškai su kitais žmonėmis, kaimynais ir pan. Tik šių žingsnių dėka viskas bus gerai ir mokykloje, ir su vaikais, ir su darželiais. Pagrindinis integracijos rodiklis yra įsidarbinimas. Kai tėvai įsidarbina, tada jau ir pinigėlių daugiau turi ir vaikam komfortabiliau. Tai didesnės pajamos, vaikai geriau išlaikomi, prižiūrimi.

I. Vidutiniškai kiek laiko Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

A. Kadangi mes neturime nelydimų nepilnamečių, nes nelydimi nepilnamečiai turėtų pilnametystės sulaukti Ruklos pabėgėlių priėmimo centre. Jie jau atvažiuotų suaugę, nebe vaikai. Pagal socialinės integracijos aprašą, pagal įstatymą Lietuvoje socialinė integracija vyksta nuo 12 iki 60 mėnesių. Tai priklauso nuo žmogaus pažeidžiamumo. Vadinasi, jeigu tai yra šeima su vienu vaiku, tėvai dirba, yra sveiki, tai gali būti, kad ji gaus tikrai metus pagalbą ir toliau ji nutrūkstą, Tėvai išsilaiko patys. Automatiškai tas pats ir vaikui gaunasi. Bet jeigu yra daugiavaikė šeima, plus tėvai su sveikatos problemomis, tai ta integracija tęsiasi iki 60 mėnesių. 60 mėnesių laikotarpis galėtų pasirodyti įdomus, bet tai yra dėl to, kad penki metai Lietuvoje ir jeigu žmonės turi laikiną leidimą gyventi Lietuvoje, tai po penkių metų jei gali prašyti nuolatinio gyvenimo Lietuvoje. Kai tu turi nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje, tau įsijungia kiti socialinės apsaugos jungikliai. Tu turi galimybę gauti daugiau paslaugų savivaldybėje, socialinių paslaugų centre ir pan. Tai yra susiję, kad jeigu tu esi daugiavaikė šeima, kuri penkis metus turi tik laikiną leidimą gyventi Lietuvoje, tai paskui tau įsijungia ilgalaikis leidimas ir tada jau gali gauti paslaugas iš kitur.

I. Kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

A. Tai čia yra viskas labai paprasta, nes dokumentiškai apibrėžta. Daugiausiai tęsiasi iki 60 mėnesių ir daugiau nebegalima pretenduoti. Iki tų 60 mėnesių, mes visą laiką žiūrim ir jeigu matom, kad šeima yra daugiavaikė, jai sunku surasti darbą arba net jeigu tai daugiavaikė šeima, tai jau irgi yra pažeidžiamų asmenų grupė. Automatiškai gaunasi, kad ta integracija yra pratęsiama, nes žiūrima ne į vaiko integraciją. Vaikas kartais jau būna sėkmingai įsivažiavęs mokykloje ir lietuviškai normaliai kalba, bet yra daugiau negu iš trijų vaikų šeimos, tai vis tiek ir toliau gauna tą socialinę integraciją. Arba tai yra vaikas, kuriam tiesiog reikia kažkokios pagalbos, tėvai serga ir pan.

I. Bet vis tiek kaip pastebite, kad jau tie žmonės integravosi ir nustatote integracijos pabaigą?

A. Vienas dalykas, kad integracijos apraše yra aiškiai apibrėžtos pažeidžiamos grupės: šeima su vaikais, neįgalieji, pensininkai ir t.t. Tai yra vienas dalykas. Kitas dalykas – tėvų pasiekimas, kiek tavo tėvai yra pasiekę, ar dirba – nedirba, serga – neserga, kiek turi brolių, seserų ir pan. Vienas dalykas yra labai aiškiai aprašytas, kitas dalykas, kad nepaisant to, jog žmogus ir išeina po 60 mėnesių iš integracijos, mes neesame tokia institucija, kuri užveria savo duris. Gal ne vaikam, nes vaikai yra vaikai, bet tėvam mes kiek galime, pagal savo išgales padedam. Tai ta integracija nėra taip visiškai nutraukiama, tiesiog jos pobūdis pasikeičia, nes mes pinigų išmokėti nebegalime. Tada galime pasiūlyti tik savo geranorišką pagalbą, tarpininkavimą.

1. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę Jūsų įstaigoje?

A. Aš gal pasakyčiau, kad ne mūsų įstaigoje, nes jie integruojasi ne tik mūsų įstaigoje, bet ir visuose gyvenimo srityse ir čia jau mūsų sužiūrėjimo reikalas, kur ta integracija blogai vyksta. Kokios priežastys? Pirmiausiai, apsunkina kultūrinis pažinimas, pavyzdžiui, paauglystėje musulmonai mergaitės ir berniukai visiškai atsiskiria, o kai mūsų mokykloje mokosi paaugliai, tai vienoje mokykloje mokosi. Tada jau yra tokie barjerai. Kitas dalykas, aišku, kalbos barjeras. Jeigu jis prasimuša, tai yra gerai, jeigu ne – tai ne. Man atrodo, kad čia yra du pagrindiniai sunkumai: kultūriniai, gal greičiau tokie vyro ir moters vaidmenų ir įvairių skirtumų suvokimas, jeigu tai būtų iš rytų šalių, ypač paauglystės amžiuje. Kitas dalykas – tai kalba. Čia yra tokios dvi didžiausios priežastys. Nes šiaip vaikai, man atrodo, priima vienas kitą visai šauniai. Aišku, dar gali būti nusistatymas kitų vaikų tėvų. Kas gali būti mokykloje integracijos trūkumas, tai jog kitų vaikų tėvai yra nelabai susipažinę su pabėgėliais ir tada vyrauja neigiama nuostata, kuri persiduoda vaikam.

1. Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaikų pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti?

A. Galėsiu parodyti, kur Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos puslapyje ir labai aiškiai nurodytos sumos, kokios yra pašalpos. Atmintinai jų tikrai nemoku. Tik žinau tiek, kad jeigu šeimoje yra daugiau negu trys asmenys, vadinasi, tėtis, mama ir dar vienas vaikas, tai tada už kiekvieną vaiką pridedama dar po 61, 20 Eur.

1. Konkrečiai Jūsų įstaigoje jiems nėra skiriama jokių finansų?

A. Ne, tik konkrečiai pagal integracijos aprašą.

1. Kitas klausimas tuomet būtų, kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?

A. Mes tuos pinigėlius jiems pervedame. Kadangi mūsų siekis yra juos įgalinti, o ne priišti, mokyti kaip su tomis lėšomis naudotis, tai dabar jau to nereguliuojam. Anksčiau būdavo, kad turėjom reguliuoti, ką jie perka už tuos pinigus.

I. O jeigu dabar paklausčiau, ar būtent Jūsų įstaigoje, ar yra skiriamos kažkokio piniginės lėšos, Jums darbuotojoms, kad galėtumėte prisidėti prie integracijos ir už tuos pinigėlius kažką daryti? Galbūt pamokėlėms, kažkokioms reikmėms pirkti.

A. Iš esmės nėra. Yra skiriama pinigų administracinėm išlaidom, tai pagrinde mūsų atlyginiams. Tos administracinės išlaidos yra tikrai labai mažos sumos, skaičiuojasi nuo kiekvieno žmogaus procentukais. Lietuvių kalbai yra skirta ir numatyta 190 val. mokymam., kur sandomas mokytojas ir su jais dirba. Ką iš tų administracinių dar padarome, tai nuperkame markerius rašyti ant lentos, nuperkam popieriaus, kanceliarines priemones vykdyti pamokai, pavyzdžiui, tušinukai, lapai, aplankai. Kad turėtume pinigų samdyti psychologam, vaišėm pirkti – nėra. Man kartais atrodo, kad kai eini pas šeimą, smagu nusinešti kažką. Bet kaip darbuotojas tu negali peržengti ribų, nes tai asmeninis dalykas, kitas dalykas – ir pats turi kažkaip pragyventi. Bet tokio dalyko nėra.

I. O kai minėjote, kad šventes švenčiate, tai viską darote iš savo asmeninių lėšų?

A. Šventes organizuojant daugiausiai yra mūsų žmogiškasis indėlis. Ką mes pasidarom, tą pasidarom. Kartais yra skiriama pinigų ir pagal tą socialinės integracijos programą. Tačiau labai priklauso nuo to, kiek per metus yra išnaudota resursų ir gale metų perskirstydami biudžetą gali truputėlį truputėlį skirti pinigų nusipirkti šokoladui, ar Velykom kiaušinių.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę, dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?

A. Kalbos nemokėjimas ir yra pagrindinis dalykas. Kai tu jau nebemoki kalbos, tai yra sunku ir mokykloje ir šiaip gatvėje, pavyzdžiui, nuvažiuoti iš taško A į tašką B, kai tu nežinai nei kaip, nei kur, tuomet juos reikia lydėti. Pagrindinis sunkumas ir yra nemokėjimas. Ką mes darome dėl to, tai kviečiame mokytis. Žiūrint visiškai dokumentaliai, jeigu yra keturių asmenų šeima, tai numatytas lietuvių kalbos mokymas tik dviem asmenims, vadinasi, tėčiui ir mamai. Vaikam to nėra numatyta ir tada jau mes vaikus kviečiame ateiti kartu su tėvais. Jeigu dirbti visai pagal aprašą, tai mes tų vaikų neturėtume priimti, bet aišku juos kviečiamės, kad jie būtų, mokytųsi. Pagal švietimo įstatymą ir mokykloje bandom reikalauti, kad jie ten skirtų papildomai jiems pamokas. Pas mus Lietuvoje tik Versmės gimnazija kol kas tai įgyvendina, o užsienyje seniai yra praktika, kad vaikai papuola į vadinamas „welcome“ klases. Vaikas eina į metais jaunesnę klasę. Pavyzdžiui, savo šalyje jis baigė 8 klasę ir dabar turėtų eiti į 9, bet eina vėl į 8 klasę muziką, kūno kultūrą, o visą tą laiką, kol vaikai mokosi geografijos ir pan., jis mokosi lietuvių kalbą, nes jam yra sustiprintas lietuvių kalbos mokymasis. Kai praeina metai, jis turėtų eiti į 9 klasę, bet su ta klase, kuria ėjo į menus, kūno kultūrą ir pan. eina į tą devintą klasę, kaip ir turėjo būti. Teoriškai jis metus praleidžia, bet tai yra indėlis į jo lietuvių kalbos mokymąsi.

I. O kaip dabar mokykloje vyksta, kai jie ateina nemokėdami lietuvių kalbos?

A. Juos kelia į žemesnę klasę viena klase, o kartais ir žemiau. Mūsų pareiga yra sukontaktuoti, kad viskas įvyktų, kad jų neįkeltų į tą aštuntą klasę ir jam nebūtų per sunku. Patys lietuvių kalbos nemokame. Nebent pasiūlome atsinešti lietuvių kalbos namų darbus, kurie jiems sunkus ir kol tėvai ar kiti mokosi, kažką daro, jums mokytojas galės paaiškinti.

I. Galėtumėte įvardinti kelis sunkumus tikslesnius, kurie kyla vaikams dėl kalbos nemokėjimo?

A. Mokymasis, draugų susiradimas, socialinio rato sukūrimas. Ir man atrodo, kad yra svarbu judėjimo laisvė, ypač jei vaikas yra vyresnis. Tai jam norisi nekeliauti iš vieno taško į kitą. Jeigu lietuvis vaikas atsikrausto iš Kauno į Vilnių, tai jis gali paklausti, kaip jau nusigauti iki tam tikros vietos, o užsieniečiui yra sunku.

I. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?

A. Pirmiausiai kalbinių. Mokėti kalbą, kurią vaikas bent truputį kalba. Šiai dienai labai norėtume, bet dar neturime, kas kalbėtų arabiškai. Patys kalbame lietuvių, rusų, anglų kalbomis. Turime kolegę, kuri vokiečių kalba kalba, prancūzų ir italų kalbomis. Tada viena iš kompetencijų, susigaudyti kintančioje situacijoje, nepasimetimas, lankstumas. Tai tokia kompetencija, gebėjimas. Aišku turi būti žinios, tiek socialinės, tiek psichologinės ir teisinės. Mes turime teisininką, bet ne visada ir visais klausimais galime į jį kreiptis. Jeigu dirbi vaikų globos namuose, tai turi viską žinoti apie vaikų teises, tai paprasčiau. Tačiau, kai mes dirbame su pabėgėliais, turime žinoti užsieniečių padėties įstatymą, švietimo, darbo, sveikatos ir daugelį kitų.

I. Su kokiomis vyriausybėmis įstaigomis bendradarbiaujate?

A. Su mokykla, darželiu, savivaldybe, vaiko teisių apsauga, socialinių paslaugų centru, poliklinikom.

I. Su kokiomis nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiaujate?

A. Mūsų pagrindiniai partneriai yra Lietuvos Raudonasis kryžius. Bendradarbiaujame su „priimsiu pabėgėlį“ organizacija.

I. Papasakokite kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?

A. Šiuo metu, mes turime nedaug savanorių. Iš tiesų norinčių savanoriauti buvo iki šiol nedaug. Mes neturėjom sukurto tam tikro savanoriavimo modelio. Dažniausiai, jeigu būdavo savanoriai, tai jie net neprieidavo iki vaikų šioje veikloje. Dabar mes kuriame savanorių bazę, kurioje tikrai atsiras vietos savanoriams. Iki šiol turėjome savanorius, kurie darė anglų kalbos mokymus, karjeros konsultavimo mokymus, CV ir motyvacinių laiškų rašymo mokymai. Tai ten vaikai nelabai dalyvavo. Na anglų kalboje viena mergaitė 14 metų dalyvavo. Dabar tikrai

atsiranda poreikis, kad reikia užimtumo, padraugavimo, pabuvimo, nes socialinis darbuotojas ne visada turi laiko.

I. Kokių sunkumų kyla socialiniams darbuotojams bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis, institucijomis?

A. Kartais pritrūksta geranoriškumo ir lankstumo. Tema yra nauja. Dabar kalbant su mokyklomis, tai jie kol kas neįsivaizduoja kaip ten bus su pabėgėliais. Dabar mes tų vaikų turime nedaug, todėl kalbėdami su jais kartais nusileidžiame. Būna daug derybų, tačiau kai nedaug vaikų, tai turėdavome laiko derėtis. Dabar kai bus daugiau vaikų, tai nebus tiek daug laiko derėjimuisi ir tos institucijos galų gale turės perskaityti, kad jų tame įstatyme, apribojančiame jų veiklą parašyta. Nes anksčiau visi užsimerkdavo. Man atrodo, kad ateityje laukia didžiausi sunkumai. Žmonės turės įsisavinti tai kas parašyta ir tai, ką jie turi vykdyti ir tada reikės to geranoriškumo ir lankstumo bendradarbiaujant.

Interviu Nr. 2

I. Kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokias Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga, seka?

B. Vaikų, kaip ir suaugusiųjų, kažkokios tai ypatingos integracijos vaikams mes neturime. Vaikai atvykę, pavyzdžiui, iš užsieniečių registracijos centro, žiūrint kokio amžiaus, jeigu darželinio amžiaus, tai praktiškai iš karto gali lankyti darželį. Jeigu yra mokyklinio amžiaus, jie integruojami į mokslus. Papildomai vyksta lietuvių kalbos pamokos. Kas turėta minty integracijoje plačiau?

I. Galbūt turite kažkokių veiksmų seką, kai atvyksta vaikai, ką su jais darote, kaip integruojate?

B. Čia neturite minty tik nelydimus nepilnamečius? Bendrai kalbate apie visus vaikus?

I. Taip, taip.

B. Jeigu tai yra nesvarbu ar nelydimi nepilnamečiai, ar vaikai su šeimomis, tai visai šeimai sudaromas individualus planas arba kažkoks bendras planas. Pagal tai yra surašytos veiklos, kada jie turi lankytis ir pasirašydami sutartis jie įsipareigoja lankytis užsiėmimuose, pavyzdžiui, lietuvių kalbos mokymasis yra privalomas.

I. O plane kokios būna numatytos veiklos?

B. Lietuvių kalba, psichologinės paslaugos ir konsultacijos, biblioteka, skaityklos paslaugos, kompiuterinis raštingumas, visuomenės pažinimo kursai.

I. Visi šie kursai vyksta Jūsų centre?

B. Taip.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

B. Pirmiausiai tai kalba, su kuria mes stringam, bet vaikai yra labai labai imlūs, tai kad jie pirmiau už tėvus išmoksta lietuvių kalbą ir padeda jiems vertėjauti.

I. Galbūt dar kažkokios pagalbos reikia?

B. Ne, žinokit, svarbiausias veiksnys yra kalba. Bet sakau, vaikai yra lankstūs, imlūs ir be problemos išmoksta tą kalbą. Aišku yra ta adaptacija, yra psichologiniai barjerai tokie, jei sutinkami. Bet didžiausias sunkumas – tai yra kalba.

I. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams būna lengviau integruotis visuomenėje?

B. Vėl gi kažkokių tai išskirtinių tikrai mes neturim. Papildomos veiklos, papildomi užsiėmimai, individualūs užsiėmimai, papildomos psichologo konsultacijos gali būti. Žiūrint nuo situacijos, individualiai mes žiūrim kam, ko reikia. Nes sutinki šeimyną ir matai ar jei reikės kažkokios papildomos pagalbos, ar papildomo specialisto, ar tiesiog išsiversim su tuo, ką turim.

I. Kurios Jūsų taikomos iš dabartinės integracijos priemonių yra mažiau efektingos?

B. Vėl gi nėra pas mus tokios taisyklės, kad jeigu yra taisyklė, tai ji galioja visiems. Žinokit, kas tinka viena, tas visiškai netinka kitam ir tiesiog laviruojam iš situacijos nuo šeimos. Tai gali būt, kad tėvai yra visiškai neraštingi, vaikai šiek tiek jau jau supažindinti su tuo mokslu, kai jie atvažiuoja iš savo šalies. Tai vat ir taikai kiekvienai šeimai, kiekvienai padėčiai vis skirtingą kažkokį modulį, skirtingą planą. Kuri ten pati geriausia ar blogiausia negaliu pasakyti, nes kas tinka vienam, kitam gali visiškai netikti.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti ir išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius ir tradicijas?

B. Ne tik vaikų, bet ir visų, tiek suaugusių. Viskas vyksta bendrai. Mes neišskiriame tų vaikų kažkaip ypatingai. Čia klausiate apie jų ar mūsų tradicijas ir papročius?

I. Jų.

B. Mes irgi turime gerbti jų tradicijas ir papročius. Pavyzdžiui, jeigu jiems yra Ramadanas, tai mes suteikiame jiems tokią galimybę, pavyzdžiui, vėliau ateiti į mokslus arba ten, jeigu visą naktį nemiegojo, meldėsi, tai suprantama, kad dieną jų aktyvumas bus žymiai mažesnis, negu įprastai, eilinę dieną. Jie taikosi prie mūsų papročių ir tradicijų, o mes turime taip pat gerbti ir priimti jų.

I. Galbūt galite plačiau papasakoti, kokiais būdais visą tai skatinate?

B. Mūsų įstaigoje yra labai daug švenčių, kas atspindi lietuviškas tradicijas ir papročius. Tai Velykos, Kalėdos, Nauji metai, net ir ta pati Rugsėjo 1-oji, kaip ji pas mus vyksta, vis tiek lydi tėvai, kartu eina vaikai. Užgavėnės. Tiesiog visas šventes švenčiam.

I. O jeigu grįžtant prie jų tradicijų, švenčių, papročių, ar jiems suteikiama galimybė rengti savo šventes?

B. Sąlygos suteikiamos rengti savo tradicines šventes. Jie gali pasinaudoti patalpomis. Jeigu organizuojamos kokios kelionės, išleidžiame. Raudonajame kryžiuje organizuojama daug švenčių, tai apmokame bilietus ir jie važiuoja.

I. Sakykite, koks vaikų pabėgėlių tėvų vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?

B. Kaip ir lietuvių vaikų tėvų: pagalba, bendravimas, buvimas, bendradarbiavimas, tiesiog šeima. Tėvai kaip ir mūsų tradiciniai lietuvių šeimoje turbūt nemažą tą vaidmenį vaidina. Tai lygiai tokia pati, žinokit, ir su pabėgėliais.

I. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

B. Geras klausimas. Žinokit jau pats pabėgėlis atvykęs būna arba motyvuotas, arba ne. Jeigu jis jau nusprendęs, kad liks gyventi Lietuvoje, tai pats leidžia šaknis ir deda labai daug pastangų, kad išmokti lietuvių kalbą, kaip įsitvirtinti darbo rinkoje, vaikam padėti mokytis mokykloje. O jeigu tikslas tikrai daugelio nėra Lietuva, tai žinokit jie labai, kada iš Pabradės mes juo gauname, mėnesio laikotarpyje jie gauna kelionės dokumentus ir paprasčiausiai išvyksta. Tai va tas vaidmuo ir toks, kad jie tikrai nežiūri ar pasibaigę mokslo metai, ar prasidėję, ar apskritai kažkoks veiksmas prasidėjęs. Jie važiuoja į svečius pas kažką trims mėnesiams ir jiems nesvarbu, kad mokslo metai.

I. O motyvacijai skatinti būdų ar turite kažkokių?

B. Net neįmanomos tos motyvacijos, žinokit. Nes imkim save į jų padėtį, nu kaip tu mane sumotyvuosi, jeigu nenoriu aš tam Afganistane gyventi. Tu man duok kokias tik nori motyvacijas. Lygiai taip pat, jeigu Lietuva jiems nėra tikslo šalis, gauna mažai pinigėlių, tikėjosi visai kitko, nei radę, tai juos sumotyvuoti laikinas momentas.

I. Kiek vidutiniškai laiko Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

B. Nuo 8 mėnesių iki metų ir daugiau. Tai priklauso nuo situacijos. Jeigu tai priklauso kažkokiai rizikos grupei, automatiškai prasitėsia.

I. Kaip yra nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

B. Tiesiog atvažiuavę, jie iš karto pasirašo sutartį aštuoniems mėnesiams. Jeigu žmogus motyvuotas, tai žinokit, to laiko tikrai pilnai pakanka.

I. Tai po aštuonių mėnesių jus peržiūrite sutartis ir jas nutraukiate?

B. Taip, tada jie išvažiuoja gyventi į savivaldybes, kur gauna lygiai tokią pačią paramą, tik kad gyvena nebe centre, bet miestuose, kurį jie jau patys pasirinko.

I. Tai dažniausiai po aštuonių mėnesių ir nutraukiama integracija?

B. Šiai dienai taip. Planuojama keisti integracijos aprašą, kur iki trijų mėnesių planuoja sutrumpinti socialinės integracijos programą. Vėl gi žiūrėsime, kaip tai pavyks.

I. Bet ar nebūna, kad pratęsiama integracija po aštuonių mėnesių?

B. Būna, būna. Priklausomai nuo to, kad gal vienas iš tėvų dar mokosi, ar šeima pagausėjo ir ką tik leliuko susilaukė arba šiaip turi kažkokių psichologinių sveikatos problemų, tuomet prasitęsia integracija.

I. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?

B. Vėl ta pati motyvacija, žinokit. Jeigu nėra noro mokytis kalbos, tai kaip taškas viskas išsišakoja nuo tos kalbos.

I. Gal dar kažkokias priežastis galėtumėte įvardinti?

B. Mentalitetas jų truputį kitoks ir jis duoda kai ką, bet jau mažesnė reikšmė nei anksčiau. Sunku jiems integruotis, iš tiesų nėra lengva. Vien ta pati laiko sąvoka, jeigu pas mus yra griežtai, tai jie sau leidžia vėluoti valandą ar dvi ir to visiškai neskaito vėlavimu. „Nu aš atėjau, ko tu iš manęs nori“, o kad tu čia jau pavėlavai ir pas mus tos dvi valandos jau daug ką reiškia. O jie nelabai traktuoja, kad tas dvi valandas pavėlavau. Ir tas jų vėlavimas visur ir visada. Jiems tai yra normalu. Net ir su ta pačia mokykla, mes kasdien kariaujame, prašome nevėluok, būk tu geras, atsikelk anksčiau. Rytojaus dieną, jeigu jis pusvalandžiu pavėlavo, tai čia jau tokia pažanga. Sekančia dieną vėl tos pačios dvi valandos gaunasi.

I. Kokio dydžio finansinės išlaidos yra skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti?

B. Ar vaikas, ar suaugęs, tai žinokit skiriama 71 Eur. mėnesiui. Jie gauna tą pačią išmoką.

I. Bet jeigu vaikas atvykęs su šeima, tai gauna kiekvienas šeimos narys?

B. Kiekvienas šeimos narys gauna, net ir vaikas, taip pat nelydimas nepilnametis.

I. Kaip yra paskirstomos, kokioms reikmėm tos išlaidos?

B. Jie yra tik maistui ir smulkioms išlaidoms. Visą kitą, tai aprangai, mokyklinėm prekėm, vaistams, kelionėms yra kompensuojama. Centras rengia pagal normatyvus. Medicininis aptarnavimas yra nemokamas. Nei už vandenį, nei už šilumą jie nemoka. Drabužiais jie aprenjami pagal sezoną.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?

B. Na galiu lygiai taip pat pavyzdžiu atsakyti. Nuvažiuokim mes kur nors, kur nemokam kalbos, automatiškai su kokiais sunkumais mes susiduriame? Mes nieko nesuprantame. Tas pats per tą patį vėl dėliojasi. Tu nesupranti kalbos, negali dalyvauti, negali įsilieti. Tai toks pirminis sunkumas, kai nieko nesupranti.

I. Kaip mėginate susidoroti su tais sunkumais?

B. Vėl gi kažkokio ypatingo recepto nėra. Kasdien eini, kažką išmoksti. Prie to išmokimo dar prisidedi. Ir taip žingsniuojame kasdien po žingsnelį. Kaip vaikai darželyje, ateina verkdami ir pamažu pamažu užauga. Lygiai taip pat ir mes.

I. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui dirbančiam su vaikų pabėgėlių socialine integracija?

B. Turbūt visų kokių tik įmanoma ir dar ypatingų. Turi būti įvairiapusiškas, viską žinoti, kad nepareikalautum iš jo dar ir per daug. Turi žinoti jų papročius, tradicijas. Kas mus yra priimtina, jiems gali būti visiškai nepriimtina. Berniukai su mergaitėmis kartu negali šokti, groti ar sportuoti. Mes turėjome tokių dalykų mokykloje, kad vienas berniukas kūno kultūroje kažko nedarė ir mokytojai buvo nuostaba, kad kodėl tu čia neini kartu su visais. Pasirodo, kad to daryti jis negalėjo dėl savo tradicijų.

I. Ar galėtumėte išvardinti kompetencijas reikalingas socialiniams darbuotojams?

B. Žinojimas, mokėjimas, motyvacija, pačiai žinoti kultūrą, papročius, tautą, empatija. Net nežinau, ko aš čia galiu nepaliesti, nes visų reikia. Tų pačių reikia psichologinių žinių. Kiekviena tauta su savais bruožais. Jeigu žinai, kad atvažiuoja afganai, tai bus vienodai, jeigu ukrainiečiai, baltarusai, tai jie kažkaip mums artimesni ir turime kitokius sunkumus arba jų visai neturime, kaip kad turime su afganistaniečiais, vietnamiečiais.

I. Su kokiomis vyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaigai socialinės integracijos proceso metu?

B. Vėl gi pagal poreikį. Tai ta pati mokykla, medicinos įstaigos, pedagoginė psichologinė tarnyba, nes jie ten yra testuojami. Kitą sykį ir su niekuo nesusiduriame ir tos pačios medicinos mums nereikia, vaikas drūtas, nieko jam nenutikę ir bendraujame tuomet tik su mokykla.

I. Su kokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

B. Su Caritu, Raudonoju kryžiumi ir viskas turbūt su nevyriausybinėmis.

I. Kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą yra įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?

B. Seniai beturėjom mes tų savanorių. Buvo laikas, kai jų turėjom daug. Tiesiog savanoriai atvažiuoja čia. Turėjom, neprisimenu iš kokios šalies merginas, kurios darė absoliučiai viską. Jos čia ir gyveno, žaidė, pamokas ruošė, kažkokia saviveikla užsiiminėjo, rankdarbiais, skaitymu. Tiesiog viskuo, kuo tik buvo įmanoma.

I. Kokios buvo jų funkcijos?

B. Man atrodo jos su tokiomis funkcijomis ir atvažiavo, padėti, sužinoti, išmokti.

I. O dabar savo įstaigoje neturite savanorių?

B. Šiai dienai ne, tačiau mes visada juos priimame. Kartais atvažiuoja vesti renginių, mokyti kalbos. Kiekvienas su savo atskirais poreikiais. Bet paprastai, tai kiek turėjome, atvažiuodavo ilgesniam laikui, kurie nori gyventi, perimti visą tą gyvenimą, kaip čia viskas vyksta.

I. Sakykite, kokių sunkumų kyla darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais su kitomis įstaigomis arba organizacijomis?

B. Ne visi įstatymai vėl gi veikia taip, kaip norėtusi. Daug sunkumų, pavyzdžiui, turim su medicinos įstaigomis. Pavyzdys, sulaikomas vietnamietis Lietuvoje, mes jį tiesiogiai gauname į centrą. Jis atvažiuoja be jokių dokumentėlių ir jeigu mums reikia kreiptis į medicinos įstaigą, tai neturime jokių dokumentų. Tai su tuo būna daugiausiai sunkumų.

I. Kaip išsprendžiate šį klausimą?

B. Vėl gi einame palaiptiui, kol sulaukiame dokumento su asmens kodu, praeina šiek tiek laiko. Taip, jie yra drausti, bet sunkumų tikrai kyla. Jų registracijos pažymėjimas yra tik su gimimo data, be asmens kodo. Lygiai taip pat ir mokykloje, viskas įvedama į sistemą, o be asmens kodo tu negali įvesti į jokią sistemą. Tokie keblumai. Jie lanko tas mokyklas bet be oficialaus įforminimo.

I. Gal dar kyla kažkokių sunkumų su kitomis įstaigomis bendradarbiaujant?

B. Na, mokykla ir medicina yra pagrindiniai su kuriais susiduriame.

Interviu Nr. 3

I. Kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Kokia veiksmų seka?

C. Tai pirmiausiai atvyksta šeima, nes pas mus vaikų atskirai nebūna. Nelydimi nepilnamečiai iki pilnametystės gyvena centre, o pas mus atvyksta su šeimomis. Pirmiausiai integracija prasideda nuo to, kad mes pradėdame ieškoti, kur jiems gyventi, jeigu jie neturi kur apsistoti. Tuo metu tvarkoma dokumentacija visa, kad jie mieste galėtų pilnavertiškai gauti visas paslaugas. Vaikams integracija prasideda nuo to, kad jeigu reikia darželio, tai įtraukiame juos į eilę laukti darželio, o kas liečia mokyklas, tai mes pagal jų gyvenamąją vietą, mikrorajoną užrašome į mokyklą. Taip va ir prasideda integracija.

I. O kaip toliau Jūsų įstaigoje vyksta integracija, suradus mokyklą ir darželį?

C. Toliau mes esam socialiniai darbuotojai, kuratoriai tos šeimos ir juos lydim visą tą jų integracijos kelią. Tai esant poreikiui, kas nesusikalba jokia kalba nei su auklėtoja, nei su direktore, tai mes tada visur dalyvaujam ir atstovaujam tėvus, kas liečia vaikų klausimus. Jeigu kas nors neturi įgūdžių, negali elektroninio dienyno pasitikrinti, tai mes tada tai darom

su tėvais. Padedam gauti kažkokių dokumentus, kas liečia maitinimą seniūnijai pateikiam, jeigu yra daugiavaikė šeima arba mažesnės pragyvenimo lėšos negu turi būti, tai dėl papildomo maitinimo pildom dokumentus. Žodžiu, viską ką daro lietuvių vaikų tėvai, tai mes tą padedam daryti užsieniečiams.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

C. Čia labai tokie individualūs dalykai. Jeigu imant bendrai vaikus, tai jiems tokios kaip ir pagalbos kažkokios didelės nereikia. Jie eina į mokyklą, juos prižiūri tėvai, pasiima iš mokyklos, žodžiu, pamaitina, gyvena taip, kaip gyvena lietuviai. Bet esant individualiems, kai turi specifinių poreikių arba kažkokį neįgalumą, arba matome, kad turi psichologinių traumų, problemų, tai stengiamės juos nuvesti pas specialistus, rasti, kas suteiktų pagalbą, pakonsultuos. Lygiai taip pat stebime ir mokykloje, kad jeigu turi kažkokių specifinių poreikių, reikalinga pagalba, kad gautų tas paslaugas. Mes dar turime socialinę tarnybą į kurią ateina tėvai ir gali pasirinkti drabužėlių arba mes jiems parenkame, keičiantis sezonui, nes kartais jie neturi tam galimybių.

I. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams yra lengviau integruotis visuomenėje?

C. Mes kažkokių specifinių paslaugų neteikiame. Teikiame viską, kas yra „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ tvarkos apraše esant poreikiui. Teikiame lietuvių kalbos mokymą. Visur juos lydim, padedam, mokom visko, individualiai dirbam su atveju. Turim teisininkę, kuri konsultuoja keičiant leidimus gyventi arba gimus kitam vaikui, einant į socialinės paramos centrą rašant prašymą išmokai arba jeigu vaikas lanko privatų darželį, kad kompensuotų tas išlaidas. Tai mes viską darome taip, kad tie žmonės jaustųsi kaip Lietuvos piliečiais ir gautų jiems skirtas paslaugas.

I. Kurios iš Jūsų taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos?

C. Mes viską naudojame, ką turim naudoti, o kartais net ir daugiau. Ne tik kas mūsų apraše parašyta, ką turėtume daryti su užsieniečiais, bet kartais ir daugiau tenka daryti. Kartais netgi iki smulkiausių dalykų, tarkim jeigu moteris neturi socialinių įgūdžių ir pastoja, tai tenka jai padėti skaičiuoti savaites, kada pastoja. Kartais tenka važiuoti su jais gimdyti. Atstovaujam juos einant į įstaigas, tokias kaip darbo birža, poliklinika.

I. Gal išvelgiate, ką galimą būtų patobulinti?

C. Sunku man dabar atsakyti. Reikia pagalvoti, nes jau vakaras, pavargusi. Iš tikrųjų, kai susiduri su atvejais, tai jau būna aišku, ką čia reikėtų papildomai padaryti, patobulinti. Labiausiai sunku yra paprasti dalykai, tai yra išsireikalauti, tai kas jiems priklauso. Manau, kad reikėtų apmokyti savivaldybių, seniūnijų darbuotojus, kurie žinotų savo darbą, išmanytų įstatymus, nes kartais tenka susidurti su jų neišprusimu ir aiškinti jiems kokios paslaugos

priklauso prieglobstį gavusiems asmenims, kokios jeigu turi pabėgėlio statusą. Pavyzdžiui, mes nueiname į seniūniją, kurioje pasakome, kad norėtume įsitraukti į sąrašą asmenų neturinčių gyvenamosios vietos – tai reiškia prisideklaruoti prie savivaldybės. Ir mums darbuotojai sako: „ne, taip negalima“. O mes jau žinome šią situaciją, nes ji nuolatos kartojasi, todėl eidami nusinešame įsakymą, kuriame aiškiai parašyta, kad asmenys turintys laikina leidimą gyventi Lietuvoje gali deklaruoti gyvenamąją vietą prie savivaldybės. Tačiau darbuotojai vis tiek sako, kad negalima, tada tenka važiuoti į savivaldybę ir ten viską susitvarkyti. Lygiai taip pat būna ir migracijos departamente, kur mes ateiname ir jau žinome kokia seka turime priduoti dokumentus, kiek laiko reikės laukti, kada ir ką paskui reikia daryti. Nueiname su išduotais leidimais, o mūsų tada klausia, tai kas čia jiems suteikta, papildoma apsauga, pabėgėlio statusas ar kas. Tai ką gali pasakyti tokiam žmogui, kuris nežino, kad tas pats prieglobstis yra arba papildoma apsauga, arba pabėgėlio statusas nuolatinis. Nu tai būna tokių kuriozų. Kur tikrai reikėtų žmonėm vykdyti mokymus.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti ir išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius ir tradicijas?

C. Pas mus jau nuo pat pradžių, kol jie dar laukia sprendimo su jais dirba žmogus, kuris užsiima su vaikais. Su vaikais jie daro visokius užsiėmimus, prie kurių jie yra pripratę, kad išlaikyti tą jų kultūrinį tapatumą. Pavyzdžiui, vaikams iš rytų šalių labai svarbūs origami užsiėmimai, tai mes jau skiriame ten kokią nors dieną lankstyti origami lankstinius. Kiti vaikai, ypatingai mergaitės mėgsta rankdarbius. Jos mato, kaip mamos dirba namuose, atlieka namų ruošos darbus ir irgi išreiškia poreikius tai atlikti. Turim technologijų mokytoją, kuri veda rankdarbius ir vaikai, ir tėvai gali prisijungti. Lygiai taip pat mes švenčiame šventes ir juos supažindiname su lietuviška kultūra ir tom didžiosiom šventėm, kurios yra nacionalinės mūsų valstybėje. Taip pat jų klausiamo ir organizuojame jų šventes, pavyzdžiui, Ramadano pabaiga labai džiaugsmingai palydima. Jie tada gali viską ir valgyti ir gerti, nes šiaip ir gerti negali iki kol saulė nusileis. Tada mes surengiame didžiulę puotą su jų tradiciniais patiekalais. Taip ir švenčiame.

I. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

C. Tai man atrodo, tai ir yra motyvacija, kad tu gauni naujas žinias, kai eini į mokykla susipažįsti su kitais, priimi naujoves. Lygiai taip pat mes su jais užsiimame, švenčiame šventes.

I. O kokiais būdais skatinate tą motyvaciją?

C. Aš negaliu pasakyti, kad mes skatiname, tiesiog darome viską, kad tie žmonės jaustųsi čia gerai, jaukiai. Jeigu būna Kalėdoms, tai būna Kalėdų senis, kuris jiems duoda dovanų, jei

Velykos – visi kartu dažome kiaušinius. Nežinau, tai yra motyvacinė sistema ar ne, bet man atrodo, kad tai yra labai gerai.

I. O ar nebūna tokių atveju, kad vaikai piktybiškai kažko nenori daryti, nenori integruotis? Kaip bandote paskatinti juos?

C. Man atrodo, kad greičiausiai ir sėkmingiausiai integruojasi vaikai. Kai jie nueina į mokyklą, jie pradeda mokytis, jiems įdomu ir jie daug greičiau pramoksta tą lietuvišką kalbą negu tėvai. Mes turime tokių vaikų, kurie po metų kalba labai lengvai, o jų tėvai gali pasakyti tik „laba diena“ ir „ačiū“. Su suaugusiais yra sunkiau. Turim tik pavienius atvejus su kuriais būna sunkiau. Šiuo metu žinau vieną, kad yra musulmonas berniukas, kuriam 13 metų. Jis savo šalyje jau turėtų ruoštis vestuvėms, o čia jis turi eiti į keramiką ir lipdyti molinukus. Mes suprantame, kad tai kultūriniai dalykai, jis augęs tame ir jam tai normalu. Tačiau mes bandome skatinti juos, einame kartu, kalbame su mokytojais, vedamės tėvus, bandom visi kartu kažkaip daryti įtaką, kad tas vaikas stengtųsi baigti mokslus, nes Lietuvoje yra visai kitos taisyklės. Jie kurs ateitį čia, vaikui riekės dirbti, mokytis čia, tai visą tai mes bandome jiems paaiškinti.

I. Sakykite, koks yra vaikų pabėgėlių tėvų vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?

C. Tėvai atlieka lygiai tokias pačias funkcijas, kaip ir Lietuvos piliečiai. Tu esi atsakingas už savo vaiką. Jie viską daro tą patį, ką ir lietuviai, net neturiu ką išskirti. Jie atstovauja vaiką, už jį pasirašo dokumentus. Vienas vaikas negali niekur būti be tėvų palydos. Aišku, jeigu tėvai labiau dalyvauja ir jį įtraukia į tą vadinamąją mūsų integracijos programą, ateina į lietuvių kalbos kursus, anglų kalbos, profesinio orientavimo, tai indėlis ir rezultatas yra didesnis, negu tokių, kurie nieko nenori ir niekur neina. Nors tokių vienetas. Visi yra motyvuoti ir neturi labai didelių problemų. Yra tik pavieniai atvejai, kur susikerta kultūriniai skirtumai. Dabar yra daugiausiai ukrainiečių, tai su jais visiškai nėra problemų, nes jie motyvuoti, nori dirbti, kažką pasiekti ir stengiasi.

I. Kiek vidutiniškai laiko Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

C. Tai ta integracija nėra atskiriama nuo tėvų, nes vienas vaikas be tėvų negali dalyvauti integracijoje. Vyksta kartu šeimos integracija. Tai priklauso nuo labai daug veiksnių. Jeigu tai yra pažeidžiama grupė, pavyzdžiui, daugiavaikė šeima ar vaikas turi kažkokių specialių poreikių, negalę, arba tai vieniša mama su keliais vaikais, tai ta integracija gali tęstis ne ilgiau kaip penkis metus. Kiekvienais metais jiems mokama integracijos pašalpa. Jeigu abu tėvai dirba, vaikas lanko mokyklą, tai ta integracijos parama gali po metų nutrūkti, nes jie gali save išlaikyti ir savarankiškai eiti į gyvenimą. Bet tai nereiškia, kad mes viską nutraukiame. Jeigu yra poreikis mes jiems padedame ir toliau.

I. Kaip nustatote socialinės integracijos pabaigą?

C. Ją iš tikrųjų nustatome ne mes, kadangi esame tokia kuruojanti, administruojanti organizacija. Mes gauname žmonių sutartis, kurie atkeliauja vykdyti socialinę integraciją Vilniaus mieste ir toliau mes dirbame su žmonėmis. Pagal formalumus sudaroma sutartis metams, o likus dviem mėnesiams iki pabaigos mes, kartu su ta šeima, asmeniu, jeigu yra poreikis ir prižasčių pratęsti tą integraciją, tai tada rašome motyvuojantį prašymą. Rašo ir užsienietis ir mes motyvuojantį prašymą, su kuriuo pateikiame visus medicininius dokumentus, jeigu yra negalė. Pateikiame viską, kas galėtų turėti įtakos integracijos pratęsimui. Tada jį siunčiame į Ruklą, kur surengiama komisija, kurioje dalyvauja specialistai. Jeigu gauname raštą, kad integracija pratęsiama dar metams ar pusmečiui, tai vėl sudarome naują sutartį. Trumpai sakant, integracijos pabaiga nustatoma dokumentaliai.

I. Kaip pastebite, kad po metų jau nebereikia integracijos vaikui?

C. Tai lemia tėvai, ypatingai, jeigu jie susiranda darbą. Kartais ir patys tėvai pasako, kad jie patys nenori pratęsti, nes jau gali gyventi savarankiškai.

I. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?

C. Apsunkina tai, kas nuo mūsų nepriklauso. Pavyzdžiui, didelės eilės darželyje. Jeigu vaikas pirmus metus negauna darželio arba netgi būna, kad laukia du metus, tai reiškia, kad vienas iš tėvų negalės dirbti arba turės samdyti auklę. O auklę samdyti yra brangus malonumas. Tai vat tas apsunkinantis dalykas yra. Daugiau kažkaip nieko neprisimenu.

I. Kokio dydžio skiriamos išlaidos vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti?

Kokioms reikmėms ir kaip jos paskirstomos?

C. Vėl gi nėra skiriama kažkokia suma tik vaikui, skiriama visai šeimai. Suaugusiam asmeniui skiriam virš 200 eurų. Šeima gauna truputį mažiau, nes ši suma nedauginama, kart 3. Tai valstybės nustatyta suma integracijai.

I. Tai čia valstybės nustatyta suma išmokama. O ar jūsų įstaigoje yra skiriamos kažkokios lėšos vykdyti tai integracijai?

C. Ne. Viską darome savo lėšomis. Yra socialinės tarnybos, jeigu reikalinga kažkokia humanitarinė pagalba, drabužiai, kažkokie daiktai, atiduoti kitų žmonių. Mes galime padėti tokiais dalykais. Jeigu atsitinka kažkokia nelaimė, tai galime pasiūlyti laikinuosius namus. Bet piniginių resursų mes neturime. Nebent jeigu norime suorganizuoti kažkokį renginį, tai rašome raštą ir prašome pinigėlių gauti, pavyzdžiui, kalėdiniam renginiui suorganizuoti, vaikų dovanėlėms.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams dėl kalbos nemokėjimo integruojantis į visuomenę?

C. Nekyla, nes jau kaip ir minėjau, vaikai labai greitai viską išmoksta. Vaikui ir visuomenė priima daug labiau, jautriau nei suaugusius. Aišku, jei nesiskiria labai religija, apsirengimas, odos spalva.

I. Kokių kompetencijų reikia socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vaikų pabėgėlių integracija?

C. Bendrosios kompetencijos, Reikalingas išmanymas, žinojimas tikslinės grupės. Tai pagrindinės. Tai paskui priklauso individualiai nuo darbuotojo. Mes paskui mėginame individualiai domėtis kultūra jų, kad patiems pasilengvinti darbus. Svarbu žinoti įstatymus, paslaugas, kurias jie turėtų gauti. Žinoma svarbu ir asmeninės savybės – komunikabilumas, drąsa, ryžtas, kadangi reikia atstovauti tą žmogų. Iškalbingumas. Aišku ir norėti, priimti ir mylėti tą žmogų.

I. Sakykite, su kokiomis vyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

C. Su visomis.

I. Gal galite išvardinti?

C. Su savivaldybe, Migracijos departamentu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Rukla, Valstybinės sienos apsaugos tarnyba, URC, Vidaus ir užsienio reikalų ministerija, mokyklomis, darželiais.

I. Su kokiomis nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiaujate?

C. Su kai kuriomis verslo įmonėmis, kurios nori padėti mums, kryžiaus namais, alumni organizacija, privačia Versmės mokykla, etninė virtuvė, su kitais caritais.

I. Kokių sunkumų kyla socialiniams darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais su kitomis įstaigomis?

C. Na tai tie sunkumai būna labai formalūs. Jiems galbūt reikalinga kažkokia papildoma dokumentacija, dėl to kažkas stringa. Kartais būna, kad vėluoja socialinis draudimas. Kartais būna problemų su darželių kvitais, nes jie kvitų nerašo, tiesiog būna iškabinti sąrašai ir tėvai mato kiek už tą mėnesį reikia sumokėti. O kadangi mes esame atskaitinga organizacija, tai negalime sumokėti be kvitų. Tai vat tokie labai formalūs sunkumai. Aišku, būna sunkumų, jeigu eini į socialinį paramos centrą pašalpos gimus vaikui, nes žmonės nežino, kas yra pabėgėlio statusas.

I. Papasakokite, kaip vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai.

C. Mes turime savanorių, kurie vykdo tam tikras veiklas, pavyzdžiui, anglų kalbos mokymas. Tie vaikai irgi ateina su tėvais mokytis anglų kalbos, su jais užsiima tas mokytojas. Kartais atsiranda savanorių, kurie pamoko groti gitara ir pan. Pas mus dabar yra taip vadinamas koučeris ir kuris padeda, moko rašyti gyvenimo aprašymus.

I. Ar yra savanorių dabar, kurie dirba su vaikais?

C. Ne, šiuo metu tokių nėra.

Interviu Nr. 4

I. Kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokias Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga?

D. Pirmiausiai reikėtų pradėti nuo to, kad mūsų centre apgyvendinami užsieniečiai, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje. Iš karto atvykę į centrą visa šeima pasirašo sutartį ir tada jau jiems sudaromas tam tikras planas integracijos, žiūrint ir įvertinant jų poreikius. Plane būna numatytos veiklos ir užsiėmimai, lietuvių kalbos mokymasis. Toliau pati vaikų integracija prasideda atsižvelgiant į vaikų amžių, tarpsnio ypatumus. Jeigu vaikas yra mokyklinio amžiaus, tai jiems surandama mokykla. Su mokykla pasirašoma sutartis, ji įvertina vaiko poreikius ir mokymosi lygį ir tada vaikas pradeda lankyti mokyklą. Jeigu atvyksta šeima su ikimokyklinio amžiaus vaiku, tai tada jiems surandamas darželis. Būna tokių atvejų, kad vaikas negali dėl tam tikrų priežasčių lankyti darželio, arba tarkim nėra vietų tuo metu, nes juk jie atvažiuoja ir vidury metų, bet tokių atvejų pasitaiko ganėtinai retai. Kartais jeigu vaikai neina į mokyklą arba darželį, tai tomis dienomis su jais centre užsiima socialiniai darbuotojai. Jie žaidžia, veda įvairius užsiėmimus, pavyzdžiui, kažkokių meninių darbų darom. Taip pat pamažu pradėdame juos mokyti kalbėti lietuviškai ir pratinti prie lietuvių kalbos, supažindinti su lietuviškomis pagrindinėmis metų šventėmis, tai pagrindinėm Velykos, Kalėdos, Užgavėnės ir pan.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

D. Įdomus klausimas... Aš galvoju, kad atvykusiems vaikams labai svarbu tiesiog paprastas, žmogiškas dėmesys, šiluma. Reikia nuolatos kažką veikti su jais, užsiimti. Būna šeimos atvažiuoja su vaikais, turėdamos nemažai ir psichologinių problemų, todėl jiems reikia ir psichologo konsultacijų. Juk patys pagalvokit, jus dabar išvažiuotumėte į kitą šalį, kur niekur nieko nepažįstat, neturite jokių ryšių, draugų ar giminaičių, viską palikot, nemokat net kalbos. Jaučiu ir man prireiktų psichologo konsultacijų. Elementariausia pagalba ne tik vaikui, bet visai šeimai yra ta, kad būtina susirasti darželius ir mokyklas, nes pagal Lietuvos įstatymus vaikai turi ugdytis. Žinoma, svarbiausia turbūt pagalba jiems yra padėti išmokti lietuvių kalbą, kuri tikrai nėra iš lengvųjų ir vaikams bei jų tėvams reikia įdėti nemažai jėgų.

I. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje? Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos? Ką jose galima patobulinti?

D. Nežinau, priklauso nuo konkretaus atvejo ir kas būna numatyta sudarytame integracijos plane. Ką aš nuo savęs galėčiau pasakyti, ką pati darau, tai vedu įvairius užsiėmimus, tai ir meniniai ir ugdomieji. Padedu vaikams mokytis lietuvių kalbos, daryti namų darbus. Mūsų centre vaikai gali lankytis bibliotekoje, kartu su tėvais mokytis kompiuterinio raštingumo. Aišku, visiškai mažas vaikas nelabai gal mokysis to kompiuterinio raštingumo, daugiau tik su tėveliais pasėdi.

I. O Jūsų manymu, kurios iš naudojamų integracijos priemonių yra mažiau efektyvios

D. Aš manyčiau, kad tokių pas mus nėra. Viską ką darome, darome efektyviai ir tinkamai. Įvairių veiklų, metodų, niekada netrūksta.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti, išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius, tradicijas?

D. Mūsų centre kiekvienais metais tradiciškai vyksta pabėgėlių dienos minėjimas, ten pristatoma įvairių šalių kultūra. Kiekvienas vaikas su savo šeima turi galimybę pristatyti savo kultūrą ir papročius. Kartais jie būna, kad turi atsivežę savo nacionalinių rūbų, tai juos apsirengia, papasakoja apie juos. Dažnai per visokias šventes gamina savo nacionalinius patiekalus, moko kitus. Dar būna visokios etnokultūrinės parodos, bet ne tik pas mus, o ir kituose miestuose į kuriuos juos vežam. Tose parodose jie pristato savo šalių kulinarinius paveldus, supažindina su savo nacionaline muzika, šokiais. Būna labai smagūs ir įdomūs renginiai. Aišku, mes juos labai gerbiame, kai būna Ramadas. Tada stengiamės jų labai nekliudyti, nes dažnai būna irzlūs. Darom Ramadano pabaigos šventę. Nepamirštam švęsti ir mūsų tradicinių švenčių, tokių kaip Kalėdos, Nauji metai, Velykos. Tada juos supažindinam su mūsų papročiais ir tradicijom

I. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

D. Aš manau, kad nelabai reikia to skatinti, nes jeigu tai rimta šeima, tai ji pilna pati tos motyvacijos. Aišku, kartais jiems būna sunku, kažkas nepavyksta, tada kaip ir mes susinervina.

I. Ir ką darote tokiais atvejais?

D. Daugiausiai stengiamės su jais kalbėti, nes tik per kalbėjimą galima juos paskatinti. Papasakojame apie teigiamus pavyzdžius. Kartais vykstame į įvairius renginius, kurie vyksta aplinkiniuose miestuose, kad vaikai galėtų pakeisti aplinką ir pabendrauti su kitais. O šiaip tai, tai jų nereikia motyvuoti, nes jeigu jiems Lietuva nėra tikslo šalis, tai jie greitai patys ir vėl išvažiuoja.

I. Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?

D. Žinoma, kad didelis, nes patys tėvai integruojasi, todėl jie turi padėti prisitaikyti ir savo vaikams. Daug kas priklauso nuo šeimos planų, jei šeima planuoja likti Lietuvoje, vaikai

stengiasi mokytis lietuviškai, noriai bendrauja, kitais atvejais bendravimas vyksta su mintimis iš jų pusės, kad jiems čia tik laiko praleidimas. Jeigu tėvai nenorės integruotis, nesistengs, tai ir vaikai seks paskui juos. Beje manau, kad pabėgėlių tėvų vaidmuo ir funkcijos yra kaip ir mūsų lietuvių, nes jie daro viską taip kaip ir mes.

I. Vidutiniškai kiek laiko, Jūsų įstaigoje, vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

D. Vaikų integracija teoriškai vyksta tiek, kiek ir šeimos, nes pas mus vaikai neatskiriami nuo tėvų. Įstatymiškai integracija vyksta 8 mėn. kartais ilgiau, kartais trumpiau. Tai priklauso ar šeima priklauso pažeidžiamų asmenų grupei ar ne. Bet pradžioje jie pasirašo sutartis aštuoniems mėnesiams.

I. Kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

D. Nemanau kad tai galima nustatyti, nes viskas priklauso nuo individo. O iš kitos pusės tą pabaigą labai aiškiai reglamentuoja įstatymai. Kitas dalykas, patys socialiniai darbuotojai mato, kaip šeimai sekasi, ar ji jau pasiruošusi išvykti iš mūsų centro, ar ne.

I. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?

D. Labiausiai apsunkina kultūriniai skirtumai, nes pavyzdžiui, musulmonai, esant Ramadanui negali labai daug ko daryti, tada truputį sutrinka ir mūsų darbas. Pasitaiko atveju, kad jie pagal savo religiją turi paauglystėje atsiskirti mergaitės nuo berniukų, todėl jie nesupranta, kodėl visi kartu eina į mokyklą, užsiėmimus. Tada privalome su jais daug kalbėti, aiškinti, kad Lietuvoje yra visai kitaip. Taip pat sunku dirbti su šeima, jeigu jos tikslas nėra Lietuva, jie būna labai uždari, nepatiklūs ir visada galvoti tik apie tai, kaip greičiau iš čia pabėgti.

I. Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti? Kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?

D. Negaliu atsakyti, nes man netenka su tuo susidurti. Žinau, kad mūsų įstaigoje tiek vaikui, tiek suaugusiam išmokami kas mėnesį pinigėliai maistui ir smulkioms išlaidoms. Rūbų jiems pirkti niekada nereikia nes jais aprūpina centras, žiemai – žieminius, vasarai – vasarinius ir pan.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?

D. Kartais reikia vertėjauti, o kamuolys ar koks kitas bendras žaidimas nugalėti visus sunkumus. Turiu omenyje, kad stengiamės per žaidimus nugalėti visus sunkumus. Tos pačios lietuvių kalbos mėginame mokytis žaisdami, kad jiems nebūtų pernelyg neįdomu. Bet vaikai greitai mokosi, sunkiau būna suaugusiems.

I. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?

D. Reikia įvairių kompetencijų, bet manau, kad svarbiausia reikia tiesiog mylėti vaikus, suprasti, mokėti sudominti juos ir išklaudyti. Labai svarbu yra supratimas, nes pačiam

darbuotojui reikia suvokti, kas Skiriasi poreikiai ir pagal tautybę: ukrainiečiai mėgsta pasakoti kaip pas juos šalyje vyksta veikla darželiuose ar mokyklose, gailisi ten paliktų žaislų, o vaikai iš Afganistano tiesiog mėgaujasi bet kokia veikla, nes pas juos lavinimo ar kitokių užsiėmimų su vaikais nėra. Todėl socialinis darbuotojas turi būti įvairiapusiškas, drąsus ir kūrybingas.

I. Su kokiomis vyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

D. Mokykla, vaikų darželis, seniūnija, vaikų teisių tarnyba, Migracijos tarnyba, savivaldybė. Tai būtų pagrindinės.

I. Su kokiomis nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

D. Caritas, Raudonasis Kryžius. Su jais organizuojami įvairūs renginiai ir pan.

I. Papasakokite, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?

D. Negaliu atsakyti, tiesiog mano praktikoje buvo tik 2 savanoriai, jie padėdavo pravesti žaidimus, ar kitus užsiėmimus su vaikais.

I. Kokių sunkumų kyla darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimai su kitomis įstaigomis, organizacijomis?

D. Aš tiesiogiai nebendrauju, tad negaliu atsakyti. Visi sunkumai yra išsprendžiami, ilgalaikių problemų nėra. Bet kiek teko girdėti, tai didžiausi sunkumai būna dėl dokumentų, nes pas mus neretai atvažiuoja tokių, kurie tyčia arba netyčia būna praradę visus savo dokumentus, tuomet viskas labai ilgai užtrunka.

Interviu Nr. 5

I. Tai pirmiausiai norėčiau Jūsų paklausti, kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Nuo kokių veiksmų ji prasideda? Papasakokite kokia Jūsų įstaigoje yra socialinės integracijos veiksmų eiga?

E. Pas mus atvažiuoja jau žmonės, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga. Jie iš karto pasirašo sutartis. Nuo to ir prasideda jų integracija. Pasirašydami šias sutartis jie įsipareigoja lankyti lietuvių kalbos kursus, visuomenės pažinimo, kompiuterinio raštingumo, psichologines konsultacijas, mokytis bendrojo lavinimo mokyklose. Dar pagal poreikius jų, jiems darbuotojai sudaro planus, kuriuose numato veiklas ir užsiėmimus. Aišku, pirmiausiai dar jiems atvažiavus mes juos supažindiname su taisyklėmis, jų teisėmis ir pareigomis. Šiuo metu turime išsivertę pagrindines taisykles tiek į afganistaniečių, vietnamiečių, rusų, anglų kalboms. Nes kol jie nemoka lietuvių kalbos tai daug ko nesupranta.

Vaikams surandame darželius ir mokyklas, su kuriomis pasirašomos taip pat sutartys ir vaikai su jom supažindinamos. Vykdom intensyvias lietuvių kalbos pamokas. Ai, dar reikėtų paminėti, kad mes pasirūpiname ir jų sveikata, lydime pas gydytojus, jie gauna nemokamą medicininę pagalbą, sveikatos draudimą, kai būna sutvarkyti jų dokumentai. Dar pas mus vyksta visuomenės pažinimo kursai Lietuvos, kurių tikslas būna supažindinti vaikus su mūsų istorija, kultūra, tradicijomis. Tai tokie pagrindiniai mūsų integracijos žingsniai būtų.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

E. Pagrindinės pagalbos, kurios jiems reikia, tai dėl kalbos barjero, kad galėtų greičiau adaptuotis į visuomenę, nes būna labai pasimetę. Aišku reikia padėti įgyti ir socialinių, o kartais net elementarių higienos dalykų.

I. Galbūt dar kažkokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

E. Manau, kad pagrindinius dalykus pasakiau.

I. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje? Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos? Ką jose galima patobulinti?

E. Kažkokių konkrečių metodų aš negalėčiau dabar įvardinti. Mes mokome juos lietuvių kalbos, turim meninių užsiėmimų. Stengiamės juos kur nors vežti, pavyzdžiui, į kitus miestus, supažindinti su nauja aplinka, kultūra, žmonėmis. Taip jie po truputį, palengva integruojasi į mūsų visuomenę. Vaikai labai imlūs ir su jais daug dirbti nereikia. Kas kita kalbant jau apie jų tėvus, kuriems jau reikia taikyti daugiau įvairių metodų.

I. Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektyvios? Ką galima būtų jose patobulinti?

E. Aš galvoju, kad visos priemonės yra efektyvios, nes jas taiko savo srities specialistai ir viskas naudojama tinkamai. O juk ir planas sudaromas įvertinus jų poreikius, gabumus. Tame integracijos plane tikriausiai numatomos ir priemonės. Todėl manau, kad viskas vyksta tikslingai ir ką tobulinti kažkur reikėtų, tai dabar nieko nematau.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti, išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius, tradicijas?

E. Tai mes darome labai aktyviai, nes tikrai nenorime, kad atvykėliai pamirštų savo kultūrą, juk jei nepuoselėtume jų papročių, tuomet sukeltume jiems papildomo psichologinio streso. Aš pastebiu, kad kartais mums patiems nieko nereikia per daug daryti, nes vaikai patys labai stengiasi ir mėgina puoselėti ir saugoti savo tradicijas, papročius. Jiems patiems tai labai svarbu ir įdomu. Patys prisideda prie renginių rengimo. Ypatingai juos gerbiame ir puoselėjame per jų Ramadaną, nes suprantame, kad tai svarbi jų šventė. Leidžiame rengti ir

kitas savo šventes. Tada būna, kad lyginam su mūsų tradicijom. Vaikai labai mėgsta rengtis savo tradicinius rūbus, puikuotis jais. Aplamai, aš manau, kad tokie renginiai, pasisėdėjimai praturtina ir mus, darbuotojus, nes praplečiame savo akiratį, daugiau sužinome. Patys taip pat rengiame ir pasakojame apie mūsų Kalėdas, kartais pasikviečiame Kalėdų Senelį, pamokome savo liaudiškų šokių. Mes tikrai skatiname ir padedame jiems neužmiršti savo tikrųjų šaknų, papročių.

I. Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

E. Dažniausiai reikia skatinti jų motyvaciją mokytis, nes atvažiavę iš skirtingų šalių jie nesupranta mokymosi svarbos. Pavyzdžiui, musulmonai berniukai, jie dažnai nenori mokytis, nes jų šalyje jie jau turėtų kurti šeimą, ieškoti nuotakos, o pas mus turi sėdėti ir daryti pamokas. Jiems tai sunku suprasti, dėl to ir mokymosi motyvacija dažnai krenta. Arba tarkim kokie afganistaniečiai, jie kartais atvyksta iš vis be jokio išsilavinimo ir tėvai, ir vaikai, arba būna baigę vos kelias klases ir mano, kad to pakanka. Bet tai yra kultūriniai dalykai ir auklėjimas. Juk jeigu motina su tėvu nesimokė, tai ir vaikui jie nediegia tokių vertybių. Pagrindinis mūsų skatinimo būdas – pokalbis, per kurį mes stengiamės įdiegti jiems vertybes, paaiškinti mokslo svarbą. Kartais būna, kad ką nors pažadame.

I. Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?

E. Tėvų vaidmuo iš tiesų yra be galo didelis. Nes jeigu jie nenori integruotis, tai ir vaikas to nedarys. Kitas dalykas, pabėgėlių tėvai savo vaikams, kaip ir mes savo, yra autoritetas, jie lygiuojasi į juos ir daro viską tą, ką ir jie. Aš galvoju, kad didžioji dalis integracijos sėkmės priklauso nuo tėvų. Mes skatiname vaikų šeimas bendrauti ir kuo dažniau palaikyti ryšį su mokykla, darželiu, stengiamės, kad jie suprastų, jog bendrauti ir bendradarbiauti yra svarbu ir palaikyti savo vaikus ugdymosi procese.

I. Vidutiniškai kiek laiko, Jūsų įstaigoje, vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

E. Pas mus nevyksta tik vaikų integracija, kaip ir sakiau tik visos šeimos. Nebent būna nelydimi nepilnamečiai, bet su jais atskira kalba. Jiems integracija gali būti pratęsiama iki tol, ko, jie sulauks pilnametystės, tačiau jie labai dažnai neužsibūna pas mus ir pabėga, nes Lietuva nėra jų tikslo šalis. Žinokit, nelydimi nepilnamečiai čia ilgai neužsibūna, todėl praktiškai beveik ir nespėjame vykdyti jų integracijos. Pavyzdžiui, kad ir dabar jaunuolis pasiprašė prieglobsčio ir prieš tris dienas sėkmingai išvažiavo. Gavome informaciją, kad jau sulaukė Lenkijoje, tai išvažiavo jo parsivežti. Tačiau ir parvežtas jis vis tiek dings, neužsibus, nes nėra jo tikslas Lietuva.

I. O kiek laiko vyksta integracija vaikų, kurie atvykę su šeimomis?

E. Tokių šeimų integracija vyksta iki 8 mėnesių kažkur, nes tokiam laikotarpiui sudaroma sutartis. Dažniausiai jeigu jie būna protingi, imlūs, tai jiems to pakanka ir jie būna pasirengę

tęsti integracija savivaldybės teritorijoje, kurią patys pasirenka. Kartais būna, kad matome, jog jie dar nepasirengę, tai pratęsiama integracija dar iki 12 mėnesių. Dar pas mus yra išskiriamos pažeidžiamos grupės, tai daugiavaikės šeimos, nėsčios arba vienišos moterys, turintys kažkokių sutrikimų ir pan., dabar visų neišvardinsiu, nes jų ten nemažai yra. Tai tokioms šeimoms ta integracija gali būti ilgiausiai pratęsiama iki 18 mėnesių, bet praktikoje tai ne taip ir dažnai pas mus pasitaiko.

I. Sakykite, kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

E. Čia daugiau galėtų papasakoti mano kolegė, nes ji su tuo dirba, aš šios srities nelabai žinau.

I. Bet galbūt teko kada pačiai susidurti arba bent kažką žinote, kaip nustatoma pabaiga integracijos?

E. Žinau tik tiek, ką ir minėjau prieš tai, kad ta integracijos pabaiga nustatoma tada, kai matoma, kad žmogus yra pasiruošęs tolesnei integracijai savivaldybės lygmenyje, o pratęsiama būna pažeidžiamoms grupėms. Tačiau kokie dar kriterijai yra, tai tikrai negaliu pasakyti, nes tai ne mano kompetencija.

I. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?

E. Pagrindinė priežastis apsunkinanti tą sėkmę integracijos yra lietuvių kalbos barjeras. Nes kai vaikai dar nemoka kalbos, ne tik vaikai, bet ir visa šeima, tai jie daug ko negali. Tuomet reikia daug kur jiems vertėjauti, padėti, lydėti visur. Vaikai negali susirasti ir draugų nemokėdami kalbos, todėl sunkiai mezgasi socialiniai ryšiai. Taip pat būna sunku dėl kultūrinių skirtumų, jie dažnai vėluoja ir to nesupranta arba dėl savo religijos negali daryti vienu ar kitų dalykų.

I. Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti? Kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?

E. Čia daugiau galėtų irgi papasakoti mano kolegė, kuri tuo rūpinasi. Žinau tik tiek ir tai jeigu aš neklystu, tai pas mus konkrečių finansų nėra skiriama vaikams padėti integruotis. Bet šeimai, kartu ir vaikams skiriama tam tikra piniginė išmoka, kas mėnesi, kurią jie gali išleisti maistui ir smulkioms išlaidoms. O drabužiais ir avalyne juos aprūpina mūsų centras pagal sezoną.

I. Galbūt prisimenate, kokia pinigų suma skiriama maistui ir smulkioms išlaidoms?

E. Jeigu aš neklystu, tai kiek teko girdėti, kažkur apie 70 Eur. Plius – minus daugiau ar mažiau.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?

E. Kaip ir minėjau didelių sunkumų, nes jie negali su niekuo bendrauti, negali susirasti draugų, tenka vertėjauti. Daugiausiai tada centre bendrauja tarpusavyje su savo likimo

žmonėmis. Bet reikia pasidžiaugti, kad vaikai yra imlūs ir greitai pramoksta kalbą, todėl tos problemos, kad ir kokio sunkumo būna, greitai išsprendžiamos.

I. O kaip bandote įveikti šiuos sunkumus?

E. Dažniausiai įveikiame juos mokydami daugiau lietuvių kalbos, sustiprindami pamokas ir padidindami jų skaičius. Padedam ir iš mokyklos atsineštus namų darbus daryti, nes suprantame, kad jiems sunku.

I. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?

E. Geras klausimas. Jau kiek metų čia dirbu, tai niekada nesusimąščiau ko reikia. Aš manau, kad svarbiausia yra žmogiškumas ir supratimas. Juk labai svarbu atvykusius žmones, ypač, vaikus priimti šiltai, suteikti jiems dėmesį, juos suprasti. Taip pat reiki ir kultūrinių kompetencijų, kad turėtum supratimą apie jų tradicijas, papročius, religiją, žinotum kada ir kaip su jais reikia bendrauti. Socialinis darbuotojas turi būti ir kūrybingas, ypač dirbdamas su vaikais, nes reikia nuolat tobulintis, ieškoti naujesnių ir vaikams įdomesnių metodų, kaip tą pačią lietuvių kalbą juos mokyti, kokius užsiėmimus daryti. O paprasčiausiai, tai turi turėti ir kažkokių asmeninių kompetencijų, būti drąsus, nieko nebijoti, mokėti įveikti sunkumus savo ir padėti juos įveikti pabėgėliams.

I. Dar norėčiau Jūsų paklausti su kokiomis vyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

E. Oi mūsų įstaiga bendrauja ir bendradarbiauja su visomis vyriausybėmis įstaigomis. Tai pradedant mokyklomis ir darželiais, baigiant koku migracijos departamentu.

I. Gal galėtumėte konkrečiau išvardinti vyriausybines įstaigas su kuriomis bendradarbiaujate?

E. Jums reikia jas išvardinti? Jeigu taip, tai bendradarbiaujame su savivaldybėmis įvairiomis, Migracijos departamentu, policija, mokykla, darželiu, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, teismais. Nežinau, jei dar ką prisiminsiu tai galėsiu pasakyti. Dabar būtų tiek.

I. O su kokiomis nevyriausybėmis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

E. Tai čia yra dvi pagrindinės: Raudonasis Kryžius ir Caritas, esantis ne tik Vilniaus mieste.

I. Papasakokite, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?

E. Kažkaip nelabai prisimenu ar pas mus buvo savanoriai. Buvo kelis kartus praktikantai, kurie padėdavo vaikams daryti namų darbus, su jais žaisdavo, rengdavo užduotėles įvairias, organizuodavo veiklas, mokydavo rankdarbių. Bet pastaruoju metu savanoriu nelabai sulaukiame, nors su mielu noru juos priimtume.

I. Kokių sunkumų kyla darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais su kitomis įstaigomis, organizacijomis?

E. Man asmeniškai nekyla jokių sunkumų, galbūt daugiau kažkokių problemų būna tiems darbuotojams, kurie su jais tiesiogiai tvarko kažkokių dokumentus ir tai ilgai užsitęsia. Taip pat vienas iš sunkumų gali būti socialiniam darbuotojui, jeigu jis nemoka jokios kalbos, kurią moka atvykęs vaikas, nes tuomet su juo visai negali susišnekėti, jam padėti, kažką paaiškinti, pamokyt.

I. Gal dar galėtumėte įvardyti kažkokių sunkumus, kurie kyla darbuotojams bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis?

E. Žinokit, ne. Nes pati su tuo nesusiduriu, tai nelabai ką ir galiu papasakoti.

Interviu Nr. 6

I. Pirmiausiai norėčiau pasiteirauti, kaip Jūsų įstaigoje vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija? Kokia yra jos veiksmų seka? Nuo ko ji prasideda?

F. O kodėl Jus išskiriate tik vaikus, o ne visą šeimą? Juk vyksta ne tik vieno vaiko, bet ir visos šeimos integracija.

I. Nes mano magistrinis darbas yra apie vaikų pabėgėlių socialinę integraciją ir tyrimo objektas būtent ir yra vaikų pabėgėlių integracija, todėl klausiu klausimus apie juos. Tai jeigu grįžtant prie klausimo, kaip vyksta pas Jus vaikų pabėgėlių integracija? Kokia jos veiksmų seka?

F. Viskas aišku. Na, bet pas mus vyksta ne tik vaiko, bet visos šeimos integracija. Kai atvyksta šeima, mes jai padedame susirasti kažkokį būstą, atitinkantį bent minimalius jų poreikius, kur jie galėtų gyventi. Žinoma, kiek žinau, yra pasirašoma su jais sutartis, kuri sudaroma tam tikram laikotarpiui, visą tai tvarko mūsų direktorė.

I. O kokie veiksmai sekas paskui? Ką toliau darote?

F. Net nežinau, atrodo, kai darome, tai viskas būna labai paprasta ir elementaru. Tai paskui padedam tėvams susirasti darbą, lydime juos ir jų vaikus į įvairias įstaigas, pavyzdžiui, socialinį paramos skyrių, polikliniką pasitikrinti sveikatos. Jie gi dar nemoka tinkamai susikalbėti, daug ko nesupranta, todėl jiems reikalinga pagalba ir mes padedam. Plius jie atvažiavę į naują miestą, kuriame nieko nepažįsta, nežino kaip nuvažiuoti, kur ką rasti. Aišku, dar padedam vaikams susirasti mokyklą arba darželį. Sukontaktuojame su mokytais, mokytojus, mokyklos administraciją supažindiname su vaikų tėvais. Vykdom lietuvių kalbos pamokas. Bet tos pamokos lietuvių kalbos daugiau yra skirtos tėvams, nes vaikai ir taip sustiprintai mokosi mokykloje, tačiau gali ateiti kartu su tėvais į tas pamokas. Iš principo, tai

pas integracijos laikotarpiu labai sustiprintai žiūrima į kalbos mokymąsi, vaikų ugdymą, tėvų įsidarbinimą, santykių kūrimą su bendruomene, tai galbūt tokie ir būtų pagrindiniai integracijos dalykai. Nes iš esmės vienodos kažkokios veiksmų sekos nėra, kiekvienas atvejis skirtingas, bet visuomet jiems padedam.

I. Kokios pagalbos reikia vaikams pabėgėliams socialinės integracijos proceso metu?

F. Kadangi pradžioje pas visus yra ganėtinai didelis kalbos barjeras, tai reikia daug su jais bendrauti, padėti užmegzti socialinius ryšius kažkokius, nes daugiausiai turbūt draugų susiranda mokykloje arba kieme. Aišku, kaip jau ir minėjau prieš tai reikia padėti jiems nusigauti į kokią polikliniką arba tiesiog supažindinti su pačiu miestu, nes jie jo nepažįsta ir sunku nuvažiuoti nuo taško A iki taško B. Būna tokių atvejų, kad vaikams sunkiai sekasi mokykloje, tada jiems pasiūlome atsinešti į lietuvių kalbos pamokas užduotis ir darbuotojai pamėgins paaiškinti. O šiaip vaikai, ypačingai, jaunesnio amžiaus labai greitai adaptuojasi ir jiems tos pagalbos ne visada ir reikia.

I. Kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės Jūsų įstaigoje naudojamos, kurių dėka vaikams lengviau integruotis visuomenėje? Kurios iš taikomų integracijos priemonių yra mažiau efektingos? Ką jose galima patobulinti?

F. Manau, kad visos priemonės yra efektyvios, o tobulėti yra visada kur. Mūsų konkrečiai įstaigoje šiuo metu trūksta psichologo, kuris galėtų vesti kažkokius užsiėmimus šeimoms, juos konsultuoti, nes mes, socialiniai darbuotojai, vykdydami pabėgėlių integraciją, tikrai ne visada galime pastebėti užsieniečių psichologines problemas, o juo labiau jas atskirti ir suteikti tinkamą pagalbą. Juk reikia žinoti kokius metodus taikyti, kaip nepakenkti. Bent jau aš su kolegėmis pasigendu mūsų centre psichologo.

I. O kokios efektyviausios socialinės integracijos priemonės naudojamos Jūsų įstaigoje?

F. Tai pagrindinė priemonė, jeigu ją taip galima pavadinti, gal lietuvių kalbos mokymas, pamokos. Nu nes patys pagalvokit, ko galima reikalauti iš užsieniečio, kuris net nemoka kalbos ir negali susišnekėti. Kartais organizuojame kažkokius renginius, šventes, bet šiaip kažkokių ypatingų metodų ar priemonių netaikome.

I. Kaip Jūsų įstaigoje integracijos proceso metu stengiamasi puoselėti, išsaugoti vaikų pabėgėlių papročius, tradicijas?

F. Puoselėjame ne tik vaikų papročius ir tradicijas, bet ir visos šeimos. Stengiamės paminėti visas svarbias jų tautų šventes, kartais būna, kad surengiam kokią tautų mugę, kurios metu kiekvienas gali pristatyti savo kultūros tradicijas, papročius. Užsieniečiai labai mėgsta dalintis savo patirtim. Mes juos visada palaikome ir skatiname puoselėti savo tradicijas. Gerbiame juos per Ramadaną, žinome, kad visą dieną jie negali nei gerti, nei valgyti, turi daug ir ilgą laiką melstis, todėl stengiamės tomis dienomis jų netrukdyti. Tačiau kadangi jie gyvena

Lietuvoje ir nori čia integruotis, pritapti, tai mes su darbuotojais jiems pasakojame ir apie mūsų tradicines šventes, papročius įvairius. Supažindiname su mūsų virtuve, kartais jei būna galimybių gaminam jų arba mūsų kažkokius patiekalus. Aš galvoju, kad jie turi susipažinti ir su mūsų tradicijoms, juk čia ruošiasi gyventi ir turi viską žinoti, bet ir neturi pamiršti savo kultūros. O kartais atrodo, kad kokie musulmonai, tai tikrai niekada nepamirš savo kultūros.

I.Kokiais būdais skatinate vaikų pabėgėlių motyvaciją integruotis į visuomenę?

F. Man asmeniškai neteko dar susidurti su tokiais vaikais, kurie nenorėtų integruotis, nes jie labai imlūs ir greitai adaptuojasi. Jiems viskas įdomu, todėl ir ta motyvacija, man atrodo, nekrenta. Gal ties šiuo klausimu daugiau reikia padirbėti su tėvais.

I. O kaip skatinate jų motyvaciją?

F. Dažniausiai tai turbūt per pokalbius ir pavyzdžius. Stengiamės paaiškinti ir paskatinti, kad nenuleistų rankų, jog ateityje bus lengviau, kad turi stengtis dėl savo vaikų, o mes padėsime kuo galėsime. Papasakojame gerosios patirties pavyzdžių ir manau, kad jiems tai padeda. Aišku, gal būtų geriau jei tokiais atvejais su jais pakalbėtų koks psichologas, bet kadangi jo nėra, tai stengiamės mes padėti jiems. Taip pat labai svarbu tuos tėvus sudominti, pateikti įvairių darbų, užsiėmimų, veiklų alternatyvų, kad jie savo norą integruotis perduotų ir savo vaikams. Nes vaikai dažnai pajaučia tėvų motyvacijos stoką.

I.Koks vaikų pabėgėlių tėvų, šeimos vaidmuo socialinės integracijos proceso metu?

F. Galėčiau trumpai atsakyti, kad milžiniškas tas vaidmuo yra.

I. Gal galėtumėte plačiau pakomentuoti?

F. Na, kaip ir minėjau prieš tai jau, tai jeigu tėvams stinga motyvacijos, nenori ieškoti darbo tai greitai pajaučia vaikai. Arba kokie atvykę iš Afganistano nelabai supranta mokslo naudą ir svarbą, tiek tėvai, tiek vaikai, tai tada jie ir savo vaikams nelabai gali būti autoritetais ir paspausti, paskatinti, kad daugiau dėmesio skirtų mokyklai ir mokslams. O šiaip tai tėvai yra tėvai, jie daro didelę įtaką savo vaikams ir atlieka visas tėvų funkcijas. Juk lygiai taip pat kaip visi privalo jais rūpintis, domėtis jų veikla, mokyti higienos įgūdžių ir panašiai. Didelio skirtumo nematau nuo mūsų, lietuvių tėvų, kurių vaidmuo irgi yra labai didelis.

I.Vidutiniškai kiek laiko, Jūsų įstaigoje, vyksta vaikų pabėgėlių socialinė integracija?

F. Vidutiniškai kiek negaliu pasakyti. Pas mus pagal teisės aktus yra reglamentuota, kad integracija vyksta iki 12 mėnesių, o paskui žiūrima ar pratęsima ji ar ne. Pratęsima būna, jeigu šeima priklauso pažeidžiamų asmenų grupei, visos tos grupės išvardintos mūsų integracijos apraše. Ilgiausiai integracija gali trukti iki 60 mėnesių, tiksliau ne daugiau nei 5 metus. Tai laikotarpiu integracijos ne tik vaikui, bet visai šeimai, nes pas mus negalima nutraukti integracijos, pavyzdžiui, vaikui ir toliau ją vykdyti šeimai, mamai ir tėčiui.

I.Kaip nustatoma vaikų pabėgėlių socialinės integracijos pabaiga?

F. Ta pabaiga nurodyta kaip ir sakiau integracijos apraše. Aišku, kartais būna, kad po 12 mėnesių mes matome, kad šeima yra iš pažeidžiamų asmenų grupės, kad dar vienas iš tėvų nesusirado darbo, vaikui sunkiau sekasi arba šiaip kažkokių problemų turi. Tai tada rašom prašymą mes ir ta šeima, surenkam visus dokumentus ir prašom pratęsti integracija dar kažkuriam laikui. Kažkokių aiškių rodiklių, kad galėtume pamatuoti, tai mes neturim arba pasakyti, kad kai yra tas, tas ir tas, tai integracija nutraukiama, o kai anas tai pratęsiama.

I. Kokios priežastys apsunkina vaikų pabėgėlių socialinės integracijos sėkmę?

F. Yra dvi pagrindinės priežastys, kurios apsunkina tą integraciją, tai kultūriniai skirtumai ir kalbos nemokėjimas. Kaip ir minėjau, kol nemoka kalbos arba kol dar mokosi, tai visa integracija juda labai sunkiai, nes patys negali daug ko padaryti.

I. O kaip kultūriniai skirtumai apsunkina integracijos sėkmę?

F. Daug ką daro jų religija, pavyzdžiui, musulmonai, kurie per Ramadaną nenori eiti į mokyklą, ištisas dienas turi melstis arba atitinkamos valandomis, tai tada sutrinka jų integracija.

I. Kokio dydžio finansinės išlaidos skiriamos Jūsų įstaigoje vieno vaiko pabėgėlio socialinei integracijai vykdyti? Kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos?

F. Pas mus yra tik mokama jiems valstybės suteikiama socialinės integracijos parama jiems, kurią mūsų darbuotojai jiems persiunčia. Jų išlaidų mes nekontroliuojame, nes patys turi išmokti išgyventi, pragyventi ir pasirūpinti visa savo šeima. Todėl, kaip ir kokioms reikmėms jos paskirstomos, tai tikrai nežinau, bet manau, kad pagrindė maistui ir kažkokioms smulkioms gal išlaidoms.

I. O ar Jūsų įstaigoje vykdomai integracijai kažkokie pinigėliai yra skiriami?

F. Ne, mes negauname jokių finansų vykdyti integracijai jų. Na kartais būna, kad skiria nusipirkti kokiems lapas, parkeliams ir pan., kuriuos naudojame lietuvių kalbos užsiėmimuose. Kai organizuojame renginius, šventes, tai būna irgi kiek žinau rašomi raštai, prašymai, kad mums skirtų bent kažkiek pinigėlių. Bet kad turėtume kažkokią sumą, kurią galėtume skirti kiekvieno žmogaus integracijai, o dar konkrečiai vaikui – tai ne, neturim ir gal net neturėjom.

I. Kokių sunkumų kyla vaikams pabėgėliams integruojantis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo? Kaip susidorojate su tais sunkumais?

F. Tai susidorojame turbūt elementariausiai suteikdami jiems visokeriopą pagalbą, visur juos lydėdami ir mokydami lietuvių kalbos. Bet tų sunkumų ne visada kyla, nes kartais jeigu jie nemoka lietuvių kalbos, tai puikiai gali susikalbėti rusų arba anglų kalbomis. O pagrindiniai sunkumai, tai gal tokie, kad jiems sunkiau susirasti draugų, sunkiau užmegzti su kažkuo artimesnius santykius ir panašiai. Kaip ir sakiau negali nuvykti kažkur, nesupranta ką sako

viešajame transporte, kas parašyta. Visą šeimą reikia lydėti į polikliniką, tėvams padėti bendrauti su mokytojais, auklėtojais. Tai tokie tie sunkumai. Iš tikrųjų, kai kiekvieną dieną dirbi su jais, tai tų sunkumų net nepastebi, nes viskas atrodo įprasta ir suprantama.

I. Kokių kompetencijų reikia darbuotojui, dirbančiam su vaikų pabėgėlių integracija?

F. Tai pirmiausiai reikia turėti komunikavimo kompetencijų, mokėti bendrauti su žmonėmis, turėti kantrybės ir juos suprasti, neužsipulti. Turi visada būti žmogiškas, šiltas ir juos suprasti, o kartais net pagalvoti, kaip tu pati jaustumėsi jeigu būtum tokioje situacijoje.

I. Galbūt dar kažkokias kompetencijas galėtumėte įvardyti?

F. Manau, kad reikia dar socialiniam darbuotojui būti savimi pasitikinčiu, drąsiu, nes tu turi eiti visur ir kovoti už juos, gauti jiems skirtus dalykus.

I. Su kokiomis vyriausybiniomis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

F. Daugiausia įvairius reikalus tvarkome ir bendradarbiaujame su savivaldybe, socialinės paramos skyriumi, Migracijos departamentu, darželiais ir mokyklomis.

I. Su kokiomis nevyriausybiniomis organizacijomis bendradarbiauja Jūsų įstaiga socialinės integracijos proceso metu?

F. Pagrindė su Raudonuoju Kryžiumi ir įvairiomis asociacijomis.

I. Papasakokite, kaip į vaikų pabėgėlių socialinės integracijos procesą įtraukiami savanoriai? Kokios jų funkcijos?

F. Šiuo metu pas mus savanorių nelabai yra. Yra viena, kuri veda pamokėles tik. Anksčiau esame turėję, tai jie vedė įvairius užsiėmimus, padėdavo socialiniams darbuotojams, bendraudavo su šeimomis. Kiek žinau, kad dabar planuojam įdiegti kažkokią savanorių sistemą, kuri prisidėtų prie pabėgėlių integracijos.

I. Gal galėtumėte apie šią sistemą plačiau papasakoti?

F. Kad ir kaip norėčiau, bet šiuo metu negaliu, nes dar pati visko tiksliai negaliu pasakyti, todėl gali būti dezinformacija. Bet su laiku manau, kad visa ši informacija turėtų pasirodyti internete, jeigu viskas sėkmingai pavyks. O šiaip mes visada laukiame savanorių ir noriai juos priimame.

I. Kokių sunkumų kyla darbuotojams bendradarbiaujant vaikų pabėgėlių socialinės integracijos klausimais su kitomis įstaigomis, organizacijomis?

F. Kartais būna sunkumų su mokyklomis, kurioms sunkiau sekasi suteikti tinkamą integraciją vaikams, tada atsiranda įvairios diskriminacijos formos, ypač jeigu integruojasi paauglys. Darželyje kitokia situacija, ten vaikai kitaip žiūri į pabėgėlius, juos priima kaip savus, jiems būna savotiškai įdomu.

I. Gal dar kažkokių sunkumų būna?

F. Na kartais susiduriame su darbuotojų nekompetentingumu ir savo darbo neišmanymu. Būna, kad nuėjus į įstaigą gauti tam tikrų paslaugų pabėgėliams, bet darbuotojai aiškina, kad tai neįmanoma, nors mes prieš eidami visada viską sužinome ir būtinai remiamės įstatymais. Dabar kai turi atvažiuoti daugiau į mūsų šalį pabėgėlių, tai ta integracija turės bus spartesnė, tikiuosi, kad ir kitų įstaigų darbuotojai pradės atlikti savo funkcijas ir persiskaitys tinkamai teisės aktus. Nes šiuo metu to pasigendame.